

Yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden näkemyksiä yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksistä

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Nea Luoma

24.6.2024
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Nea Luoma

Otsikko: Yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden näkemyksiä yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksistä

Ohjaaja: yliopistonlehtori Kirsi Günther

Sivumäärä: 77 sivua + liitteet 3 sivua

Päivämäärä: 24.6.2024

Tämä sosiaalityön pro gradu -tutkielma käsittelee yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksiä, lähtökoh-
tia ja haasteita. Yhteisösosiaalityöllä tarkoitetaan yhteisöjen ja alueiden asukkaiden kanssa tehtävää so-
siaalisia ongelmia ennaltaehkäisevää ja sosiaalista hyvinvointia edistävää työtä. Aineisto on kerätty
haastattelemalla yhteensä kahdeksaa yhteisösosiaalityön asiantuntijaa kolmen ryhmähaastattelun muo-
dossa. Haastattelut on toteutettu puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Haastattelujen analysoimi-
seen on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysia. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu yhteis-
öjen ja yhteisösosiaalityön historiasta ja niiden merkityksestä nykypäivän sosiaalityölle.

Tutkielmassani tarkastelen asiantuntijoiden antamia merkityksiä yhteisösosiaalityöstä ja sen tekemisen
edellytyksistä. Tutkimuskysymykseni on: Miten yhteisösosiaalityön asiantuntijat jäsentävät yhteisösosi-
aalityötä ja sen tekemisen edellytyksiä? Tutkielma sijoittuu aikaan, jolloin yhteisösosiaalityön järjestä-
misestä on tullut hyvinvointialueille lakisääteinen tehtävä. Tavoitteenani on avata keskustelua siitä, mil-
laisia asioita yhteisösosiaalityön tekeminen edellyttää ja mitä yhteisösosiaalityön järjestämisessä olisi
hyvä huomioida.

Tutkielmassani asiantuntijat määrittelevät yhteisösosiaalityön edellytyksiä lähtökohtien ja haasteiden
kautta. Yhteisösosiaalityön peruslähtökohta on, että työtä tehdään yhteisöjen kanssa sosiaalityön tieto-
pohjaa hyödyntäen. Muita lähtökohtia ovat osallisuuden vahvistaminen, luottamuksen rakentaminen,
työskentelyn pitkäjänteisyys, tila työn tekemiselle, toimijoiden välinen yhteistyö ja yhteiskunnallisen
muutostyön orientaatio. Lähtökohtien lisäksi yhteisösosiaalityön tekeminen edellyttää sen toimintaym-
päristön haasteiden tunnistamista. Haasteet paikantuvat asiantuntijoiden puheiden perusteella kolmelle
toimintaympäristön tasolle: rakenteelliselle tasolle, organisaation tasolle ja sosiaalityön profession ta-
solle. Rakenteellisella tasolla yhteisösosiaalityön haasteena ovat tehokkuusajattelu, ihmisten todelli-
suuskäsitysten eriytyminen ja katoaminen, palveluiden keskittäminen ja niukat resurssit sekä sosiaali-
työn heikko asema palvelujärjestelmässä. Organisaatiotason haasteet paikantuvat sosiaalityön organi-
saatioiden (hyvinvointialueiden) hierarkkiseen ja byrokraattiseen organisaatorakenteeseen, työn laki-
perustaisuuteen ja työyhteisön tuen ja arvostuksen puutteeseen. Sosiaalityön profession tasolla yhteis-
ösosiaalityön haasteena on sosiaalityön ja sen yliopistokoulutuksen kaventuminen ja työelämälähtöi-
syy, ja koulutuksen vaikutus ammatti-identiteetin ja ammatillisen itsetunnon rakentumiseen.

Tutkielmani mukaan yhteisösosiaalityöllä on erityinen paikka osallisuuden rakentajana, yhteisöjen toi-
mintakyvyn vahvistajana ja yhteiskunnallisiin sosiaalisiin ilmiöihin vastaajana. Sille näyttäisi olevan
selvä tarve erityisesti yhteisöjen hyvinvoinnin edistämässä, sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyssä
ja yhteiskunnallisen muutostyön toteuttamisessa. Keskeinen tulos on, että yhteisösosiaalityön perusta-
minen työn lähtökohdille auttaa ratkomaan haasteita, joita yhteisösosiaalityö toimintaympäristössään
kohtaan. Yhteisösosiaalityön tekeminen vaatii työmenetelmän tunnistamista ja tunnustamista palvelu-
järjestelmässä, organisaatiotason johdossa, työyhteisöissä ja profession sisällä erityisesti koulutuksessa.
Kysymys paikantuu keskeisellä tavalla siihen, mitä sosiaalityö on ja mitä sosiaalityön ammatillisuus
pitää sisällään. Tutkielmani tulokset haastavat sosiaalityötä reflektoimaan omaa ammatillisuuttaan,
jonka ulkopuolelle sosiaalityön asiakastyöstä poikkeavat menetelmät näyttäivät tällä hetkellä jäävän.

Avainsanat: yhteisösosiaalityö, yhteisöt, yhteisöllisyys, ammatillisuus, sosiaalityö

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Yhteisöt ja yhteisöllisyys sosiaalityössä	7
2.1	Yhteisöjen ja yhteisöllisyyden kehityskulut	7
2.2	Yhteisöllisyyden tulkinnat	10
2.3	Yhteisöt ja sosiaalityö	14
3	Yhteisösosiaalityö	16
3.1	Yhteisösosiaalityön historia	16
3.2	Suomalaisesta yhdyskuntatyöstä yhteisösosiaalityöhön	19
3.3	Suomalaisen yhteisösosiaalityön nykytila	21
4	Tutkimuksen toteutus	26
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	26
4.2	Tutkimuksen aineisto ja aineiston keruu	26
4.3	Aineiston analyysi	29
4.4	Tutkimuksen eettisyys	32
5	Yhteisösosiaalityön tekemisen edellytykset asiantuntijoiden määrittelemänä	35
5.1	Yhteisösosiaalityön lähtökohdat	35
5.2	Yhteisösosiaalityön tekemisen haasteet	43
5.2.1	Rakenteellisen tason haasteet	43
5.2.2	Organisaatiotason haasteet	47
5.2.3	Sosiaalityön profession tason haasteet	51
6	Johtopäätökset ja pohdinta	57
6.1	Tutkimustulokset ja päätelmät	57
6.2	Pohdinta	67
	Lähteet	71
	Liitteet	79
	Liite 1. Haastattelurunko	79
	Liite 2. Haastattelukutsu	81

1 Johdanto

Vaikka yhteisöt ja yhteisöllisyys nähdään tärkeänä osana sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalityötä, yhteisölliset työtoteet ja yhteisösosiaalityö ovat jääneet yksilöille ja perheille palveluita tuottavan sosiaalityön jalkoihin (esim. Turunen 2008, 46). Yhteisösosiaalityöllä tarkoitan tässä tutkielmassa yhteisöissä tai alueen asukkaiden kanssa tehtävää sosiaalista hyvinvointia edistävää ja sosiaalisia ongelmia ehkäisevää sosiaalityötä. Yhteisöjen kautta sosiaalityön on mahdollista toteuttaa ehkäisevää työtoteetta, jossa vahvistetaan asukkaiden ja yhteisöjen hyvinvointia ja osallisuutta ja edistetään lähiympäristön terveyttä ja turvallisuutta. Asiakastyöhön keskittyvä sosiaalityö toimii usein kustannustehokkuuden paineissa eikä sillä ole aina riittäviä resursseja yhteisöjen kanssa tehtävään ehkäisevään työhön. Ehkäisevää yhteistyötä tehdään, mutta vastuu sen toteuttamisesta on jäänyt enimmäkseen yhdistyksille, järjestöille ja seurakunnille. (Roivainen, Kostiainen & Metteri 2019, 277–279.)

2010-luvulla ja erityisesti sen loppupuolella käyty keskustelu sosiaali- ja terveystalvelujen uudelleen organisoimisesta on lisännyt vuoropuhelua yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä sosiaalityössä (Roivainen ym. 2019, 300). Sosiaali- ja terveysministeriön kokoaman selvitystyöryhmän toimesta vuonna 2019 tehdyssä *Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuusselvitys Tiekartta 2030*:ssa (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 69) todetaan, että ”sosiaalityössä tulee kehittää ja toteuttaa jalkautuvaa lähityötä ja alueperustaisen yhteisösosiaalityön toimintamalleja, joissa tuetaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta, osallisuutta ja ihmisten toimijuutta omassa elämässään ja yhteisössään.” Nyt sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudelleen organisoituminen on toteutunut hyvinvointialueuudistuksessa, ja yhteisösosiaalityön järjestämisestä on tullut hyvinvointialueiden lakisääteinen tehtävä. Yhteisöjen kanssa tehtävästä yhteisösosiaalityöstä on säädetty sosiaalihuoltolaissa (30.12.2014/1301, 7a §), jonka mukaan:

”Hyvinvointialueen asukkaiden saatavissa on oltava yhteisösosiaalityötä. Yhteisösosiaalityöllä edistetään yhteisöjen sosiaalista eheyttä ja hyvinvointia sekä hyviä väestösuhteita. Hyvinvointialueen järjestämää yhteisösosiaalityötä toteutetaan yhteistyössä alueen asukkaiden, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Osana yhteisösosiaalityötä tai muita sosiaalipalveluja tulee järjestää syrjäytymistä vähentävää etsivää työtä. “

Lakimuutoksella tavoitellaan yhteisösosiaalityön toimintakäytäntöjen ja roolin selkeyttämistä (HE 197/2022 vp). Laki määrittelee yhteisösosiaalityön ennaltaehkäiseväksi ja hyvinvointia edistäväksi työksi, jossa monitoimijainen yhteistyö on keskeistä. Lakikirjauksen haasteena on,

että se jättää yhteisösosiaalityön tarkemman määrittämisen ja toteuttamisen kunkin hyvinvointialueen oman tulkinnan ja harkinnan varaan. Hyvinvointialueilla on sosiaalihuoltolain 7a §:n mukaisesti päätösvalta sen suhteen, miten ja millä laajuudella yhteisösosiaalityötä kohdennetaan ja toteutetaan alueilla. Yhteisösosiaalityötä voidaan varmasti toteuttaa menestyksellisesti monella eri tavalla, eikä sen toteuttamistapoja ole tarkoituksenmukaista liikaa rajatakaan. Kuitenkin, jos yhteisösosiaalityön toimintarakenteet eivät pohjautu teoriaan tai käytäntöihin, on vaarana, että se taipuu tarkoittamaan kaikkea yhteisöjen kanssa tehtävää työtä. Toisaalta mitä pirstaloituneempaa yhteisösosiaalityön tietopohja ja käytännöt ovat, sen vaikeammaksi muuttuu sen roolin ja paikan vakiinnuttaminen sosiaalityön kentällä.

Olemme yhteiskunnassa monin tavoin vastaavanlaisessa merkittävässä murrosvaiheessa kuin aikanaan 1990-luvulla vaikuttaneen laman aikoihin. Lama nosti työttömyyden huippuunsa, ravisteli vallinnutta yhteiskuntasopimusta ja taittoi hyvinvointivaltion kehityksen uusille urille (ks. Eräsaari 2011; Väärälä 2011). Nyt meneillään olevassa moniulotteisessa murroksessa vaikuttavat monet aikaisemman kaltaiset elementit, jotka kytkeytyvät talouteen ja yhteiskuntajärjestykseen. Samalla suomalainen yhteiskunta ja sosiaalityö kohtaavat uudenlaisia uhkia, kuten jengirikollisuus, suurten ikäluokkien ikääntyminen, globaalit pandemiat, sodat ja kiihtyvä ilmastonmuutos. Suuret toisiinsa kietoutuvat kriisit tuovat epävarmuutta kaikille elämän osa-alueille ja näkyvät yksilöiden ja yhteisöjen arjessa monin tavoin. Muuttuvassa ja epävarmassa maailmassa yhteisöllisyys ja yhteisöjen merkitys voi korostua ennennäkemättömällä tavalla. Yhteisöjen kautta on mahdollista toteuttaa sosiaalisia ongelmia ehkäisevää ja ihmisen pystyvyyttä vahvistavaa yhteisösosiaalityötä, joka tulee asukkaita lähelle ja toimii yhdessä, eikä ai-noastaan puolesta.

Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että yhteisösosiaalityön hyödyt ja tarve tunnistetaan ja tunnustetaan 2020-luvun Suomessa, vaikka työote on jäänyt sosiaalityön yksilötyön varjoon. Lainkirjaukset eivät yksin riitä yhteisösosiaalityön tekemiseen, vaan sosiaalityöltä vaaditaan oman toiminnan uudistamista ja sellaisen vahvan position ottamista, jossa sosiaalityön asiantuntijuus ja näkemys pääsevät aidosti näkyviin. Sosiaalityön on asemoitava itselleen uusi paikka ja rooli muuttuvassa yhteiskunnassa ja sosiaalialan muuttuvissa rakenteissa. (Pohjola, Kempainen, Niskala & Peronius 2019a, 14–15.)

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on tuottaa tietoa yhteisösosiaalityön edellytyksistä, lähtökohdista ja sen toimintaympäristön haasteista. Tutkielmani lähtökohta on, että yhteisösosiaali-

työllä on oma teoreettinen ja menetelmällinen tausta, joka tulee ottaa huomioon yhteisösosiaalityötä koskevassa suunnittelussa ja järjestämisessä. Samalla on tunnistettava yhteisösosiaalityön toimintaympäristö ja toimintaympäristön muodostamat haasteet työn tekemiselle. Tutkimuskysymykseni on: Miten yhteisösosiaalityön asiantuntijat jäsentävät yhteisösosiaalityötä ja sen tekemisen edellytyksiä? Yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden antamat merkitykset yhteisösosiaalityöstä ja sen tekemisen edellytyksistä voivat parhaimmillaan olla keskustelunavaus sille, mitä yhteisösosiaalityön tekeminen hyvinvointialueilla edellyttää. Tutkielmassa jäsentelen yhteisösosiaalityön käsitettä ja lähtökohtia ja muodostan kuvaa yhteisösosiaalityön nykytilasta.

Olen jakanut tutkielmani teoreettisen viitekehyksen tarkastelu kahteen lukuun. Toisessa luvussa tarkastelen yhteisöistä ja yhteisöllisyydestä annettuja merkityksiä ja tulkintoja, ja niiden ajallista kehityskulkua. Hahmottaakseen yhteisösosiaalityötä tässä ajassa, tulee ymmärtää, millaisia merkityksiä ja tulkintoja yhteisöille ja yhteisöille on annettu eri ajoissa – miksi yhteisöjen kanssa työskentely nähdään ylipäänsä tärkeänä sosiaalityössä. Kolmannessa luvussa käsittelen yhteisösosiaalityön historiaa ja lähtökohtia, sekä sen kehityskulkua Suomessa. Yhteisösosiaalityön historiallisen kehityskulun kautta on mahdollista hahmottaa, miten yhteisösosiaalityö on liittynyt eri ajoissa vaikuttavaan yhteiskuntapolitiikkaan ja vallitseviin arvoihin ja ideologioihin. Luvussa neljä esittelen tutkimuksen toteuttamisessa tehtyjä metodologisia valintoja ja pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta. Viidennessä luvussa rakennan tutkielmani empiirisen osion ja kuvaan yhteisösosiaalityön tekemisen lähtökohtia ja haasteita. Luvussa kuusi teen löydöksistä yhteenvedon ja sidon tulokset osaksi aikaisempaa tutkimusta ja teoriaa. Pohdin myös tutkielmani rajoitteita ja nostan esiin ajatuksiani mahdollisista jatkotutkimusaiheista.

2 Yhteisöt ja yhteisöllisyys sosiaalityössä

2.1 Yhteisöjen ja yhteisöllisyyden kehityskulut

Yhteisön tarkkarajainen määrittely on haastavaa, koska eri yhteyksissä sillä voidaan viitata kaikkeen arkipäivän kasvokkaisista vuorovaikutussuhteista globaaleihin verkostoihin. Yhteisöille ja yhteisöllisyydelle annettavat merkitykset riippuvat ajasta, paikasta ja tilanteesta. (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 7.) Laajasti tarkastellen yhteisöä käytetään kuvaamaan ryhmämuodostelmia, joissa ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään jonkin yhteisen asian takia (esim. Juhila 2006; Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016). Arkikielessä yhteisöjen nähdään muodostuvan esimerkiksi työpaikoilla, perhe-elämässä ja harrastuksissa. Myös esimerkiksi arvoyhteisöt ja kulttuuriset yhteisöt toistuvat arkikielessä yhteisön ilmentyminä. (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 7.) Heikki Lehtosen (1990, 17) mukaan yhteisötutkimuksessa yhteisö käsitetään alueellisesti rajattavissa olevana sosiaalisen vuorovaikutuksen yksikkönä, jossa olennaista on yhteenkuuluvuuden tunne tai muunlainen symbolinen yhteisyys. Tieteellisessäkin määrittelyssä yhteisöt voivat siis viitata laajasti paikallisyhteisöihin, kulttuuriyhteisöihin ja institutionaalisiin yhteisöihin. Sen sijaan, että pyrkisin tyhjentävästi määrittelemään yhteisön ja yhteisöllisyyden käsitettä, pyrin tässä tutkielmassa kuvaamaan yhteisön ja yhteisöllisyyden muotojen muuttuvaa luonnetta ja niille eri ajassa annettuja merkityksiä. Näin on mahdollista ymmärtää paremmin nykyajan yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä ja niiden merkitystä sosiaalityölle.

Yhteisöjen historiallisessa kehityskulussa keskeistä näyttäisi olevan yhteisöjen luokittelu sukuun, statukseen ja sopimukseen pohjaaviin yhteisöihin (esim. Kangaspunta 2011; Lehtonen 1990). Alkujaan ihmiset ovat kuuluneet ensisijaisesti suku- ja heimoyhteisöihin, jotka ovat muodostuneet biologisen sukulaisuuden ja kulttuurisen yhteisyyden perusteella. Vähitellen sukuyhteisöjen rinnalle, ja osin päällekkäinkin, on tullut uudenlaisia yhteisöjä, jotka ovat perustuneet yhteisöjen statukseen. Statuksella viitataan yhteiskunnalliseen asemaan tai muuhun sellaiseen tekijään, joka on tehnyt erontekoa ihmisten välille. (Kangaspunta 2011, 16.) Statusyhteisöllisyyden huippukausi sijoittuu sääty-yhteiskunnan aikaan, jolloin statusyhteisöön kuuluminen nähtiin keinona statuksen hankkimiseen tai kohottamiseen (Lehtonen 1990, 78). Statusyhteisöjä olivat ainakin erilaiset killat ja kauppias- sekä ammattiyhteisöt. Moderni yhteiskunta-kehitys toi vähitellen esiin myös uudenlaisia yhteisyyden muotoja, joissa keskeistä oli sopimussellisuus. Sopimusyhteisöissä vapaat yksilöt muodostavat yhteenliittymän, jonka keskiössä on yksilön vapaus valita yhteisöön kuulumisesta ja siitä poistumista. (Lehtonen 1990, 109–110.)

Kun siis aiemmin suku- ja heimoyhteisöjen ja statusyhteisöjen aikana ihminen määrittyi yhteisönsä perusteella, modernin ajan sopimuksellisissa yhteisöissä alkoi korostua yksilön asema ja yksilön rooli. Sopimukseen pohjautuvat yhteisöt vaativat toimiakseen yhteiskunnallista normistoa, joka muotoutui kaupungistumisen myötä syntyneestä tavaravaihdosta. Tavaravaihdon edellytyksenä nähtiin, etteivät yhteisöt määritä tai rajaa vaihtoa, vaan tavaroiden vaihto voi tapahtua vapaasti yksilöiden välillä. Sopimussuhteet näyttävätkin kiinnittyneen nimenomaan talouteen ja markkinoihin, jotka entisestään vapauttivat ihmisiä toimimaan yksilöllisesti. (Kangaspunta 2011, 17–20; Lehtonen 1990, 111–115.)

Yhteiskunnan kaupungistumisen ja markkinatalouden kehityksen myötä yhteisöjen rinnalle muotoutui vähitellen kokonaan uusi vuorovaikutuksen julkinen toimintakenttä, kun tavaroiden ja tuotteiden vaihto synnytti median eli julkisen markkinoinnin ja keskustelun alueen. Yhteisöjen kehityskulussa media ja mediajulkisuus merkitsivät isoa murrosta. Median myötä kasvokkainen kommunikointi muuttui kasvottomaksi, mikä loi uudenlaisia mahdollisuuksia vuorovaikutukseen ja yhteydenpitoon. (Kangaspunta 2011, 19–20.) Kehityksen mukaisesti yhteisömuodot muuttuivat avoimemmiksi ja yksilöiden vapaaehtoisuuteen perustuvaksi (Kangaspunta 2011, 31).

Kulutuskulttuurista ja mediasta seuraava yhteisöllisyyttä ja yhteisyyttä radikaalisti muuttanut ilmiö on ollut internetin läpimurto 1990-luvulla. Internetin aikakaudella sosiaalisesta mediasta on tullut yhä enenevässä määrin ihmisten yhteisyyden välittäjiä. (Kangaspunta 2011, 31–32.) On alettu puhumaan uusyhteisöllisyydestä ja virtuaalisista yhteisöistä, jotka kietoutuvat mediateknologian kehitykseen (esim. Pohjola 2017, 23–24; Kangaspunta 2011, 15). Yhteisöjen ja yhteisöllisyyden muutos on näkynyt yhteisöjen perinteiden heikkenemisenä ja paikallisista identiteeteistä irtaantumisenä. Tietoverkkojen maailmanlaajuiset yhteydet ovat edesauttaneet avoimien yhteisöjen kehittymistä ja uusien yksilöllisten yhteisöllisyyksien muodostumista. (Hautamäki 2005, 8–13.) Muutoksen myötä sosiaalisten suhteiden verkostomainen rakenne on lisääntynyt, mikä kuvaa myös tämän päivän yhteisöjen muodostumista; tämän päivän yhteisöt rakentuvat usein sosiaalisista verkostoista. Yhteisöjä koossa pitävät rakenteet eli sosiaaliset verkostot ovat muovautuneet niin, että ihmisille mahdollistuu samaan aikaan sekä yksilöllisyyden että yhteisöllisyyden kokemukset. (Heikkilä, Ahva, Siljamäki & Valtonen 2011, 167.) Mikko Saastamoisen (2011, 62) mukaan juuri yksilöllistymiskehitys määrittelee uusia yhteisöllisyyden muotoja. Uudet yhteisöllisyyden muodot voidaan nähdä jatkumona yksilöllistymiselle, koska niitä kuvaa yhteisöjäsenyyksien valitseminen ja kuluttaminen osana ihmisten elämäntyynejä ja elämäntapaprojekteja. (Emt.)

Nykyajalle tyypillisiin yhteisöllisyyden muotoihin viitataan käsitteellä uusyhteisöllisyys. Uusyhteisöllisyys viittaa yleisesti uudenlaiseen tapaan muodostaa yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä nykyaikaisessa maailmassa, erityisesti digitaalisen teknologian ja sosiaalisen median aikakaudella. Se kuvaa tapoja, joilla ihmiset löytävät toisensa, muodostavat yhteyksiä ja rakentavat yhteisöjä, jotka voivat olla maantieteellisesti hajallaan tai perinteisten yhteisöjärakenteiden ulkopuolella. (Pohjola 2017, 23–25.) Teknologiavälitteisissä yhteisöllisyyden ja yhteydenpidon muodoissa teknologialla on ainoastaan välineellinen arvo ihmisten yhteen liittymisessä. Teknologia tai esimerkiksi internet ei siis itsessään määritä yhteisöllisyyden toteutumista, vaan se toimii ainoastaan välineenä uudenlaisten yhteisöllisyyksien luomiselle. Uusyhteisöllisyydessä yhteisöllisyyttä muovaavat yhteydenpidon uudenlaiset ominaisuudet, kuten reaaliaikaisuus, paikkaan sitoutumattomuus ja uusien yhteyksien luomisen nopeus. Teknologiavälitteinen yhteisyys merkitsee mahdollisuutta spontaaniin yhteydenpitoon, joka on mahdollista lähes missä ja milloin tahansa toimintasäteen vaihdella lähipiiristä aina globaaleihin yhteyksiin. Samoin kuin perinteinen yhteisöllisyys, myös uusyhteisöllisyys perustuu ihmisen sosiaaliseen luonteeseen, joka ilmenee muiden ihmisten kanssa yhteyteen ja vuorovaikutukseen hakeutumisenä. (Puohiniemi 2006, 109–110.) Internetin aikakaudella yhteisöllisyyttä toteutetaan virtuaalisesti erityisesti sosiaalisessa mediassa (Heikkilä ym. 2011, 142; Pohjola 2017, 23).

Vaikka uusyhteisöllisyys liitetään usein tieto- ja viestintäteknologiaan, se on ainoastaan yksi väylä toteuttaa yhteisöllisyyttä. Uusyhteisöllisyys on laajempi kokonaisuus, joka perustuu ihmisten haluun olla mukana tietyssä yhteisössä ja toimia yhteisten tavoitteiden eteen mennessä. Luottamus toisiin ja kyky toimia yhdessä onkin Martti Puohiniemen (2006, 110) mukaan teknologiavälitteisyyttäkin merkityksellisempää puhuttaessa uusyhteisöllisyydestä. Hän näkee uusyhteisöllisyyden yhdistävän nyky-yhteiskunnan yksilökohtaisia ja nopeasyklisiä piirteitä traditionaalisempiin yhteisöllisyyden arvoihin. (Emt.) Michel Maffesoli (1995) paikantaa uusyhteisöllisyyden yksilöllistymiskehityksen ja individualismin ihannoimisen jälkeiseksi vaiheeksi, jossa yhteisöllisyys palautuu merkitykselliseksi ja arvokkaaksi. Ihminen voi toimia edelleen yksilöllisesti, mutta toimiessaan osana ryhmää tai yhteisöä, hänen arvonsa voi kasvaa – tärkeää on yhdessä tunteminen ja yhdessä kokeminen. (Maffesoli, Sulkunen & Määttänen 1995, 40–44). Yksilö ja yksilöllisyys ovat siis edelleen keskeistä uusyhteisöllisyydessä, mutta individualismin ihannoimisen sijasta tilalle on tullut yhteisöllisyyttä, jossa yhteisöt toimivat alustoina yksilöiden väliselle yhdessä kokemiselle.

2.2 Yhteisöllisyyden tulkinnat

Yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä koskevat tulkinnat muovaavat sitä, miten tavoiteltavana tai arvokkaana niitä pidetään erilaisissa epävirallisissa ja virallisissa yhteyksissä. Useimmiten yhteisöllisyys nähdään luonnostaan arvokkaana ja tavoiteltavana ihmisten hyvinvointia edistävänä asiana. Sitä kuvataan suhteessa yksilöllistymiskehitykseen, jonka nähdään olevan monella tapaa uhka yhteisöllisyydelle. (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 9–10). Mikko Saastamoisen (2011, 62–63) mukaan yksilöllistymiskehitys nähdään yhteisöllisyyden tulkinnossa suhteettoman kielteisessä valossa. Kun yksilöllistymiselle annetaan ongelman muoto, ratkaisuna tuotetaan puhetta yhteisöllisyydestä. Esimerkiksi yksilöllistymiseen liitetyt vieraantumisen ja irrallisuuden kokemukset pyritään ratkaisemaan yhteisöjen merkitystä korostamalla ja yhteisöllisyyttä elvyttämällä. (Emt.)

Yhteisöllisyyden positiivinen pohjavire ja yksilöllistymisen negatiivinen tulkinta näyttäisivät olevan yhteiskuntatieteellisessä yhteisötutkimuksessa varsin yleistä, mikä Heikki Lehtosen (1990, 20) mukaan juontaa juurensa sosiologian teorianhistoriasta. Yhteiskuntatieteellisessä kontekstissa yhteisöllisyyttä ja yhteisöjä tarkastellaan yleensä klassisten yhteisöllisyyttä käsittelevien teorioiden valossa. Yhteisöjä ja yhteisöjen kehitystä Suomessa tarkastelleen Lehtosen (1990) mukaan sosiologian teorianhistoriassa yhteisö on nähty yleensä tavoiteltavana ja arvokkaana, ja samalla myös hupenevana tai jopa kokonaan kadonneena. Yhteisön käsite näyttää liittyvän merkittävällä tavalla sosiologian teorianhistorian syntyyn, sillä sosiologian uskotaan syntyneen nimenomaan vastavoimaksi kapitalismille ja yhteiskunnan yksilöitymiskehitykselle. Korostaessaan yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä paremman elämän mahdollistajana, on sosiologia samalla luonut eräänlaisen puhtaan yhteisöllisyyden tilan, johon yhteiskuntia ja yhteisöjä verrataan vielä tänäkin päivänä. (Lehtonen 1990, 20–24.)

Edellä sosiologian perinteikästä yhteisökäsitystä edustaa 1800-luvun loppupuolella vaikuttanut Ferdinand Tönnies, jonka klassinen käsitepari yhteisö (saks. *Gemeinschaft*) ja yhteiskunta (saks. *Gesellschaft*) on ollut laajalti käytössä yhteisöjen ja yhteisöllisyyden tarkastelussa (esim. Aro 2011; Eräsaari 2016; Kangaspunta 2011; Lehtonen 1990; Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016). Tönniesin tulkinnassa *Gemeinschaft* on luonteeltaan lämmin huolenpitoyhteisö, jossa korostuu perheen ja kylän harmonia ja lämpimät ihmissuhteet. Vastakohtana on yhteiskunta, *Gesellschaft*, jonka toimintaa ohjaa yksilökeskeinen ja kylmä rationaalisuus. (Aro 2011, 39; Lehtonen 1990, 22; Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 11.) Yhteisö-yhteiskunta-käsiteparin

kautta nykyistä maailmaa tulkitaan menneen, esimodernin maailman vastakohtana; menneisyyden maailma näyttäytyy romanttisena yhteisönnelana ja nykyisyys sen vastakohtana. Tällaisen yhteisöideaalin korostaminen kaikkine myönteisine piirteineen on jättänyt yhteisöjen ja yhteisöllisyyden kielteiset piirteet vähemmälle huomiolle. (Lehtonen 1990, 20–24.)

Vaikka menneen maailman yhteisöt ja yhteisöllisyys nähdään lähtökohtaisesti edelleen korostuneen myönteisesti, on yhteiskuntatieteellisissä julkaisuissa tarkasteltu yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä myös kriittisesti (esim. Lehtonen 1990; Pohjola 2017; Saastamoinen 2011; Sipilä 1989). Yhteisön muodostumisen logiikkaan kuuluu jako yhteisön jäseniin ja sen ulkopuolisiin ihmisiin. Yhteisön eritellessä itsessään ”meidät”, se joutuu samalla tunnistamaan ulkopuolelleen ”heidät”. Tässä rajanteossa yhteisön sisällä ovat yhteisön jäsenet ja ulkopuolelle jäävät muut. Riippuen yhteisöstä, jako meihin ja heihin voi johtaa epäluuloiseen ja jopa vihamieliseen suhtautumiseen yhteisön jäsenten ulkopuolisia ihmisiä kohtaan. Toisinaan vihamielinen suhtautuminen voi kohdistua myös yhteisöjä itseään kohtaan. Esimerkiksi vähemmistöryhmät kohtaavat syrjintää ja halveksuntaa. Myös historiassa on esimerkkejä massiivisista vainoista ja vihamielisyydestä tiettyjä yhteisöjä, esimerkiksi juutalaisia ja romaniyhteisöjä, kohtaan. Ympäristön kielteinen suhtautuminen, halveksinta ja vainoaminen johtavat usein yhteisöjen tiivistymiseen ja me-henkisyyden lisääntymiseen. (Sipilä 1989, 126.)

Yhteisöt tuottavat poikkeavuutta jaotellessaan meidät muista. Samalla yhteisöt voivat tuottaa poikkeavuutta myös sisäisesti, mikä voi johtaa yksilöiden eristämiseen ja yhteisöjen ulkopuolelle jättämiseen. (Pohjola 2017, 26.) Anneli Pohjolan (2017, 25) mukaan yhteisöjen toiminoissa toteutuu janus-kasvoisuutta, jossa yhteisöjen sisällä ja yhteisöjen välillä voi olla samanaikaisesti sekä myönteisiä että kielteisiä piirteitä. Yhteisöllisyyteen voi liittyä samanaikaisesti kannattelevia sidoksia, vahvaa tukea ja voimaantumista, mutta myös rajoitteita, kahleita ja tukahduttamista (Roivainen 2008, 11). Yhteisöjen kielteiset piirteet voivat olla yhteisön jäsenten tahattomien toimintojen tai tarkoituksenmukaisesti valittujen toimintatapojen seurausta. Yhteisön sisällä voi korostua yhteisyyden ja vertaisuuden sijasta hierarkkisuus tai kilpailuhenkisyys. Esimerkiksi kilpailuhenkisyys voi näkyä yhteisön jäsenten korostuneena itsekkyytenä tai häikäilemättömyytenä suhteessa toisiin yhteisön jäseniin. Toisinaan yhteisöjen sisällä voi myös tapahtua hyväksikäyttöä, mistä esimerkkinä on lähisuhdeväkivalta, kunniaväkivalta ja koulu-kiusaaminen. Äärimmäisissä tapauksissa yhteisöt voivat tähdätä toimintaansa rikollisiin tavoitteisiin tai muihin epäsosiaalisiin yleisesti tuomittaviin tekoihin. (Pohjola 2017, 25–26.)

Samalla kun poikkeavuus määrittyy yhteisöjen kautta yhteisöistä ulossulkemalla, sitä määritetään myös virallisista instituutioista käsin. Jorma Sipilän (1989, 129) mukaan virallisten instituutioiden, mukaan lukien sosiaalityön, tehtävä on vähentää yksilöiden ja yhteisöjen poikkeavuutta esimerkiksi uudelleen sosiaalistamalla. Kärjistettynä voisi sanoa, että sosiaalityön tavoitteena näyttäytyy ”poikkeavan” yksilön integroiminen takaisin arkisiin ja luonnollisiin yhteisöihinsä – siis niihin, joista ihminen on ensin jäänyt ulkopuolelle. Yhteisön ulkopuolelle jääneen yksilön auttamien edellyttää poikkeavuuden tunnistamista ja määrittelyä (esimerkiksi päihdeongelma, työttömyys, lapsen suojele), joka ylläpitää ja vahvistaa poikkeavuuden erotte-
lua ”normaalista”. Sipilän mukaan yhteisöihin palauttaminen voi tuottaa uusia kielteisiä kokemuksia eikä siis yhteisöillä voi aina korjata sitä, minkä ne ovat itse rikkoneet. (Sipilä 1989, 129.)

Ihminen on luonteeltaan sosiaalinen toimija, joka rakentaa erilaisia suhteita ja ylläpitää sosiaalisia yhteyksiä. Yhteisöllisyyden perustana on ihmisten välinen vuorovaikutus ja kiinnittyminen toisiin ihmisiin. (Pohjola 2017, 16.) Maritta Törrönen (2016) tarkastelee yhteisöjen myönteisiä ja kielteisiä piirteitä vastavuoroisuuden ja olemassaolon oikeutuksen kautta. Yhteisöjen kautta ihmisen on mahdollista kokea merkityksellisyyttä suhteessa toisiin ihmisiin. Merkityksellistä on tunne siitä, että ihmisen toiminta hyväksytään ja hänen olemassaolollaan on merkitystä muille ihmisille. Vastavuoroisuuden puute voi johtaa yhteisön jäsenen syrjintään, häirintään tai yhteisön ulkopuolelle sulkemiseen. Erityisesti yhteisöstä ulos sulkeminen on yksilön olemassaolon oikeutuksen kannalta haitallista, koska kokemus siitä, ettei tule hyväksytyksi muiden ihmisten silmissä, voi vähentää ihmisen henkilökohtaista hyvinvointia merkittävästi. (Törrönen 2016, 52–53.) Koska yksilöt kuuluvat usein samanaikaisesti useampaan yhteisöön, on yksilön mahdollista saada sosiaalista tukea ja hyväksyntää muistakin yhteisöistä (Pohjola 2017, 26). Ihminen voi myös liittyä johonkin vastayhteisöön, joka voi toimia protestina toisesta yhteisöstä ulos sulkemiselle. On myös tilanteita, joissa ihminen ei tunne kuuluvansa mihinkään yhteisöön tai hänet on ulos suljettu yhteisöistä kielteiseksi nähdyn toiminnan takia. Mitä useampi vastavuorottomuuden ja ulos sulkemisen kokemus ihmisellä on, sitä dramaattisemmat vaikutukset siitä voi seurata ihmisen hyvinvoinnille. (Törrönen 2016, 53.)

Ihmiset rakentavat sosiaalisia suhteitaan ja sidoksiaan jatkuvasti ja kiinnittyvät monenlaisiin epävirallisiin ja virallisiin yhteisöihin. Erilaisissa yhteisöissä ja ryhmissä ihmisten keskinäiset siteet vaihtelevat tiiviistä siteistä löyhempiin. (Pohjola 2017, 16–17.) Kokemus yhteisyydestä rakentuu eri tavoin ja erilaisissa toiminnoissa, jolloin yhteisyydessä rakentuva sosiaalinen pää-

oma on erilaista erilaisissa yhteisöissä. Yhteisöllisyys ja yhteisöjen jäsenten välinen vuorovaikutus synnyttävät sosiaalista pääomaa. Sitoutuminen yhteisön sääntöihin ja käytäntöihin ja niiden mukaan toimiminen ilmentää ihmisiä yhdistävää sosiaalista pääomaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Sosiaalinen pääoma auttaa yhteisön jäseniä toimimaan yhdessä määriteltyjen tavoitteiden mukaisesti. (Coleman 1990, 301–302.) Sosiaalityössä työskennellään yksilöiden ja yhteisöjen sosiaalisen pääoman lisäämiseksi tai muokkaamiseksi.

Simon Szreter ja Michael Woolcock (2004) jakavat sosiaalisen pääoman kolmeen käsitteeseen: sitova (engl. *bonding*), silloittava (engl. *bridging*) ja liittävä (engl. *linking*) sosiaalinen pääoma. Käsitteet kuvaavat erilaisia yhteisöllisiä toimintamuotoja, joita erottaa yhteisyyden voimakkuus, sosiaalisen tuen rakentumisen tapa ja sosiaalisten siteiden tiiviys. Sitova sosiaalinen pääoma kuvastaa yhteisyyttä tai yhteistyötä, jossa ryhmän, yhteisön tai verkoston jäsenet ovat keskenään jollakin tapaa samankaltaisia. Tällaiselle yhteisyydelle on tyypillistä yhteisön jäsenten muodostama tiivis sosiaalinen yhteisö, jossa jäsenten keskinäiset siteet ovat vahvoja. Esimerkiksi perhesuhteet muodostuvat usein sitovasta sosiaalisesta pääomasta. Silloittava sosiaalinen pääoma muodostuu yhteisen tavoitteen tai jonkin ihmisiä yhdistävän asian ympärille. Tyypillistä on, että sosiaaliset siteet ryhmän jäsenten välillä ovat löyhemmät ja ihmiset ovat keskenään erilaisia. Arjen esimerkki silloittavasta toiminnasta on harrastustoiminta, jossa ihmiset kokoontuvat yhteisen asian äärelle. Sosiaalityön asiakastyölle tyypillistä on liittävä sosiaalinen pääoma, joka kuvaa muodollisempia ja etäisempiä yhteyksiä. Samaan tapaan kuin silloittavan sosiaalisen pääoman muodostumisessa myös liittävät suhteet tarvitsevat jonkin yhteisen asian tai kiinnostuksen kohteen. Erotuksena silloittavaan sosiaaliseen pääomaan, liittävä sosiaalinen pääoma sisältää usein vallan jakautumisen epäsuhtaa ja hierarkkisuutta. (Szreter & Woolcock 2004, 654–655.)

Szreterin ja Woolcockin (2004) jaottelu erilaisten sosiaalisten pääomien ja yhteisöllisten suhteiden muodostumiseen ja toimintaan kuvaa hyvin sitä, mikä merkitys yhteisen toiminnan tavoitteilla ja sosiaalisten siteiden vahvuudella on. Osallistuminen yhteiseen toimintaan ja kokemus osallisuudesta auttavat vahvistamaan yhteisön jäsenten välistä vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa. Jos ryhmän sosiaalinen pääoma on muodostunut heikoista sosiaalisista siteistä, voi ryhmän jäsenten olla vaikea toimia yhteisten tavoitteiden tai normien mukaisesti. (Törrönen 2016, 51.) Kaiken kaikkiaan yhteisöllisyys saa muotonsa kannattavuudeltaan, jatkuvuudeltaan ja tiivydeltään vaihtelevista sosiaalisista siteistä ja sosiaalisesta pääomasta. Sosiaalisia siteitä ja sosiaalista pääomaa pidetään keskeisenä sosiaalityössä. Sosiaalityön lähtökohtana on auttaa ihmistä siinä tilanteessa ja toimintaympäristössä, jossa tämä toimii. (Pohjola 2017 16–17.)

2.3 Yhteisöt ja sosiaalityö

Sosiaalityötä tehdään yhteisöissä ja yhteydessä erilaisiin yhteisöihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Yhteisöllisyys on sosiaalityön kannalta tärkeä arjen toimintaympäristöjen osatekijä, ihmisten kiinnittymispinta, tukirakenne ja auttamisen menetelmällinen alusta. Yhteisöjen toiminnan ja yhteisöllisyyden voi nähdä sosiaalityön kannalta myös tärkeänä rakenteellisena ilmiönä. (Pohjola 2017, 16.)

Yhteisöt, yhteisöllisyys ja yhteisössä tehtävä sosiaalityö paikantuvat erilaisille areenoille, joita yhdistää ihmisten välisiin suhteisiin vaikuttaminen paikallisella, yhteiskunnallisella ja organisaatioiden tasolla. Sosiaalityössä esimerkiksi työttömien aktivoinnissa korostuu sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen yhteinen yhteisöllisyyteen perustuva sosiaalinen vastuu, joka ilmenee keskusteluna osallisuudesta. Työllistämistä edistävä työ, samoin kuin esimerkiksi kuntouttava työ, on yhteisöllistä ja yhteiskunnallista liittämistyötä, jossa sosiaalityöntekijä työskentelee yhdessä asiakkaan kanssa. (Raitakari, Juhila & Räsänen 2018.) Toisaalta sosiaalityön suhteen yhteisöihin voi nähdä myös siitä näkökulmasta, että pyrkimällä tekemään itsensä tarpeettomaksi, ihmisiä pyritään auttamaan pois asiakkuudesta muiden arkisten yhteisöjen piiriin, esimerkiksi työyhteisöihin, asuinyhteisöihin ja harrastusyhteisöihin. Niin sanotulla yhteisöllistämisellä voidaan pyrkiä siirtämään sosiaalityön huolenpidon tehtävää luonnollisille yhteisöille, kuten perheille ja muille ihmisen arjen yhteisöille. (Eräsaari 2016, 109, 120–121.)

Nykyaikana yhteisöihin liittyminen ja yhteisöihin kuuluminen ja liittyminen on suhteellisen vapaata, ja ihminen voi kuulua yhtä aikaa moneen erilaiseen yhteisöön. Edelleen kuitenkin osa ihmisistä on sosiaalisen tilanteensa vuoksi yhteisöihin kiinnittymisen näkökulmasta eriarvoisessa asemassa. Sosiaalityössä kohdataan ihmisiä, joille hyvinvointia edistäviin yhteisöihin kuuluminen tai yhteisöihin liittyminen on syystä tai toisesta hankaloitunut tai estynyt. Monenlaiset tilanteet voivat johtaa siihen, että yksilö joutuu luopumaan omillaan pärjäämisen vaatimuksesta ja turvautumaan lähiyhteisöiden tai yhteiskunnan apuun tai tukeen. (Roivainen 2008, 10.) Toisaalta sosiaalityön asiakkuudessa on myös niitä yksilöitä, jotka ovat sidottuja kontrolloiviin, tukahduttaviin tai muuten yksilön hyvinvointia uhkaaviin tai vahingoittaviin yhteisöihin (Roivainen 2008, 10–11). Sosiaalityön kannalta ongelmalliseksi voi nähdä tilanteet, joissa yhteisöjen sisäiset ongelmat tai kaltoinkohtelu eivät tule näkyväksi tiiviiden yhteisöllisten rajojen vuoksi. Yhteisön sisäinen tiiviys ja kontrolli voivat estää ihmisten liikkumisen yhteisöjen välillä

tai poistumisen kokonaan pois yhteisöstä. Toisinaan yhteisön kahlitsevuus voi olla esteenä luottamuksen rakentamiselle yhteisöjen ulkopuolisten ihmisten ja esimerkiksi viranomaisten kanssa. (Korkiamäki 2016, 81.)

Sosiaalityössä tärkeää on tunnistaa yhteisöjen mahdollistama voimavara ja tuki. Yhteisöllisyys ja yhteenkuuluvuuden tunne tukevat hyvinvointia ja mahdollistavat merkityksellisyyden tunteen kokemuksia. Yhteisöissä on mahdollisuus toimia yhteisten tärkeiden tavoitteiden eteen ja hyödyntää yhteisön toimintavoimaa. Yhteisöt voivat toimia yksilöiden kiinnityskohtana elämän vaikeimmissa kipukohdissa ja toimia apuna esimerkiksi yksilöiden syrjäytymisen ehkäisyssä. (Pohjola 2015, 17–18.) Sosiaalityössä yhteisöjen ja yhteisöllisyyden positiiviset puolet tulee osata hyödyntää, koska niissä piilee suuri voima. Toisaalta on myös tärkeä tunnistaa yhteisöissä piilevät riskit, ja yhteisöissä voimansa saavat uhat ja ongelmat. Samalla on hyvä pitää mielessä, että usein asioilla on kaksi puolta; yhteisöjen kielteisinäkin pidettyjen toimintamallien ja ajatustapojen taustalla voi olla ihmisyyteen kuuluvia perustarpeita ja toimintoja, kuten yhteenkuuluvuuden tunne ja solidaarisuus ja yhteisön vankka tuki. (Korkiamäki 2016, 80–81.)

3 Yhteisösosiaalityö

3.1 Yhteisösosiaalityön historia

Yhteisöissä tehtävällä sosiaalisella työllä on pitkä historia (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 7). Nykyisen kaltaisen yhteisösosiaalityön historia alkaa 1800-luvun loppupuolelta, jolloin sosiaalityö alkoi muotoutua nykyaikaiseksi ammatiksi. Tämä kehitys liittyi teollistumisen ja kaupungistumisen vaikutuksiin, jotka synnyttivät uusia sosiaalisia ongelmia ja tarpeita. (Raunio 2009, 11–12.) Jorma Sipilän (1989, 13) mukaan sosiaalityön ammatillisen kehityksen taustalla on laajemmin modernin maailman eriytymiskehitys. Modernisaation prosessissa yhteiskunnan instituutioiden määrä lisääntyy, työnjako ja työtehtävät kaventuvat ja syntyy uusia ammatteja ja kulttuureja. (Emt.)

Sosiaalityön ammatillisen toiminnan juuret paikannetaan yleensä angloamerikkalaisissa maissa vaikuttaneisiin Charity Organisation Society:n (COS) ja settlementiliikkeeseen (esim. Raunio 2009; Sipilä 1989). Lisäksi ammatillisen työn juurien on nähty olevan sosiaalireformismissa, jossa sosiaaliin ongelmiin pyrittiin vastaamaan sosiaalisilla uudistuksilla, reformeilla (Raunio 2009, 12–18). Yhteisösosiaalityön historiallisen tarkastelun kannalta merkityksellistä on COS:n ja settlementiliikkeen kehitys, koska näiden nähdään kehittyneen toisilleen vastakohtaisina toiminta- ja ajattelutapoina (esim. Raunio 2009; Sipilä 1989). COS:n nähdään edustavan modernin ammatillisen sosiaalityön perinteitä, kun taas settlementiliike on luonut pohjaa vaihtoehtoisille sosiaalityökäsityksille, kuten yhteisösosiaalityölle ja rakenteelliselle sosiaalityölle.

Alkujaan vuonna 1869 perustettu COS keskittyi toiminnassaan satunnaisen hyväntekeväisyyden systematisoimiseen eli auttamistyön ammatillistamiseen. Tätä ennen auttamistyö oli vapaaehtoista hyväntekeväisyyttä, joka perustui auttamisen lisäksi sosiaalisen statuksen varmistamiseen ja hyväntekijän omalle henkilökohtaiselle tyydytykselle. Hyväntekeväisyys oli hyvin epäsystemaattista toimintaa, jossa apua tarjottiin löyhin perustein. Hyväntekeväisyyden nähtiin ajautuneen tilanteeseen, jossa avustamisen nähtiin pitävän yllä avustusriippuvuutta sen sijaan, että sillä olisi voitu poistaa sitä. COS:n keskeisenä periaatteena auttamistahdon sijasta oli asiantuntijuus eli koulutukseen perustuva osaaminen. Näin auttamisesta voitiin tehdä systemaattisempaa ja kohdennetumpaa, minkä toivottiin poistavan köyhyyttä ja riippuvuutta toisten ihmisten avusta. Tunnetuimpana auttamistyön systematisoijana tunnettu Mary Richmond (1861–1928) alkoi käyttämään sosiaalityöstä käsitettä social case work. Case work -menetelmässä korostui sosiaaliset verkostot hyvinvoinnin tuottajana. Toisaalta Richmondin käsitys sosiaalisten

ongelmien diagnosoinnin tärkeydestä korostaa työntekijän asiantuntijuuden roolia asiakkaan ongelmallisen tilanteen ratkaisijana, mikä tekee asiakkaasta aina toimenpiteiden kohteen. (Sipilä 1989, 20–47.) Kaiken kaikkiaan COS:llä ja Mary Richmondilla nähdään olevan modernin sosiaalityön kehitykseen merkittävin vaikutus, ja vaikutukset ovat nähtävissä vielä tämänkin päivän sosiaalityössä (Raunio 2009, 15).

Samoihin aikoihin kuin COS alkoi kehittämään auttamistyötä ammattimaisempaan suuntaan, syntyi Englannissa settlementiliike, joka pyrki parantamaan köyhien asemaa ja puolustamaan humanistisia arvoja (Sipilä 1989, 36–37). COS:n ollessa asiantuntijuuteen ja ammatillisuuteen painottuvaa, settlementityö sai 1800-luvulla toimintavoimaa juuri päinvastaisesta ajatuksesta: auttamistyötä tulisi tehdä huono-osaisten parissa eikä vain ylhäältä alaspäin suuntautuvana auttamistyönä. Keskeiseksi työtä ohjaavaksi lähtökohdaksi muodostui kansalaistoiminnan vahvistaminen ja tukeminen. Ensimmäinen settlementti Toynbee Hall perustettiin Englannissa vuonna 1884. Pian settlementiliike levisi myös Yhdysvaltoihin Chicagoon, jonne perustettiin settlementitalo Hull House. (Raunio 2009, 15–16.) Yksi Hull Housen perustajista oli Jane Addams (1860–1935), jota on pidetty yhteisöllisen muutostyön uranuurtajana (esim. Puurunen 2016; Raunio 2009; Sipilä 1989). Lisäksi Addamsia pidetään esimerkiksi rakenteellisen työtteen ja ekososiaalisen lähestymistavan keskeisenä edustajana (esim. Matthies 1993; Närhi & Matthies 2016).

Addamsin Hull House toimi yhteisöllisenä keskuksena työttömien ja köyhien asuttamalla alueella. Addamsin settlementityön ideana oli asettua (”to settle”) sosiaalisesti ongelmalliselle asuinalueelle asukkaiden keskelle. (Raunio 2009, 15.) Asettumalla asumaan ja toimimaan huono-osaistemman väestönosan asuttamalle alueelle pyrittiin muodostamaan persoonallinen suhde naapuruston kanssa. Persoonallisen suhteen luominen edellytti asettumista asukkaiden rinnalle tuttavallisiksi ”kanssanaapureiksi”. (Puurunen 2016, 29.) Hull Housessa yhteisöjen hyvinvointia pyrittiin lisäämään tuottamalla osallisuuden kokemusta ja yhteisöllisyyden tunnetta. Fyysinen sijainti sosiaalisista ongelmista kärsivässä lähiössä teki mahdolliseksi kohdata alueen asukkaat ja ongelmat ihmisten omissa arkisissa ympäristöissä. Työskentely asuinalueella mahdollisti yksityiskohtaisen perehtymisen asukkaiden elämään ja ajatuksiin. Asuinalueen olosuhteiden parantamiseksi asukkaiden omia ideoita ja työssä omaksuttua paikallista tietoa välitettiin ylös päin päättäjille ja viranomaisille. (Puurunen 2016, 21–23.) Settlementityön lähtökohtana oli ajatus siitä, että sosiaaliset ongelmat heijastelevat epäinhimillisiä olosuhteita ja rakenteelli-

sia ongelmia, eivätkä niinkään yksilötason ongelmia. Monet setlementin toiminnoista tähtäsivätkin ennen kaikkea yhteiskunnalliseen muutokseen ja erilaisiin poliittisiin uudistuksiin. (Puurunen 2016, 29.)

Kaiken kaikkiaan setlementtiliike ehti kukoistaa sen alkuperäisessä muodossaan vain muutamana vuosikymmenen ajan. Sen merkitys väheni 1920-luvulta alkaen, kun setlementtien hoitamia tehtäviä otti hoitaakseen valtiot ja kunnat, eikä setlementtiliike saanut enää riittävää rahoitusta toimiakseen. Samanaikaisesti ammattiyhdistysliikkeet alkoivat edistää työläisten oikeutta, eikä setlementtiliikkeen tarvinnut enää toimia työläisten puolestapuhujana niin kuin aiemmin. Laajeneva sosiaalityö jatkoi ensisijaisesti COS:n yksilökohtaista perinnettä. Tämä suunta kulki linjassa yleisen asenneilmapiirin kanssa, joka muuttui 1900-luvun alkupuolella vähitellen yksilökeskeisyyden ja markkinoiden korostamisen suuntaan. 1920-lukuun mennessä setlementtiliike oli saavuttanut jo osan asettamista tavoitteista, joten sen tarve hiipui myös sisältä päin. Toisaalta setlementtiliikettä heikensi sisäisesti myös uuden sukupolven uudenlainen käsitys setlementin työntekijöistä. Kun aiemmin työntekijät olivat olleet yhteiskunnallista muutostyötä korostavia reformisteja, näki uusi sukupolvi roolinsa pikemminkin ammatillisina työntekijöinä – sosiaalityöntekijöinä. Vähitellen myös työtehtäviä ja työn peruseriaatteita määriteltiin uudelleen ja setlementtityö alkoi muistuttaa sosiaalityötä. Tässä mielessä sosiaalityön ammatillinen kehittyminen on tapahtunut myös setlementtiliikkeen kautta, vaikka sen alkuperäinen tarkoitus oli toimia vaihtoehtona ammatilliselle auttamistyölle. (Sipilä 1989, 38–39.) Jorma Sipilän (1989) mukaan yhteiskunnalliset liikkeet setlementtiliikkeen tavoin tarvitsevat toimiakseen ja asemansa saavuttaakseen tietynlaisen liikkeelle suotuisan yhteiskunnallisen ilmapiirin. Yhteiskunnalliset muutokset yhdistettynä setlementtiliikkeen sisäisiin muutoksiin 1900-luvun alkupuolella johtivat siihen, että setlementtiliike muuttui ammatillisempaan ja vähemmän radikaaliin suuntaan. (Sipilä 1989, 39.)

Setlementtiliike kantautui Suomeen 1900-luvun alkupuolella ja ensimmäinen setlementti ”Kalliola” perustettiin Helsingin Kallioon vuonna 1919 (ks. Kalliola 2024). Suomessa setlementtiliikkeen on nähty toimineen muiden sosiaalireformististen liikkeiden ohella julkisen köyhäinhoidon rinnalla hyvinvointivaltiollisen sosiaalityön kehittymiseen saakka (Roivainen 2001, 15). Toiminta käynnistettiin alkujaan sivistyneistön toimesta eli ylhäältä alaspäin, kuitenkin niin, että toiminnan lähtökohtana oli heti alusta alkaen naapuruston ihmisten tarpeet ja toimintatavat. Keskeisinä työn periaatteina oli asukkaiden elinolosuhteiden tunteminen, vertaisuuden tavoittelu, vastavuoroisuus ja yhteisöjen merkityksen korostaminen sosiaalisen tuen antajana. (Roivainen 2001, 10–11.) Suomalaisen setlementtityön perimmäisenä tarkoituksena oli asukkaiden

ja kanssaihmissen tasavertainen kohtaaminen ja luokkaerojen poistaminen. Suomalaisessa setlementtiliikkeen toiminnassa oli myös muita reformistisia piirteitä, kuten taloudellisen liberaalismin kritisoiminen ja uudenlainen yhteiskunnallisia tekijöitä korostava köyhyyden määrittely. (Toikko 2005, 59–75.) Yhdyskuntatyön rantautuminen Suomeen 1960- ja 1970-luvuilla johti siihen, että setlementtityö menetti työmuotojensa suhteen relevanssia. Setlementtityö jatkui taustalla, mutta eturiville nousi yhdyskuntatyö, jota alettiin kehittää hyvinvointivaltion toimesta. Vapaaehtoisuuteen perustuva sosiaalinen työ nähtiin edelleen tarpeellisena, mutta sen suhde viralliseen julkiseen työhön muuttui. Kunnallinen huoltotyö nähtiin ensisijaisena suhteessa vapaaehtoisuuteen perustuvaan järjestötyöhön, jonka rooli nähtiin lähinnä täydentävänä työnä. Ajanjaksoa 1900-luvun loppupuolella on sosiaalityön näkökulmasta kuvannut korostunut valtion rooli ja ammattityöntekijöiden ja palvelujen määrän lisääntyminen. (Roivainen 2001, 15–16.)

3.2 Suomalaisesta yhdyskuntatyöstä yhteisösosiaalityöhön

1960-luvulta alkaen nopea kaupungistuminen ja sen myötä lähiöityminen synnyttivät asuinalueille uudenlaisia tarpeita, joihin yhdyskuntatyön ja yhdyskuntasuunnittelun keinoin alettiin etsimään ratkaisuja (Eräsaari 2017, 44; Siirto & Tuuri 2015, 127). Vaikutteita ensimmäisiin hankkeisiin saatiin Pohjoismaisesta yhdyskuntatyöstä, erityisesti Ruotsista, jossa laajamittaiseen maahanmuuttoon oli 1960- ja 1970-luvuilla vastattu rakentamalla miljoona uutta asuntoa. Ruotsin mallin mukaisesti kaupunkisuunnitteluun haluttiin ottaa mukaan sosiaaliseksi, joiden yhdessä arkkitehtien ja insinöörien kanssa haluttiin suunnittelemaan kaupunkia asukkaiden hyvinvointi huomioon ottaen. Käytännössä sosiaalitoimi ei juuri vaikuttanut kaupunkien ja yhdyskuntien suunnitteluun, joskin sosiaalihuoltolain velvoite sosiaalitoimen osallistumisesta kaupunkien suunnitteluun kertoi ajan hengestä, jossa asukkaiden äänen kuuleminen nähtiin tärkeänä tavoitteena yhdyskuntien ja asuinalueiden suunnittelussa. Yhdyskuntatyön varhaisimmat vuodet Suomessa liittyivätkin erityisesti kaupunkisuunnitteluun ja yhdyskuntiin vaikuttamiseen. (Eräsaari 2017, 43–44.)

Varsinaisesti yhteisösosiaalityön suomalainen historia on lähtenyt liikkeelle 1960-luvulla suuren muuton oloissa, jolloin muita pohjoismaita seuraten myös Suomessa alkoi vähitellen keskustelu yhdyskuntatyöstä sosiaalityön menetelmänä. Yhdyskuntatyön pohjoismaiset kirjoitukset herättivät kiinnostusta suomalaisten sosiaalityöntekijöiden keskuudessa ja vähitellen innostus yhdyskuntatyöstä sosiaalityön metodina laajeni yhä useamman sosiaalityöntekijän tietoisuuteen. Myös muut ammattiryhmät kiinnostuivat yhdyskuntatyöstä. (Koskinen 2003, 217–

221.) 1970-luvun alkupuolella otettiin ensimmäisiä askelia yhdyskuntatyön kehittämiseksi, kun Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) perusti työryhmän yhdyskuntatyön kehittämiseksi vuonna 1973. Pian vuonna 1974 käynnistyivät myös ensimmäiset yhdyskuntatyön hankkeet kuntien ja valtion toimesta. (Koskinen 2003, 217–221.)

Suomessa yhdyskuntatyön kulta-ajan katsotaan olleen 1970-luvun loppupuolelta 1980-luvun loppuun, kun kaupungeissa perustettiin kiihtyvään vauhtiin yhdyskuntatyön hankkeita (mm. Koskinen 2003; Eräsaari 2017). Vuonna 1978 ensimmäisen kartoituksen perusteella yhdyskuntatyön kokeiluja oli valtakunnallisesti käynnissä jo 25 kunnassa (Anunti 1985, 21). 1970-luvun lopulta 1980-luvun puoliväliin kiinnostus yhdyskuntatyötä kohtaan kasvoi entisestään. Kiinnostus ulottui paikallistason päätöksentekoon ja politiikkaan asti. Samaan aikaan yhdyskuntatyö laajeni uusiin paikkakuntiin ja 1980-luvun puoliväliin mennessä 50 paikkakunnalla arvioitiin tehtävän yhdyskuntatyötä. Yhdyskuntatyö alkoi vähitellen virallistua julkiseksi toiminnaksi ja vuonna 1982 se saavutti juridisen perustan ensiksi Sosiaalihuoltolakiin (17.9.1982/710) ja sitten Sosiaalihuoltoasetukseen (29.6.1983/607). Yhdyskuntatyön menetelmä ja käsite määriteltiin virallisesti sosiaali- ja terveysministeriön asettaman työryhmän tekemänä (Koskinen 2003, 220).

Suomessa yhdyskuntatyön tavoitteena oli ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia tietyillä asuinalueilla. Sosiaalisten ongelmien ehkäisemisen lisäksi keskeisiä toimintaperiaatteita yhdyskuntatyössä olivat lähipalveluiden kehittäminen sekä kansalaisuuden vahvistaminen (Siirto & Tuuri 2015, 127). Yhdyskuntatyön kumppaneina sosiaalitoimen rinnalla toimivat esimerkiksi nuorisotyö, opetustoimi, terveydenhuolto, poliisi ja seurakunta. Samalla yhdyskuntatyön ajatus kantautui yhteistyökumppaneiden arkeen, kun esimerkiksi nuoris- ja sosiaalitoimessa alettiin korostaa alueellista työtä. (Koskinen 2003, 219.) Käytännössä sosiaalisia ongelmia ilmentäville asuinalueille tuotiin asuinyhteisölle tarpeelliseksi katsottuja palveluita. Keskiössä oli vuorovaihdus asukkaiden ja työntekijöiden välillä ja tavoitteena rakenteellinen muutostyö. Työn ytimessä olivat yhteisöt ja yhteisöihin vaikuttaminen ja yhteisöjen voimaannuttaminen. Työn onnistumisen kannalta merkityksellistä oli työntekijän virka-asemasta ulos astumista ja itsensä asettamista lähemmäs asiakasta ja asukasta, ikään kuin rinnalla kulkijaksi. Työn onnistumisen edellytyksenä nähtiin valtaan ja hierarkiaan liittyvien muurien kaatamisen työntekijän ja asiakkaan väliltä. (Roivainen 2008, 26–28.) Työtä siis tehtiin Jane Addamsin settlementityön tavoin asiakkaiden arkisissa elinympäristöissä, mahdollisimman lähellä sitä todellisuutta, jossa asiakkaat elävät. Yhdyskuntatyön toiminnan peruslähtökohtana on nähty myös se, että toiminnalle on käytössä tila tai fyysinen paikka (esim. Anunti 1985, 13; Eräsaari 2017, 38).

Samaan aikaan, kun kiinnostus radikaaliin sosiaalityöhön väheni kansainvälisillä sosiaalityön kentillä 1980-luvulla (Pohjola 2011, 212), innostus yhdyskuntatyöhön hiipui Suomessa 1980-luvun loppupuolella (ks. Turunen 2008). Syynä innostuksen hiipumiselle on nähty olevan uusliberalistisen markkinatalouden ja sen yksilönäkökulmaa painottavan ideologian vahvistuminen (esim. Turunen, 2008; Pohjola 2011). Samalla suomalaisen yhdyskuntatyön kytkös pohjoismaiseen yhdyskuntatyön kehitykseen heikkeni ja eriytyi (Turunen 2008). Suomessa yhteisöjen merkitystä sosiaalityölle alettiin hahmottelemaan uudelleen ensin yhteisötyön ja sitten yhteisösosiaalityön käsitteiden kautta. 1990-luvulla yhdyskuntatyön sijaan alettiin puhua yhteisötyöstä, joka korosti aiempaa vähemmän paikallisuutta. (Kananaja & Karjalainen 2017, 164.) Yhteisötyön ei nähty enää olevan ainoastaan sosiaalityön työmenetelmä, vaan sitä hyödynnettiin eri alojen ammattilaisten toimesta (ks. Juhila, Forsberg & Roivainen 2002). Myöhemmin 2000-luvun alussa yhteisötyön sijasta sosiaalityössä alettiin käyttää yhteisösosiaalityön käsitettä. Samalla yhteisösosiaalityö vakiintui sosiaalityön ammatilliseksi erikoistumiskoulutuksen alaksi. (Korkiamäki, Nylund, Raitakari & Roivainen ym. 2008, 9.)

Pohjoismaisen yhdyskuntatyön kehityssuuntia tutkineen Päivi Turusen (2008) mukaan pohjoismaista yhdyskuntatyötä on luonnehtinut tilapäisyys ja marginaalisuus. Myös suomalaista yhdyskuntatyötä kuvaa projektiluonteisuus, vaikkakin myös poikkeuksia löytyy esimerkiksi Tampereen Hervannasta (ks. Vinnurva 2008). Projektit ja hankkeet on mahdollistettu useissa tapauksissa EU-rahoituksen avulla. Projektien tuottaman muutoksen ja kehityksen seuraaminen on ollut haasteellista niiden tilapäisen luonteen vuoksi. Vuonna 2008 kirjoittamassaan artikkelissa Turunen toteaa, ettei vuosikymmeniä jatkunut tilapäinen yhdyskuntatyön ja yhteisöllisten strategioiden projektitoiminta ole kyennyt ratkaisemaan toivotulla tavalla lähiöiden ongelmia. (Emt., 46.) Joitakin esimerkkejä löytyy myös siitä, että projektitoiminnasta alkunsa saanut yhteisösosiaalityön työmuoto on juurtunut osaksi sosiaalivirastojen tai kolmannen sektorin toimintaa. Esimerkiksi Tampereella sijaitsevan Kansalaistalo Mansikkapaikan toiminta on alkanut projektina vakiinnuttaen myöhemmin paikkansa pysyvänä yhteisöllisiä työotteita hyödyntävänä kohtaamispaikkana (Toivonen 2008, 146–150.)

3.3 Suomalaisen yhteisösosiaalityön nykytila

Yhteiskunnallisena ammattina ja tieteenalana sosiaalityö, ja sitä myötä myös yhteisösosiaalityö, on väistämättä kytköksissä yhteiskunnan rakenteisiin ja laajemmin siihen, mitä maailmassa tapahtuu (Ranta-Tyrkkö 2016, 184). Samalla myös yhteisöt ja yhteisöllisyyden muodot ovat

muuttuneet yhteiskuntapoliittisten ja julkishallinnollisten muutosten mukaisesti (ks. Kangaspunta 2011; Lehtonen 1990). Suomessa hyvinvointivaltio on viime vuosisadan loppupuolelle saakka ollut tärkeä kumppani sosiaalityön tavoitteiden saavuttamisessa ja sen edustamien ydinarvojen, kuten oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon, toteuttamisessa (Närhi, Rantamäki, Kanna-soja, Kokkonen ja Ruonakangas 2023, 6). Perinteinen pohjoismainen hyvinvointimalli, joka Suomessakin on ollut voimissaan aina 1990-luvulle asti, on perustunut ajatukseen siitä, että julkinen sektori on ensisijainen palvelujen tuottaja (Roivainen ym. 2019, 279). Kun siis aikaisemmin kunnat ja valtiot olivat ensisijainen sosiaalityön palveluiden, mukaan lukien yhdyskuntatyön tuottaja, niin 2000-luvulta alkaen vastuu on siirtynyt valtiolta ja kunnilta kolmannelle sektorille, erityisesti järjestöille (Roivainen 2022, 224–225). Vastuun vaihtumisen lisäksi esimerkiksi hyvinvointivaltion universaalit kansalaisuuteen perustuvat tukijärjestelmät ovat korvautuneet tarveharkintaa ja vastikkeellisuutta korostavilla malleilla. Julkisen talouden kiristymisen myötä 2010-luvulla yhteisöjen vastuu hyvinvointipalvelujen tuottajina on kasvanut ja yhä useampi asiakas saa tarvitsemansa tuen erilaisista järjestöistä ja heidän tuottamistaan palveluista. Yhteisöllisyyden korostamisella on ajettu takaa kuntien kumppanuutta kansalaisyhteiskunnan ja yhteisöjen kanssa. Suomalaisessa yhteiskunnassa tämä on ilmennyt vapaaehtoistyön ja hyväntekeväisyyden roolin kasvuna. (Roivainen 2016a, 63–67.)

Yhteisösosiaalityön suomalaisen pioneerin ja sosiaalineuvoksen Irene Roivaisen (2016) mukaan kansalaisyhteiskunnan vastuun korostamisessa on nähtävissä samaa logiikkaa kuin Iso-Britanniasta alkaneella puheella niin sanotusta Suuresta Yhteiskunnasta (engl. *Big Society*). Iso-Britanniassa julkisen talouden kuormittavuutta on pyritty vähentämään siirtämällä vastuusta hyvinvointipalveluiden ja tuen tuottamisesta kansalaisyhteiskunnalle. Suuren Yhteiskunnan ydinajatuksena on, että julkinen sektori huolehtisi ainoastaan lakisääteisistä, välttämättömistä viranomaistehtävistä, kun taas yksilökohtaiset palvelut hankittaisiin erilaisilta yrityksiltä ja yhteisöiltä. Samalla paikallisten yhteisöjen, kuten seurakuntien, setlementtien ja naapurustojen tehtäväksi jäisi tuottaa yhteisöllisiä lähipalveluita kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. (Koskiahon 2014, 81–83; Roivainen 2016a, 63–66.) Samaan tapaan kuin brittiläisessä Suuressa Yhteiskunnassa, myös suomalaisessa hyvinvointijärjestelmässä voi nähdä tapahtuneen jonkinlainen moraalisen logiikan muutos, jossa hyvinvointivaltion tukijärjestelmät ovat korvautuneet viimesijaisilla, tarveharkintaa ja vastikkeellisuutta korostavilla malleilla (Julkunen 2006, 43–46, 52). Briitta Koskiahon (2014) mukaan tilanne Suomessa eroaa Britannian Big Societyta ainakin toistaiseksi siinä, ettei paikallistamista, yhteisöllistämistä ja kansalaistamista ole vielä otettu käyttöön (emt., 139–140). Käytännössä kuitenkin yhteisöjen, yhdistysten ja järjestöjen

vastuu hyvinvointipalvelujen tuottajina on merkittävästi kasvanut, mikä näkyy sosiaalityössäkin siinä, että yhä useampi sosiaalityön asiakas saa palveluita juuri kolmannen sektorin toimijoilta (Korkiamäki ym. 2008, 12).

Kaiken kaikkiaan muutosten takana nähdään olevan globaalit talouspoliittiset ja ideologiset suuntaukset, erityisesti uusliberalistinen yksilön vastuuta korostava yhteiskuntapolitiikka (esim. Kokkonen 2019, 58–59). Esimerkiksi globaali markkinatalous ja sen suhdanteet ovat alkaneet voimakkaasti heijastamaan myös kotimaan talous- ja hyvinvointipolitiikkaa. Globaalin uusliberalistisen talouspolitiikan myötä suomalaista sosiaalityötä ja sosiaalihuoltoa on alkanut yhä enenevässä määrin kuvata tehokkuuden ja tuottavuuden tavoittelu. (Pohjola ym. 2019a, 12.) Yhteisöllisyyden ja kansalaisyhteiskunnan painotukset ovat myös olennainen osa uusliberalistisesti painottuvaa suunnanmuutosta, jota on julkishallinnossa kutsuttu managerialismiksi ja uudeksi julkisjohtamiseksi (engl. *New Public Management*, NPM). NPM on uusliberalismia ilmentävä hallinnon muoto, jota kuvaa valtion vähenevä tai vetäytyvä rooli ja yritysmaailman toimintalogiikan omaksuminen julkisissa palveluissa (ks. Eräsaari 2011; Julkunen 2006; Roivainen 2016a, 63). Sosiaalityössä nämä yritysmaailman toimintalogiikat näkyvät esimerkiksi työtehtävien pilkkomisena ja suoritteiden laskemisena (Roivainen & Ranta-Tyrkkö 2016, 14).

Yhteisöllisyys nähdään suomalaisessa sosiaalityössä voimavarana, mutta sen hyödyntäminen on ollut sosiaalihuollossa lähtökohtaisesti melko vähäistä (esim. Korkiamäki 2016, 81). Sen sijaan yhdistyksissä, järjestöissä ja seurakunnissa yhteisöjen kanssa työskentely ja yhteisölliset työmenetelmät ovat juurtuneet pysyväksi osaksi työtä. Sosiaalityössä onkin totuttu hyödyntämään kolmannen sektorin tuottamia yhteisöllisiä palveluita ja tuen muotoja, kuten vertais- ja itseapuryhmiä ja ryhmämuotoista kuntoutusta. (Pohjola 2017, 27.) Sosiaalityössä yhteisöllisyyttä hyödyntäviä työotteita nähdään olevan esimerkiksi jalkautuva sosiaalityö ja etsivä työ, jossa työntekijät jalkautuvat matalan kynnyksen kohtaamispaikoille tai sosiaalisista ongelmista kärsiviin yhteisöihin (esim. Siirto & Tuuri 2015). Myös maahanmuuttajien kanssa tehtävässä kotouttavassa työssä on hyödynnetty yhteisöllisyyttä ja yhteisöjen mahdollistamaa vertaisuutta ja tukea. Esimerkiksi Turussa tehtiin hyvinvointialueuudistukseen asti yhteisöllistä kotouttavaa sosiaalityötä niin, että työtä kehitti ja koordinoi kaupungin erityissosiaalityöntekijä yhdessä paikallisten maahanmuuttajayhdistysten kanssa (ks. Talvinen & Nylund 2008). Yhteisöllisyyttä ja yhteisöjä on viimeisen kahden vuosikymmenen aikana sovellettu myös sosiaalityön kehittämisessä, esimerkiksi kehittäjäasiakastoiminnassa (ks. Niskala, Kostamo-Pääkkö & Ojaniemi 2016) ja kansalaisraadeissa (ks. Roivainen 2016b). Vaikka sosiaalityössä hyödynnetäänkin joitakin yhteisöllisiä menetelmiä, on yhdistykset, järjestöt ja seurakunnat sosiaalityön tärkeitä

kumppaneita yhteisöllisten toimintojen ja yhteisöjen kanssa työskentelyn näkökulmasta (Roi-vainen 2008, 11).

Yhteisösosiaalityön lain kirjaus (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7a §) kautta sosiaalityöllä-kin on mahdollisuus laajentaa sosiaalista hyvinvointia edistävää työtä yksittäisistä asiakkaista ja asiakasryhmistä laajemmin yhteisöihin ja alueiden asukkaisiin. Vielä toistaiseksi yhteisösosi-aalityön järjestäminen hyvinvointialueilla näyttää kuitenkin olevan melko olematonta. Vain yksi hyvinvointialue kaikkiaan kahdestakymmenestä yhdestä (21) hyvinvointialueesta ilmoittaa järjestävänsä yhteisösosiaalityötä; Pirkanmaan hyvinvointialue (Pirha) näyttää olevan Suo-messa toistaiseksi ainoa hyvinvointialue, joka järjestää ainakin osalle alueensa asukkaista yh-teisösosiaalityötä. Pirhassa yhteisösosiaalityötä tehdään tällä hetkellä Hervannassa yhteisökes-kus L8:ssa, mutta Pirhan tavoitteena on laajentaa toimintaa muillekin alueille. Hervannan yh-teisökeskus L8:ssa on saman katon alla sosiaalityön toimijoita ja kolmannen sektorin matalan kynnyksen palveluntarjoajia. Yhteisökeskuksessa kävijöille tarjotaan neuvontaa, ohjausta ja yhteisöllistä toimintaa. L8:ssa myös kehitetään julkisten sosiaalipalvelujen, yhdistystoimijoi-den ja alueen asukkaiden yhteistoimijuutta ja yhteiskehittämistä. Yhteisösosiaalityö toimii yh-teisökeskuksessa toimintaa ja kehittämistä ohjaavana viitekehyksenä. (Perkiö, Kiviranta & Nuorala 2022.)

Internethaun perusteella kaikkiaan kuusi hyvinvointialuetta ilmoittaa kehittävänsä yhteisösosi-aalityötä. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen hankesuunnitelmassa (2021) mainitaan, että ta-voitteena on lisätä yhteisösosiaalityötä sekä aikuisten matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ja etsivää työtä hyödyntäen olemassa olevia valtakunnallisia ja alueellisia hyviä käytäntöjä ja toi-mintamalleja. Samoin yhteisösosiaalityön kehittämisestä mainitaan Pohjois-Pohjanmaan hy-vinvointialueen sosiaali- ja terveystalouden järjestämissuunnitelmassa (Pohde 2022), Sata-kunnan hyvinvointialueen hankesuunnitelmassa (2021), Varsinais-Suomen hyvinvointialueen palvelustrategiassa (Varha 2023) ja Päijät-Hämeen hyvinvointialueen ”Eteenpäin sosiaalityön tiekartalla” -katsauksessa (Carroll 2023). Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella kehitetään yh-teisösosiaalityötä matalan kynnyksen kohtaamispaikassa (Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue 2023).

Mainittakoon hyvinvointialuetarkastelun yhteydessä myös Helsingin kaupunki, joka ei järjestä asukkailleen yhteisösosiaalityötä, mutta jonka palveluvalikosta löytyy yhdyskuntatyö. Kau-punki ilmoittaa nettisivuillaan yhdyskuntatyön palvelusta, jossa yhdyskuntatyöllä tarkoitetaan ”pitkäjänteistä vaikuttamista kaupunginosan asioihin yhdessä asukkaiden, alueen yhdistysten,

organisaatioiden ja viranomaisten kanssa.” Yhdyskuntatyötä Helsingissä tekevät sosiaali- ja terveyspalveluiden työntekijät, joihin alueiden asukkaat voivat olla yhteydessä havaitessaan omalla asuinalueellaan huolestuttavia haasteita ja ilmiöitä. Helsingissä tehtävän yhdyskuntatyön tehtävänä näyttäytyy ihmisten asuinalueiden viihtyvyyden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin parantaminen. (Helsingin kaupunki 2024.)

Siihen nähden, että yhteisösosiaalityön järjestäminen hyvinvointialueiden asukkaille on ollut lakisääteistä jo pian vuoden päivät, on hämmäntävää, miten vähän yhteisösosiaalityöstä on mainintoja hyvinvointialueiden nettisivuilla, hankekuvauksissa tai strategioissa. Näyttäisi siltä, ettei yhteisösosiaalityön kehittäminen ole tällä hetkellä hyvinvointialueiden prioriteettilistan kärjessä.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tutkielmani tarkoitus on tuottaa tietoa yhteisösosiaalityöstä ja sen tekemisen edellytyksistä. Tutkimuksen tavoitteena on paikantaa yhteisösosiaalityön lähtökohtia ja sen tekemisen haasteita. Tämän pro gradu -tutkielman tutkimuskysymys on:

- Miten yhteisösosiaalityön asiantuntijat jäsentävät yhteisösosiaalityötä ja sen tekemisen edellytyksiä?

4.2 Tutkimuksen aineisto ja aineiston keruu

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään tiettyä ilmiötä, tässä tapauksessa yhteisösosiaalityötä. Jotta tietoa saadaan siitä, mistä on tarkoituskin, on tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tiedettävä aiheesta riittävästi etukäteen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Keräsin tutkimukseni aineiston haastattelemalla yhteisösosiaalityön asiantuntijoita erilaisista työtaustoista eri puolelta Suomea. Etsin haastatteluun asiantuntijoita sillä perusteella, että henkilöllä on kokemusta tai tietoa yhteisösosiaalityöstä tutkimuksen, opetuksen, kehittämisen tai käytännön kokemuksen kautta. Jo tutkimussuunnitelmaa laatiessani ja yhteisösosiaalityön tutkimukseen ja kirjallisuuteen perehtyessäni kiinnitin huomiota siihen, että aihealueen asiantuntijoita on Suomessa suhteellisen vähän. Havaintojeni perusteella yhteisösosiaalityön käsite on melko vieras monelle sosiaalityön ammattilaiselle ja asiantuntijalle, joten päädyin käyttämään aineiston otannassa harkintaa. Haastattelukutsun lähettämiseksi keräsin listan sellaisista henkilöistä, jotka ovat tehneet yhteisösosiaalityöhön liittyviä julkaisuja tai joiden nimi on mainittu yhteisösosiaalityöhön liittyen esimerkiksi internetissä. Tavoitteenani oli tavoittaa tutkimukseni haastatteluun henkilöt, joilla on mahdollisimman paljon tietoa yhteisösosiaalityöstä. Toisin sanoen hyödynsin aineiston keruussa niin sanottua eliittiotantaa, jossa tutkimukseen valikoidaan tiedonantajiksi vain sellaisia henkilöitä, joilla oletetaan olevan tietoa tutkittavasta aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86).

Alkuperäiseen haastattelukutsulistaan löysin kaikkiaan vain 18 nimeä, jonka takia päädyin hyödyntämään aineiston keruussa myös lumipallo-otantaa. Lumipallo-otannassa lähdetään liikkeelle avainhenkilöstä (tai -henkilöistä), joka johdattaa tutkijaa toisen asiasta tietävän informantin luokse. Tutkija etenee siis informantista toiseen sitä mukaa, kun hänelle esitellään uusia potentiaalisia tutkimukseen osallistujia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86.) Käytännössä siis pyysin

haastattelukutsun yhteydessä, että kutsutut ilmoittavat minulle, mikäli heillä on tiedossa henkilö tai henkilöitä, jotka voisivat sopia tutkimukseen haastateltavaksi. Tällä menetelmällä keräsin viisi uutta kutsuttavaa asiantuntijaa. Haastattelukutsujen eli ensimmäisten yhteydenottojen jälkeen lähetin haastatteluun ilmoittautuneille lisätietoa haastattelusta tiedotteen, tietosuojaselosteen ja haastattelurungon muodossa. Lisäksi lähetin linkin haastattelun ajankohtien valintaan (Doodle-linkki) sekä tutkimuksen suostumuslomakkeen allekirjoitettavaksi.

Ensimmäisten haastattelukutsujen ja myöhemmin lähetettyjen muistutusviestien jälkeen haastateltavakseni ilmoittautui kaikkiaan kahdeksan ($n=8$) osallistujaa. Haastateltavat edustivat yhteisösosiaalityön asiantuntijuutta monipuolisesti käytännön työstä, tutkimus- ja opetustyöstä sekä kehittämistyöstä. Lisäksi osallistujat tulivat yhteensä neljästä eri maakunnasta. Kolmesta ryhmähaastattelusta kertyi litteroitua aineistoa Word-tiedostoon yhteensä 92 sivua (fontti 12, kirjasintyyppi Times New Roman, riviväli 1,15). Yksittäisten haastattelujen litterointien pituus vaihteli 28–35 sivun välillä. Haastatteluihin varattiin 90 minuuttia, mutta ryhmähaastattelujen kesto vaihteli lopulta 90–115 minuutin välillä. Yhteensä haastatteluista kertyi aineistoa noin 305 minuuttia.

Haastattelut toteutettiin 29.2.2024–6.3.2024 välisenä aikana Teams-yhteyden välityksellä. Päädyin toteuttamaan haastattelut ryhmähaastatteluina, koska halusin saada aineistoon keskustelun kautta tapahtuvaa merkitysten ja ajatusten vaihtoa ja argumentaatiota. Ryhmähaastattelujen etu yksilöhaastatteluun verrattuna on se, että osallistujien erilaisista käsityksistä ja tulkinnoista käytävä neuvottelu luo mahdollisuuden analysoida erilaisia ajattelutapoja, käsitteitä ja perusteluja (Pietilä 2017, 114). Toisaalta juuri tästä syystä ryhmähaastatteluihin suhtaudutaan myös kriittisesti; kysymys on siitä, missä määrin osallistujat uskaltavat tuoda keskusteluissa esiin omia näkökulmiaan ja missä määrin he mukauttavat näkemyksiään muiden keskustelijoiden näkemyksiin (Alasuutari 2011, 153–154). Ryhmähaastatteluun päätyessäni ajattelin, että ryhmässä keskustelu voisi olla oikea valinta siksi, että ryhmässä keskustelu voisi johtaa jonkin sellaisen kysymyksen äärelle, jota en ole itse huomionnut haastattelurungossa tai tutkimuksessani ylipäättään. Pertti Alasuutarin (2011, 155) mukaan ryhmämuotoisen haastattelun erityinen arvo on juuri siinä, että se saa keskusteluun osallistuvat puhumaan myös sellaisista asioista, jotka uhkaisivat jäädä itsestäänselvyyksinä keskustelun ulkopuolelle. Ryhmähaastattelut oli alun perin tarkoitus järjestää parihaastatteluina eli kahden osallistujan ryhmissä. Tavoite ei kuitenkaan toteutunut aikataulusyistä ja lopulta haastatteluja oli yhteensä kolme, joista yhdessä ryhmässä oli kaksi osallistujaa ja kahdessa kolme osallistujaa.

Toteutin ryhmähaastattelun teemahaastattelun periaatteiden mukaisesti. Teemahaastattelun tarkoituksena on edetä etukäteen valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten varassa joustavasti ja haastattelutilannetta mukaillen (Eskola & Suoranta 1998, 87; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Haastattelua varten laadin puolistrukturoidun teemahaastattelurungon (ks. liite 1), jonka kysymykset teemoittelin alustavien tutkimuskysymyksien ja teorian pohjalta. Teemoiksi hahmottuivat yhteisösozialiteetin käsite, yhteisösozialiteetin menetelmät, yhteisösozialiteetin toimintaympäristö, yhteisösozialiteetin nykytila ja yhteisösozialiteetin tulevaisuuden näkymät. Teemojen alle muodostin tukikysymyksiä, joiden avulla pystyin tarkentamaan ja monipuolistamaan teemoista käytävää keskustelua. Huomioiden sen, että haastattelujen tarkoitus on antaa tutkijalle mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73), päätin lähettää jokaiselle haastatteluun osallistuvalla henkilöllä haastattelukysymykset etukäteen, jotta he voivat halutessaan valmistautua haastatteluun jo etukäteen.

Haastattelut toteutuivat suunnitellusti ja kaikissa ryhmissä ehdittiin käymään keskustelua kaikista ennalta suunnitelluista teemoista. Osa haastatteluun osallistuvista oli tutustunut etukäteen lähettämiini haastattelukysymyksiin huolellisesti, kun taas osa asiantuntijoista osallistui haastatteluun vähemmällä valmistautumisella. Kaikissa ryhmissä keskustelu lähti heti alusta alkaen sujuvasti liikkeelle, ja kaikki osallistuivat keskusteluun aktiivisesti ja innostuneina. Oma roolini haastattelussa oli suunnata keskustelua teemojen ja tukikysymysten avulla. Ryhmäkeskustelut etenivät kuitenkin luonnostaan hyvin pitkälti haastattelurungon mukaisesti, eikä suuntaavia tai tarkentavia kysymyksiä tarvinnut esittää kovinkaan montaa. Ilkka Pietilän (2017) mukaan ryhmähaastattelussa haastattelijan eli moderaattorin keskeinen rooli on tukea osallistujien keskinäistä vuorovaikutusta niin, että erilaiset näkökannat tulevat edustetuiksi. Verrattuna yksilöhaastatteluun, jossa haastattelut noudattavat usein kysymys-vastaus-muotoa ja haastattelijalla on aktiivinen rooli kysymysten kysyjänä ja keskustelun ohjaajana, ryhmähaastattelussa haastattelijan rooli on yleensä vähäisempi. (Pietilä 2017, 114.) Kaikissa haastatteluryhmissä vuorovaikutus osallistujien välillä oli monipuolista ja sujuvaa, minkä takia oma roolini moderaattorina jäi sivusta kuuntelijaksi ja lisäkysymysten esittäjäksi.

Osa haastateltavista tunsi toisensa entuudestaan työelämästä, osa tunsi toisensa nimeltä esimerkiksi julkaisuista, ja osalle osallistujista muut osallistujista olivat kokonaan tuntemattomia. Osallistujien taustat olivat jokaisessa ryhmässä erilaisia; jokaisessa ryhmässä oli vähintään yksi osallistuja tutkimus- ja opetustehtävistä ja vähintään yksi henkilö, jolla oli käytännöllisempää osaamista ja tietämystä aiheesta. Kaikkiin ryhmiin osallistui henkilöitä eri maakunnista ja kau-

pungeista. Keskusteluja kuunnellessa ja aineistoa analysoidessa huomasin, että kaikki osallistajat jakoivat yhteisesti hyvin samankaltaisia näkemyksiä ja ajatuksia yhteisösosiaalityön lähtökohdista, haasteista ja tulevaisuudesta. Keskusteluissa osallistajat nostivat rohkeasti kriittisiäkin näkemyksiään aiheeseen liittyen eli yksimielisyys ei oman arvioni mukaan ollut siitä kiinni, etteivätkö osallistajat olisi uskaltaneet tuoda näkemyksiään ja ajatuksiaan rohkeasti esille.

Litteroinnin apuna käytin Teamsin omaa litterointitoimintoa, joka teki alustavan karkean litteroinnin keskusteluista. Tarkistin ja korjasin jokaisen haastattelun litteroinnin videotallenteelta ja karsin litteroinneista täytesanoja (esim. niinku) ja toistoja (esim. että, ja). Samalla poistin litteroinneista suorat viittaukset paikkoihin, paikkakuntiin, hyvinvointialueisiin ja erilaisiin projekteihin. Poistin litteroinneista myös muut mahdollisesti haastateltavan tunnistamiseen johtavat ilmaisut, mukaan lukien tarkat kuvailut omasta työstä tai työyhteisöstä. Poistettujen ilmaisujen tilalle olen tehnyt hakasulkeisiin pelkistetyt ilmaukset, kuten [kaupunki], [hyvinvointialue] tai [hanke]. Haasteltavien tunnistamisen välttämiseksi olen muuttanut vahvat murre sanat tavallisempiin puhekielen ilmaisiin.

4.3 Aineiston analyysi

Haastatteluaineiston litteroinnin jälkeen aloitin aineiston analyysin, jonka toteutin teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysi on laadullisessa tutkimuksessa käytetty analyysimenetelmä, jota käytetään erilaisten aineistojen ja dokumenttien systemaattiseen ja objektiiviseen analysointiin. Analyysia tehdessä aineisto pyritään jäsentämään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Sisällönanalyysin tarkoituksena on saada aineiston analysoinnin kautta vastaus tutkimuskysymykseen tiivistetyssä muodossa. Tavoitteen saavuttamiseksi aineistoa pilkotaan, käsitteellistetään ja koostetaan uudella tavalla loogiseksi ja tiiviiksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–108.) Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta teorian rooli ei ole sillä tavalla merkittävä, että se ohjaisi tai määrittelisi analyysin tekemistä. Menetelmässä teoria ei siis ohjaa, vaan pikemminkin avustaa analyysia. Aineistoa lähestytään ensisijaisesti sen omilla ehdoilla ja analyysiyksiköt valitaan aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–98.) Teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti valitsin analyysiyksiköt aineistosta, mutta käytin apunani aiempaa tietoa ja teoriaa. Vasta tämän jälkeen sidoin analyysin tuloksia tiiviimmin teoriaan ja aikaisempaan tutkimustietoon.

Aloitin analyysin lukemalla aineiston huolellisesti läpi muutaman kerran. Tässä vaiheessa tarkoitukseni oli oppia tuntemaan ja hahmottamaan aineiston sisältöä. Lukiessani tein myös muistiinpanoja ja alustavia huomioita varsinaista analyysia varten. Alun perin tarkoitukseni oli analyysissa tarkastella paitsi sosiaalityön asiantuntijoiden antamia merkityksiä yhteisösosiaalityöstä, myös yhteisösosiaalityön muutostarpeita ja kehityssuuntia. Jo aineistoon tutustuessani huomasin kuitenkin, että alkuperäiset tutkimuskysymykseni olivat aivan liian laajoja pro gradu -tutkielmaan, sillä aineistoni tuntui pursuavan tutkimuskysymysten kannalta olennaista tietoa. Siispä päädyin jo tässä vaiheessa rajaamaan tutkimuskysymyksiäni uudelleen. Aineistossani oli monipuolista ja rikasta pohdintaa erityisesti yhteisösosiaalityön peruslähtökohdista ja sen tekemisen haasteista, joten rajasin tutkimuskysymykseni koskemaan sosiaalityön asiantuntijoiden antamia merkityksiä yhteisösosiaalityöstä ja sen tekemisen edellytyksistä.

Aineistoon tutustumisen ja tutkimusongelman uuden rajauksen myötä siirryin varsinaisen analyysin tekemiseen. Aloitin analyysin aineiston järjestämisestä. Etsin litteroidusta haastatteluai- neistoista yhteisösosiaalityön edellytyksiä ja värikoodasin niitä korostusväreillä. Merkitsin tekstin viereen myös alustavia luokkia, jotka nousivat aineistosta esille. Pysin erottamaan aineistosta mahdollisia samankaltaisuuksia sekä eroja. Yhtäläisyyksiä aineistosta oli varsin helppo löytää, sillä asiantuntijat toivat puheissaan esiin samantyyppisiä asioita. Seuraavassa analyysivaiheessa loin kaikille ryhmähaastatteluille yhteisen Word-tiedoston, johon aloin jäsentämään haastattelujen sisältöä teemaotsikoiden yhteisösosiaalityön lähtökohdat ja yhteisösosiaalityön haasteet avulla. Teemoittelu mahdollistaa aineiston tarkastelun eri näkökulmista ja auttaa tekemään laajasta sekä monimutkaisesta aineistosta selkeämpää ja ymmärrettävää (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Teemaotsikoiden alle muodostin haastateltavien puheenvuoroista pelkistettyjä ilmauksia, esimerkiksi luottamuksen rakentaminen työn lähtökohtana. Pelkistettyjen ilmausten perään merkkasin koodeilla itselleni muistiin, kuka haastateltavista oli lausunut kyseisen ajatuksen, ja miltä haastattelulitteroinnin tiedostolta ja sivulta alkuperäinen ilmaus löytyy.

Analyysin viimeisessä vaiheessa järjestelin pelkistetyt ilmaukset teemojen alle erilaisiin alaluokkiin. Olen havainnollistanut analyysin vaiheita taulukossa alla (Taulukko 1).

Taulukko 1. Havainnollistus aineiston luokittelusta

Teema	Yläluokka	Alaluokka
Yhteisösosiaalityön lähtökohdat		Yhteisöt ja sosiaalityö yhdistyvät Tavoitteena osallisuuden vahvistaminen Luottamuksen rakentaminen keskiössä Työskentelyn pitkäjänteisyys Edellytyksenä tila kohtaamiselle Toimijoiden välinen yhteistyö Orientaationa yhteiskunnallinen muutostyö
Yhteisösosiaalityön tekemisen haasteet	Rakenteellisen tason haasteet	Tehokkuusajattelu haastaa Todellisuuskäsitysten eriytyminen ja katoaminen Palveluiden keskittäminen ja niukat resurssit Heikko asema palvelujärjestelmässä
	Organisaatiotason haasteet	Hierarkkinen ja byrokraattinen organisaatiota- rakenne Lakiperustaisuus työn pohjana ja haasteena Työyhteisön tuen ja arvostuksen puute
	Sosiaalityön profession tason haasteet	Sosiaalityön ammatillisuuden kaventuminen Sosiaalityön koulutuksen kaventuminen ja työelä- mälähtöisyys Koulutus muovaa ammatti-identiteettejä ja am- matillisen itsetunnon rakentumista

Ensin jäsentelin pelkistettyjä ilmauksia, joissa asiantuntijat määrittelevät yhteisösosiaalityön lähtökohtia. Näistä muodostin taulukon 1 mukaisesti seuraavat alaluokat: yhteisö ja sosiaalityö yhdistyvät, tavoitteena osallisuuden vahvistaminen, luottamuksen rakentaminen keskiössä, työskentelyn pitkäjänteisyys, edellytyksenä tila kohtaamiselle, toimijoiden välinen yhteistyö ja orientaationa yhteiskunnallinen muutostyö. Yhteisösosiaalityön haasteet luokittelin ensin kolmeen yläluokkaan: rakenteellisen tason haasteet, organisaatiotason haasteet ja sosiaalityön profession tason haasteet. Vasta sitten järjestelin pelkistetyt ilmaukset alaluokkiin (ks. Taulukko 1). Rakenteellisen tason alle muodostin alaluokat seuraavasti: tehokkuusajattelu haastaa, todellisuuskäsitysten eriytyminen ja katoaminen, palveluiden keskittäminen ja niukat resurssit sekä heikko asema palvelujärjestelmässä. Organisaatiotason haasteita kuvaavia ilmaisuja lajittelin

seuraaviin alaluokkiin: hierarkkinen ja byrokraattinen organisaatorakenne, lakiperustaisuus työn pohjana ja haasteena sekä työyhteisön tuen ja arvostuksen puute. Sosiaalityön profession tason haasteita kuvaavista pelkistetyistä ilmauksista muodostin lopulta kolme alaluokkaa: sosiaalityön ammatillisuuden kaventuminen, sosiaalityön koulutuksen kaventuminen ja työelämä- lähtöisyys sekä koulutus muovaa ammatti-identiteettejä ja ammatillisen itsetunnon rakentumista.

Edellä kuvaillusta analyysivaiheesta syntyi valmis analyysirunko, jonka pohjalta tutkielman viides luku *Yhteisösosiaalityön tekemisen edellytykset asiantuntijoiden määrittelemänä* on kirjoitettu. Aineiston analyysin kuvailussa olen hyödyntänyt aineisto-otteita, jotka ovat asiantuntijoiden alkuperäisiä ilmauksia eri alaluokista. Luvussa esiintyvissä aineisto-otteissa olen käyttänyt merkintätapaa, jossa H1 tarkoittaa haastateltavaa yksi, H2 tarkoittaa haastateltavaa kaksi ja niin edelleen.

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Koko tutkimusprosessin ajan olen pyrkinyt parhaani mukaan noudattamaan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita ja tutkimuseettisiä ohjeita. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tutkimuksen tekijä on huolellinen ja tarkka tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Lisäksi tieteellisessä tutkimuksessa on noudatettava tieteellisesti ja eettisesti kestäviä tiedonhankinnan, tiedonsäilytyksen sekä tutkimuksen ja arvioinnin menetelmiä. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tutkijan on kunnioitettava muiden tutkijoiden työtä käyttämällä asianmukaisia lähdeviitteitä ja hankittava tarvittavat tutkimusluvut. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11–12.)

Jo tutkimussuunnitelmaa laatiessani olen pohtinut tutkimusprosessiin liittyviä eettisiä kysymyksiä ja ottanut ne huomioon aineistoa kerätessäni ja käsitellessäni ja tutkimustuloksia laatiessani. Sähköpostilla lähetetyissä haastattelukutsuissa kerroin avoimesti tutkimukseni tavoitteista ja tutkimukseni kulusta. Lisäksi kerroin vapaaehtoisuuden, luottamuksellisuuden ja anonymiteetin periaatteista, joita olen sitoutunut noudattamaan kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Haastattelukutsujen yhteydessä informoin myös tutkimusaineiston käsittelystä, säilyttämisestä ja hävittämisestä. (Ks. Liite 2.) Haastatteluun ilmoittautuneille lähetin vielä erikseen virallisen tiedotteen ja tietosuojaselosteen ja pyysin kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta suostumuslomakkeen avulla.

Jokaisessa haastattelutilanteessa ennen tallennuksen alkua kerroin osallistujille haastattelun kuluista ja osallistujien oikeudesta vetäytyä tutkimuksesta kaikissa sen vaiheissa. Haastattelutilanteissa kysyin vielä kaikilta osallistujilta luvan haastattelun tallentamiseen. Kukin osallistuja sai itse valita, haluaako osallistua haastatteluun videoyhteydellä vai pelkällä äänellä. Osa haastattavista halusi vielä haastattelun jälkeen varmistaa, ettei heitä voi tunnistaa lopullisen tutkimusraportin perusteella. Näille haastateltaville lähetin pseudonymisoidut litteroinnit, joihin heidän oli mahdollista pyytää muokkauksia tai korjauksia tunnistettavuuteen tai omiin sanomiisiinsa liittyen. Tunnistettavuuteen liittyvä huoli oli tutkimukseni kohdalla täysin ymmärrettävää, koska yhteisösosiaalityön asiantuntijat edustavat suomalaisen sosiaalityön kontekstissa vain pientä marginaalia.

Oman haasteensa tunnistettavuuteen liittyen toi myös haastattelun toteuttaminen ryhmämuotoisena. Haastatteluun rekrytointi onnistui hyvin ilman, että osallistujille selvisi muiden osallistujien henkilöllisyys. Kuitenkin haastatteluihin ilmoittautumisessa hyödynnetty Doodle-sovellus johti lopulta siihen, että haastateltavien oli mahdollista nähdä myös muiden haastatteluihin osallistujien nimet. Lisäksi jokaisessa haastattelussa osallistujat osallistuivat omilla nimetyillä Teams-tunnuksilla ja esittäytyivät omilla nimillään. Toisin sanoen tutkimuksessani on mahdotonta päästä täyteen tunnistamattomuuteen, sillä haastateltavat ovat olleet tietoisia myös muista haastatteluihin osallistuneista, erityisesti oman ryhmänsä kesken. Osassa ryhmistä käytiinkin keskustelua myös tästä haasteesta. Tutkimukseen osallistujilla oli selvä käsitys siitä, että sekä ryhmässä keskusteltu että muiden osallistujien henkilöllisyys jäävät ryhmän jäsenten väliseksi tiedoksi.

Tutkielmassani olen pyrkinyt tuottamaan luotettavaa tietoa yhteisösosiaalityöstä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on haastavaa, koska luotettavuuden varmistamiseksi ei yksiselitteisiä ohjeita. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon tutkimuskohteen ja menetelmien valinta ja niiden perustelut. Tutkijan tulisi reflektoida ja selostaa tekemiään tutkimusmetodologisia valintoja ja tutkimusprosessia mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja avoimesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140–143.) Tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi, olen pyrkinyt refleктоimaan tutkimusprosessia ja kuvaamaan sitä mahdollisimman tarkasti ja läpinäkyvästi. Olen avannut tutkimusmetodisia valintojani ja perustellut niitä mahdollisimman avoimesti. Tavoitteenani on ollut se, että lukija kykenee tutkielmaani lukiessaan seuraamaan tutkielmaprosessin aikana tekemiäni valintoja (ks. Eskola & Suoranta 1998, 138, 141). Tutkielmani tulokset ovat kontekstiin, aikaan ja tutkijaan sidoksissa olevia näkökulmia, eivätkä pyri edustamaan objektiivista totuutta. Sen sijaan tutkielmani tarkoitus on

kuvailla ja tehdä ymmärrettäväksi yhteisösosiaalityötä ja asiantuntijoiden siitä antamia merkityksiä.

5 Yhteisösosiaalityön tekemisen edellytykset asiantuntijoiden määrittelemänä

5.1 Yhteisösosiaalityön lähtökohdat

Asiantuntijat kuvaavat yhteisösosiaalityön lähtökohdista moninaisesti työn tekemisen edellytysten ja työn tavoitteiden näkökulmista. Lähtökohdilla tarkoitan niitä asiantuntijoiden mainitsemia asioita, jotka luovat pohjaa yhteisösosiaalityön tekemiselle ja kehittämiseksi. Yhteisösosiaalityön lähtökohdat ovat luokiteltavissa asiantuntijoiden puheissa seitsemään alaluokkaan, joita ovat: yhteisöt ja sosiaalityö yhdistyvät, tavoitteena osallisuuden vahvistaminen, luottamuksen rakentaminen keskiössä, työskentelyn pitkäjänteisyys, edellytyksenä tila kohtaamiselle, toimijoiden välinen yhteistyö ja orientaationa yhteiskunnallinen muutostyö. Yhteistä lähtökohdille on, että ne toimivat asiantuntijoiden mukaan yhteisösosiaalityön tekemisen välttämättöminä perusedellytyksinä juuri tässä ajassa, jossa nyt elämme.

Yhteisö ja sosiaalityö yhdistyvät

Yhteisösosiaalityön asiantuntijoille yhteisösosiaalityö merkitsee yhteisöjen kanssa tehtävää sosiaalityötä, jonka tavoitteena on edistää yhteisöjen hyvinvointia ja ennaltaehkäistä sosiaalisia ongelmia. Yksi asiantuntijoista kuvaa asiaa seuraavalla tavalla:

“Yhteisösosiaalityössä on kaksi käsitettä, jotka yhdistyy. Eli ensinnäkin joku yhteisö siinä pitää olla. Ja sitten kun siihen tuodaan se sosiaalityö, niin silloin siinä on sosiaalityön itseymmärrys tavalla tai toisella mukana.” (H8)

Otteessa asiantuntija korostaa yhteisösosiaalityössä nimenomaan sosiaalityön näkökulmaa, jossa sosiaalityöstä ja yhteisösosiaalityöstä kumpuava tieto- ja teoriaperusta on olennainen osa. Sosiaalityön näkökulman painotus merkitsee asiantuntijoiden puheissa myös sitä, että työ edellyttää sosiaalityöntekijöiden työpanosta. Näyttääkin siltä, että yhteisötyön ja yhteisösosiaalityön tekemisen erottaa asiantuntijoiden mukaan se, onko työssä mukana muiden toimijoiden ohella myös sosiaalityöntekijä.

Asiantuntijat määrittelevät yhteisösosiaalityötä suhteessa nykyajan yhteisöihin. He pitävät selvänä, että nyky maailman yhteisöt ja yhteisöllisyys ovat muuttuneet ja muuttuvat jatkuvasti. Alla olevissa otteissa asiantuntijat kuvaavat yhteisösosiaalityön paikkaa:

”Itse näen sen näin, että yhteisösosiaalityön pitää mennä sinne, mistä ne palvelut puuttuu. Että me ei lähetä johonkin kivaan paikkaan, mihin kaupunki muutenkin laittaa tolkkottoman määrän rahaa.” (H5)

”No sit jos mietitään, että onko jotain asuinalueita tai jotain erityisiä paikkoja, missä yhteisösosiaalityötä tarvittaisiin, niin kyllä mä aattelen, että sellaset paikat, joihin on kasaantunut hyvin paljon, mä nyt käytän tätä vanhaa käsitettä, huono-osaisuus. Eli jos on korkea työttömyysprosentti, alhainen tulotaso, epäviihtyisä asuinalue – semmonen missä paikat ei pysy kunnossa –, ihmisillä ei ole harrastusmahdollisuuksia ja on ehkä väkivaltaa, paljon päihteidenkäyttöä ja niin edelleen. Niin varmaan sellaisilla alueilla on hyvä tehdä yhteisötyötä ja yhteisösosiaalityötä.” (H1)

”--- voin ehkä ottaa kontrastiksi sen virastoissa tehtävän sosiaalityön, et se yhteisösosiaalityö on sitä, että lähdetään ihmisten pariin pois sieltä viraston uumenista. Ja että se voi olla aika monenlaista ja monenlaisten yhteisöjen kanssa, mutta että jotenki se ihmisten keskelle meneminen niin on varmaan se olennainen.” (H6)

Otteiden perusteella olennaista näyttäisi olevan, että yhteisösosiaalityötä tehdään sellaisten yhteisöjen, asiakkaiden ja asukkaiden kanssa, jotka eniten hyötyisivät yhteisösosiaalityöstä. Asiantuntijat paikantavat tällaiset yhteisöt kaupunkien lähiöihin, maaseudulle ja yleisesti ottaen sellaisiin alueisiin, joihin on kasautunut huono-osaisuutta, syrjäytymistä tai erilaisia muita sosiaalisia ongelmia. Vaikka asiantuntijat paikantavat puheissaan yhteisösosiaalityötä tietynlaisille alueille, ei yhteisösosiaalityö ole samalla tavalla paikallista kuin yhdyskuntatyö aikanaan. Yhdyskuntatyön nähdään olevan yhteisösosiaalityötä enemmän sidoksissa alueisiin ja alueiden asukkaisiin sekä alueen muuhun infrastruktuuriin. Lisäksi asiantuntijat näkevät, ettei yhteisösosiaalityöhön liity samalla tavalla alueiden suunnittelu kuin yhdyskuntatyöhön aikoinaan (vrt. Anunti 1985; Koskinen 2003).

Tavoitteena osallisuuden vahvistaminen

Vaikka yhteisösosiaalityön työskentely kohdennetaan tarpeen mukaan tietyille alueille tai tiettyihin yhteisöihin, on asiantuntijoiden mukaan olennaista, että työskentely lähtee niistä tarpeista ja toiveista, joita yhteisöillä ja alueiden asukkailla on. Yhteisösosiaalityön peruslähtökohtana asiantuntijat pitävät osallisuuden vahvistamista:

”Tärkeimpänä mä itse näen, että tehdään mitä tahansa millä menetelmällä tahansa, että se kehen se kohdistuu, että se on heidän hyväksi – asukkaiden ja asiakkaiden hyväksi tehtävää työtä, missä he itse ovat nimenomaan vielä osallisina mukana.” (H2)

”Ja kans et miten ne ihmiset määrittelee niitä alueen ongelmia, sosiaalisia ongelmia, tarpeita ja niitä lähdetään edistämään. Eikä niin et tuodaan joku lähiöhanke jostain

ministeriöstä, millä ei oo välttämättä mitään korrelaatiota sen kanssa, että mitä siellä tarvittais.” (H5)

”Täytyy olla ymmärrys siitä, että keitä nämä ihmiset on ja lähtee kysymään, että mitä me voidaan tehdä yhdessä. Mä ajattelen, että ihmiset haluaa aina liittyä johonkin ja ihmiset haluaa kokea elämänsä merkitykselliseksi. Että se sellanen ylhäältä alaspäin, viranomaistyyppinen työ, niin sillä tavalla ei minusta yhteisösosiaalityötä voi tehdä.” (H1)

Parhaimmillaan ihmiset saavat siis itse määritellä niitä sosiaalisia ongelmia, joihin yhteisösosiaalityön keinoin pyritään vaikuttamaan. Yhteisösosiaalityön työntekijät ottavat paikkansa ihmisten rinnalla ”liittolaisina” toimien, päämääränä niiden tavoitteiden saavuttaminen, joita asukkaat ja yhteisöt ovat itse määritelleet. Nykyisiä sosiaalityön yhteisöllisiä menetelmiä kohtaan asiantuntijat suhtautuvat jossain määrin kriittisesti – niiden nähdään olevan lähtökohtaisesti asiantuntijoiden ja päättäjien suunnitteleimia toimia, joille on ennalta määritelty tarkoitus ja tavoitteet. Tällainen ylhäältä alaspäin suuntautuva yhteisöllinen työote näyttäytyy jopa vastakkaisena yhteisösosiaalityölle, joka pohjautuu kumppanuudelle, osallisuudelle ja luottamuksen rakentamiselle.

Luottamuksen rakentaminen keskiössä

Asiantuntijoiden puheissa luottamuksen rakentaminen näyttäytyy olennaisena yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksenä. Seuraavissa otteissa asiantuntijat kuvaavat luottamuksen rakentamisen prosessia:

”(Sosiaali-)työntekijöille täytyy voida antaa se tila ja aika tutustua siihen yhteisöön, kenen kanssa sitä työtä tehdään ja sitten vasta alkaa muodostua se luottamus ja sen työn tavoitteet.” (H7)

”Luottamus ei rakennu yhteiskunnallisiin toimijoihin muuten, kuin olemalla paikalla. Ja sitä pitäis oikeesti katsoa ainakin kolmen vuoden säteellä, että sitten se luottamus alkaa sieltä pikkuhiljaa tulemaan.” (H5)

Jotta yhteisösosiaalityöllä voitaisiin tavoittaa ihmisten ajatuksia ja toiveita elin- ja toimintaympäristöjen parantamiseksi, on asiantuntijoiden mukaan välttämätöntä hankkia luottamusta alueen asukkaiden ja yhteisöjen jäsenten keskuudessa. Asiantuntijoiden mukaan luottamuksen rakentaminen lähtee siitä, että työntekijät oppivat tuntemaan alueen ihmiset ja yhteisön ja päinvastoin. Tämä edellyttää vastavuoroista ja tasa-arvoista kohtaamista, keskustelua ja ennen kaikkea toiveiden ja tarpeiden kuuntelua. Olennaisena asiantuntijat pitävät myös alueen fyysisen ja

sosiaalisen toimintaympäristön tuntemista. Aluetuntemus vaatii pitkäjänteistä läsnäoloa ja liikumista alueella. Otteissa asiantuntijat korostavat, että luottamuksen rakentaminen on pitkä prosessi, jonka saavuttamisessa voi mennä useita vuosia. Luottamus voidaan saavuttaa olemalla fyysisesti läsnä ja tutustumalla ihmisiin ja yhteisöihin.

Työskentelyn pitkäjänteisyys

Asiantuntijoiden mukaan yhteisöihin tutustuminen ja luottamuksen rakentaminen ovat pitkä prosessi ja voivat vaatia useamman vuoden yhtäjaksoista läsnäoloa ja ihmisiin ja alueen sosiaaliseen toimintaympäristöön tutustumista. Työn ajallinen pitkäjänteisyys onkin asiantuntijoiden mukaan keskeistä yhteisösosiaalityön tekemisessä. Seuraavissa otteissa asiantuntijat luonnehtivat työn pitkäjänteisyyttä:

”--- pitää mennä sinne yhteisöön, kukaan ei voi tehdä yhteisöllistä työtä, jos ei tunne ensin sitä yhteisöä. Eihän siinä ole mitään järkeä. Se on pitkä prosessi, 10 vuotta on lyhyt aika.” (H7)

” --- siis että tarvitaan pitkäjänteisyyttä. Koska se on ainoa tapa, miten opitaan tuntemaan se pulssi siellä ja niitä asioita ja niitä ilmiöitä. (H5)

Otteiden perusteella yhteisösosiaalityö saa merkityksensä nimenomaan pitkäaikaisella läsnäololla. Työn pitkäjänteisyys voidaan asiantuntijoiden mukaan varmistaa riittävillä resursseilla ja pyrkimällä sitouttamaan työntekijöitä pysyviin ja pitkäaikaisiin työsuhteisiin. Asiantuntijat muistelevat yhdyskuntatyön ja alueellisen sosiaalityön aikoja, jolloin työ on ollut hanke- ja projektiluonteista – hyviä ja tärkeitä asioita saatiin aikaiseksi ja toimivia käytänteitä aluilleen, mutta vähitellen niitä jo purettiin keskittämisen ja tehostamisen nimissä. Nykypäivän hyvänä esimerkkinä toimivasta pitkäjänteisestä ja luottamusta rakentavasta työotteesta asiantuntijat nimeävät järjestöjen, yhdistysten ja setlementtien tekemän yhteisötyön.

Edellytyksenä tila kohtaamiselle

Asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että yhteisösosiaalityötä tulee tehdä paikan päällä yhteisöissä, yhdessä ihmisten kanssa. Vaikuttavaa yhteisösosiaalityötä ei voida toteuttaa ainoastaan asuinalueille ja lähiöihin satunnaisesti jalkautumalla, vaan se edellyttää pysyvää kohtaamispaikkaa, konkreettista tilaa ihmisten kohtaamiselle, kuten alla olevissa aineisto-otteissa todetaan:

”Täytyy olla joku tila mihin tulee ihmisiä, mihin voi kutsua ihmisiä – eli tarvitaan paikka, missä ollaan ihmisten kanssa. --- ja pitää miettiä, että mikä toimii just näitten

ihmisten kanssa. Tehdään siis sillä tavalla töitä, mikä ei ole välttämättä tällainen 8–16 sosiaalityön toimistoaika, mikä ei ole edes perhetyön aika. Silloin täytyy yhteisösozialityön aikojen ja missä sitä tehdään olla joustavia.” (H7)

”Mutta itse just en edes puhu jalkautumisesta vaan haluaisin, että vaikka sitten ollaan siellä paikassa kerran viikossa, mutta ollaan pysyvä osa ja ollaan pitkäjänteisesti.” (H5)

Asiantuntijoiden puheissa tila saa merkityksen paikkana, jossa on mahdollista rakentaa luottamusta ja kumppanuutta alueen asukkaisiin, yhteisöihin ja yhteistyökumppaneihin. Lisäksi tilan nähdään mahdollistavan joustavuuden esimerkiksi työaikojen ja työmenetelmien suhteen. Asiantuntijat pohtivat hyvinvointialueiden nykyistä tilapolitiikkaa, joka ei välttämättä mahdollista uusien tilojen hankkimista tai vuokraamista:

”--- Jotta voidaan organisoida yhteen ja kehittää, olipa sitten kysymys jostain syrjäkylästä tai lähiöstä, niin täytyy olla joku paikka. Ja jos itsellä ei ole niitä tiloja, niin sitten pitää olla se kumppani, jolla on tilaa. --- seurakuntataloissahan on melko vähän toimintaa kaiken kaikkiaan, niin otetaan esimerkiksi niitä tiloja yhteiskäyttöön ja organisoituaan siellä.” (H3)

”Ilman muuta tarvitaan niitä tiloja. --- siellä [lähiössä] on vanhoja tiloja ja seiniä olemassa, eikä ole siis siitä kiinni. Siellä on esimerkiksi vanha koulu, mikä on tällä hetkellä kolmannen sektorin toimijoiden paikka. Niin näitä tiloja vois hyödyntää yhteistyötä tekemällä.” (H4)

Kaikilla asiantuntijoilla on yhteinen näkemys siitä, että nykypäivänä tilallisuuden vaade voisi toteutua parhaiten yhteistyöllä ja kumppanuudella järjestöjen, yhdistysten ja seurakuntien kanssa. Kolmannen sektorin yhteisötyötä tekevät toimijat sijoittuvat asiantuntijoiden mukaan jo tällä hetkellä sellaisille paikoille ja alueille, jossa kohdataan tiettyjä yhteisöjä. Matalan kynnyksen kohtaamispaikat sijaitsevat monesti lähiöissä tai sellaisilla asuinalueilla, joissa halutaan parantaa alueen asukkaiden hyvinvointia. Käytössä on esimerkiksi aikoinaan tyhjäksi jääneitä kouluja ja päiväkoteja, joita nyt hyödynnetään yhteisötyön tekemisen tiloina. Yhteistyö toimijoiden kanssa voisi asiantuntijoiden mukaan mahdollistaa yhteisten tilojen hyödyntämisen ja toisaalta myös yhteisten uusien tilojen löytämisen.

Toimijoiden välinen yhteistyö

Yhteisösozialityön järjestämisen vastuun paikantuminen hyvinvointialueille johtaa asiantuntijoiden mukaan väistämättä siihen, että sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden on aidosti oltava

osa yhteisösosiaalityön järjestämistä. Asiantuntijat pitävät selvänä, että yhteisötyötä tekevät järjestöt ja kolmannen sektorin toimijat tulisi ottaa mukaan yhteisösosiaalityön järjestämiseen kumppaneina:

”Järjestöt ja yhdistyksethän on niitä, kenen kanssa me tehdään sitä yhteisösosiaalityötä. Mutta siinä pitää olla määritelty jonkunlainen ammatillinen viitekehys, jollakin tavalla se työmuoto. Ja pitää olla paikka. Meillä pitää olla toimijat ja meillä pitää olla jotain työmuotoja ja hyvinvointialueena meidän pitää miettiä, että mikä se meidän lisäarvo on niille järjestöille. He (järjestöt ja yhdistykset) on ollut siellä yhteisöjen parissa, ja he on sitä työtä tehnyt. Miksi heidän kannattaisi ottaa meidät mukaan on se olennainen kysymys. Eli meidän pitäisi pystyä tarjoamaan heille jotain eikä päin vastoin.” (H5)

”Mun mielestä ei kannata tehdä päällekkäistä työtä, ja tämä toimii molemmin päin. -- en halua kuitenkaan mitään reviiriajattelua, vaan ajattelen, että tehdään tietysti yhdessä. Eli se yhteinen on se tärkeä, mutta toki muistaa sitten kunkin perustehtävät ja myös sitten ne rajoitteet.”(H1)

”---, mut että minkä vastatoimen sille vois tehdä, kun on niukkoja resursseja, niin pitää etsiä ne liittolaiset paikallisesti. Joka lähiössä voisi vaikka olla se nimikkojärjestö, jonka kanssa tehtäis yhdessä. Kun ei järjestöilläkään ole rahaa, niin mistä ne järjestöt ottaa sen rahansa. Jos yhdistykset löytää ne kumppanit, vaikkapa sitten seurakunnat antaa tilat ja sitten taas asiantuntijoita saadaan sieltä järjestöstä ja hyvinvointialueelta – niin semmosessa hybridissä tää vois onnistua.” (H3)

Osa asiantuntijoista puhuu yhteisösosiaalityön järjestämisestä eräänlaisena hybridinä, jossa toimijoiden välisellä yhteistyöllä voidaan aikaansaada haluttua muutosta. Hybridissä hyödynnetään kunkin toimijan osaamista ja resursseja, ja yhdistetään ne yhteisen toiminnan edistämiseksi (ks. Roivainen ym. 2019). Yhteistyön tekeminen edellyttävää asiantuntijoiden mukaan selkeää toimijoiden roolien ja tehtävien jakoa. Kuten edellä olevat aineisto-otteet osoittavat, asiantuntijat näkevät yhteisötyötä tekevien kolmannen sektorin toimijoiden yhteisötyön osaamisen arvokkaana – järjestöillä ja yhdistyksillä on pitkää käytännön kokemuksesta kertynyttä tietoa ja taitoa erilaisten yhteisöjen kanssa tehtävästä työstä ja yhteisöjen kanssa toimimisesta. Näitä osaamisen resursseja tulisi voida hyödyntää yhteisösosiaalityön järjestämisessä. Hyvinvointialueiden tehtävänä nähdäänkin olevan näiden olemassa olevien rakenteiden vahvistaminen niin, että jokaisella toimijalle löytyy paikka ja rooli yhteisösosiaalityön tekemisessä. Tälle tehtävälle löytyy tukea myös Sosiaalihuoltolain 7a §:stä, jossa hyvinvointialueiden järjestämisen yhteisösosiaalityön määrittelyä toteutuvat yhteistyössä alueen asukkaiden, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Erityisen tärkeänä asiantuntijat näkevät, että resurssi- ja arvostuskysymyksissä sosiaalityö toimisi liittolaisena kolmannen sektorin toimijoille.

Orientaationa yhteiskunnallinen muutostyö

Ollakseen kumppani ja liittolainen asukkaiden, yhteisöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, tulisi (yhteisö)sosiaalityöntekijöiden tehdä aiempaa enemmän vaikuttamiseen ja muutokseen pyrkivää rakenteellista työtä. Asiantuntijat perustelevat yhteiskunnallisen muutostyön tärkeyttä suhteuttamalla sitä sosiaalityön ammatillisiin juuriin ja arvopohjaan:

“Itse näen, että yhteisösosiaalityö palauttaa sosiaalityön ajatuksen siihen mistä se on lähtenyt. Että siis sosiaalityön lähtökohtana on yhteiskunnallinen muutostyö ja pyritään vaikuttamaan niihin yhteiskunnallisiin epäkohtiin, niihin mekanismeihin, jotka tuottaa eriarvoisuutta, syrjintää ja huonoa oloa.” (H5)

”--- yhteisösosiaalityön tehtävä on mennä sinne alueille, kuunnella niitä ihmisiä, kuunnella niitä signaaleja ja viedä myös sitä viestiä eteenpäin, että hei tänne tarvitaan tätä ja niin edelleen. Eli olla myös se semmoinen muutoksen moottori, heikompien ja vahvempien signaalien kerääjä.” (H1)

Yhteisösosiaalityön asiantuntijoille sosiaalityö merkitsee yhteiskunnallista muutostyötä, jonka ytimessä on yhteiskunnallisiin ja rakenteellisiin epäkohtiin vaikuttaminen. Erityisen tärkeänä yhteiskunnallisen muutostyön orientaatio nähdään nykyisessä ajassa, jossa leikkauksia ja säästötoimia kohdistetaan sosiaalityöhön ja sen asiakkaisiin sekä sen kumppaneihin, erityisesti kolmannen sektorin toimijoihin. Asiantuntijat pohtivat kriittisesti suomalaisen sosiaalityön toimintaa yhteiskunnallisen muutostyön ja rakenteellisen sosiaalityön valossa. Yksilötyöhön keskittyvän sosiaalityön ei nähdä riittävällä tavalla pyrkivän yhteiskunnalliseen tai rakenteelliseen muutokseen tai ottavan kantaa yhteiskunnan rakenteellisiin kysymyksiin. Asiantuntijat paikantavat yhteisösosiaalityön nimenomaan tähän sosiaalityön menetelmälliseen alueeseen, joka suomalaisesta sosiaalityöstä on jäänyt uupumaan. Tätä kautta yhteisösosiaalityöhön liitetään myös rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuus:

“Mut että joo, tärkeä asia on kanssa tää rakenteellisen sosiaalityön ulottuvuus tässä yhteisösosiaalityössä, koska siinä tulee tää, että ihmisiä kuullaan ja lähdetään ihmisen ehdoilla tarkastelemaan tilannetta ja viedään sitä viestiä eteenpäin.” (H6)

“Niin se mitä nyt olemme kuulleet ja nähneet maailman tilanteesta, niin mä itse nyt näkisin aika vahvasti, että kyllä mun mielestä Suomessakin on tosi tärkeitä kehittää sitä yhteisö-, on se sitten yhteisötyön tai yhteisösosiaalityön menetelmiä ja tutkimusta. --- puhutaan jengiytymisestä ja kaikkee. Että mä en näe, että pelkästään sillä yksilötyöllä voidaan niihin vaikeisiin asioihin puuttua.” (H2)

”--- siinäpä sitten voikin ajatella, että minkälaiseksi vastapeluriksi tai -puoleksi yhteisösosiaalityö voisi tässä kuviossa asettua tai jollain tavalla tasoittamaan niitä ongelmia ja vaikeuksia ja asioita, joita tämä nykyinen kehitys tulee tuottamaan.” (H8)

Kuten edellä olevat otteet tekevät ilmeiseksi, rakenteellinen ulottuvuus paikantuu erityisesti tietotyönä, jossa tietoa keräämällä ja tietoa eteenpäin välittämällä voidaan pyrkiä vaikuttamaan päätöksentekoon ja suunnitteluun (ks. Pohjola 2011). Yhteisösosiaalityössä tietoa tuotetaan asiantuntijoiden mukaan parhaimmillaan yhdessä yhteisöjen, asiakkaiden, asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa. Sosiaalityöntekijän rooli korostuu tässä akateemisen kirjoittamisen osajana ja systemaattisen tiedon kerääjänä.

Asiantuntijoiden mukaan yhteisösosiaalityölle on selvä tilaus suomalaisessa yhteiskunnassa. Yhteisösosiaalityöllä nähdään olevan paitsi ennaltaehkäisevä, myös olosuhteita muuttava rooli. Asiantuntijat liittävät yhteisösosiaalityön monenlaisiin globaaleihin ilmiöihin. Keskusteluissa toistuvat esimerkiksi ilmastonmuutos, muuttoliikkeet ja maahanmuutto, sodat ja kriisit sekä esimerkiksi jengirikollisuus. Muita sosiaalisia ilmiöitä, joihin yhteisösosiaalityöllä nähdään olevan mahdollisuutta vaikuttaa ja joita mainitaan aineistossa ovat lasten ja nuorten pahoinvointi, yksinäisyys, syrjäytyminen ja digisyrjäytyminen. Asiantuntijat painottavat sosiaalityön ja yhteiskunnan ja sosiaalityön resilienssin ja varautumiskyvyn lisäämistä, jossa yhteisöjen toimintakyvyn ja yhteisöllisyyden tukeminen ja vahvistaminen nähdään olennaisena osana.

Asiantuntijat kuvaavat yhteisösosiaalityön lähtökohtia työn tekemisen edellytysten ja työn tavoitteiden näkökulmista. Työn tekemisen edellytyksenä nähdään yhteisöjen kanssa työskentely, jossa yhteisöillä ja alueiden asukkailla on keskeinen roolin työn tavoitteiden määrittelyssä. Kun toiminnan lähtökohtana ovat yhteisöjen tarpeet ja yhteisöjen kanssa työskentely, on mahdollista vahvistaa ihmisten osallisuutta ja luottamusta viranomaisiin ja ammattilaisiin. Asiantuntijoiden mukaan yhteisösosiaalityötä tulee tehdä pitkäjänteisesti yhteistyössä muiden toimijoiden, kuten yhdistysten, järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Lisäksi yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksenä on konkreettinen fyysinen tila, joka sijoittuu yhteisöjen ja alueiden asukkaiden keskuuteen. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa mahdollistaa yhteisösosiaalityön tekemiselle riittävät resurssit, kun eri tahot tuovat työhön omaa osaamistaan, omia vahvuuksiaan ja valmiina olevia resurssiaan. Vaikka yhteisösosiaalityö nähdään ennen kaikkea ennaltaehkäisevänä työotteena, sillä katsotaan olevan tärkeä rooli myös sosiaalityön yhteiskunnallisessa muutostyössä. Yhteiskunnallinen muutostyö voi olla paikallisella tasolla asiakkaiden, asukkaiden ja yhteisöjen kanssa hyvinvointiin vaikuttamista tai yhteiskunnallisiin epäkohtiin vaikuttamista rakenteellisen sosiaalityön keinoin.

5.2 Yhteisösosiaalityön tekemisen haasteet

Yhteisösosiaalityön tekemisen haasteet kuvaavat niitä sosiaalityön ja yhteisösosiaalityön toimintaympäristöissä ilmeneviä ongelmakohtia, jotka tavalla tai toisella haastavat yhteisösosiaalityötä. Haasteilla en siis tarkoita ainoastaan sellaisia ongelmakohtia, jotka suorasti tai epäsuorasti vaikeuttavat yhteisösosiaalityön tekemistä ja järjestämistä, vaan haasteiksi ymmärrän myös ne yhteisösosiaalityön toimintaympäristössä ilmenevät haasteet, jotka yhteisösosiaalityön keinoin on ratkaistavissa. Asiantuntijat nimeävä haasteita, jotka ovat jaoteltavissa rakenteellisen tason haasteisiin, organisaatiotason haasteisiin ja sosiaalityön profession tason haasteisiin. Rakenteellisen tason haasteet kuvaavat yhteiskunnallisia ilmiöitä, arvoja ja ideologioita, jotka haastavat yhteisösosiaalityötä. Organisaatiotason haasteet puolestaan paikantuvat sosiaalityön organisaatioiden rakenteisiin ja työyhteisöihin. Sosiaalityön organisaatioilla tarkoitetaan tässä analyysissä hyvinvointialueiden sosiaalipalveluita, joiden lakisääteinen tehtävä on huolehtia yhteisösosiaalityön järjestämisestä. Sosiaalityön profession tason haasteilla viitataan niihin sosiaalityön ammattiin ja koulutukseen liittyviin ongelmiin, jotka vaikuttavat yhteisösosiaalityön tekemiseen.

5.2.1 Rakenteellisen tason haasteet

Tehokkuusajattelu haastaa

Asiantuntijat pitävät yhteisösosiaalityön tekemisen erityisen suurena haasteena tehokkuusajattelua, joka on tullut näkyväksi osaksi suomalaista sosiaalityötä. Tehokkuusajattelu paikannetaan uusliberalistiseen talouspolitiikkaan ja New Public Managementiin (NPM) eli uuteen julkisjohtamiseen. Asiantuntijat puhuvat tehokkuusretoriikasta, joka näkyy sosiaalityössä esimerkiksi mittaamisena, todentamisena ja aikapaineena:

”Nythän on tää valtava kiihtyvyys – mitä nopeammin, mitä lyhyemmällä ajalla, mitä isompi määrä – tämä on se, joka johtaa nyt tätä koko hyvinvointialueen ja terveydenhuollon ja sosiaalihuollon työtä. Että aika on ikään kuin supistunut kaikkeen tekemiseen.” (H6)

”Joo ja sit just se, että sosiaalityö kaventuu ja on yksilöiden asioiden mahdollisimman nopeaa käsittelyä. Kaikki mallinnetaan ja kaikesta tehdään sellainen ”people processing” tavallaan.” (H8)

”Siis se, että sosiaalityö nähdään koko ajan palveluna. Just tämä uusliberalistinen NPM, ei se näkökulma tunnista yhteisösosiaalityötä. Ei tätä (yhteisösosiaalityötä) voi

laskea suunnitelmina tai palvelutarpeen arvioina. Tätä yritetään koko ajan, siis sosiaalityötäkin – eka tästä on tullut palvelu ja sit tuotteistetaan ja näin. Se yrityslogiikka, se markkinalogiikka, markkinaehto ei vaan sovi tänne.” (H5)

Asiantuntijat kyseenalaistavat tehokkuusajattelun sopivuutta sosiaalityön kaltaiselle alalle, jossa työn keskiössä on usein vaikeissa elämäntilanteissa olevien ihmisten viimesijainen auttaminen. Sosiaalityön palveluiden jatkuva rajaaminen ja tuotteistaminen on johtanut siihen, ettei sosiaalityön arvioida täysin pystyvän vastaamaan ihmisten todellisiin tarpeisiin. Lisäksi sosiaalityön yhteiskunnallisen ulottuvuuden nähdään katoavan asiakastyöstä olemattomiin, kun työ kaventuu arvioiden ja suunnitelmien tekemiseen. Asiantuntijat näyttäisivät olevan yhtä mieltä siitä, että paine sosiaalityössä tulee tulevaisuudessa entisestään kasvamaan, kun yhtäältä sosiaalityön palveluiden tarve kasvaa ja toisaalta kun sosiaalityötä tehdään pienenevin resurssein markkinalogiikalla. Jos sosiaalityö näyttäytyy haastavana sovitettavana uusliberalistisen talousjärjestelmän kehikkoon, niin vielä enemmän asiantuntijat pitävät sitä ongelmallisena yhteisösosiaalityön kontekstissa, jossa työn vaikuttavuus on nähtävissä vasta pitkän ajan kuluessa. Mikäli siis tehokkuuden ajatellaan olevan panosten ja tuotosten suhde, eli minkä verran suoritteita saadaan tietyllä määrällä resursseja aikaan, ei yhteisösosiaalityö näyttäyty kovinkaan tehokkaana työnä. Asiantuntijat näkevät, että yhteisösosiaalityön vaikuttavuus edellyttää tavoitteiden saavuttamisen tarkastelua pitkällä aikavälillä. Pitkällä aikavälillä he tarkoittavat useita vuosia ja jopa vuosikymmeniä.

Todellisuuskäsitysten eriytyminen ja katoaminen

Asiantuntijat näkevät uusliberalistisen talouspolitiikan olevan haasteena sosiaalityölle ja yhteisösosiaalityölle myös laajemmin kuin vain tehokkuuden tavoittelun näkökulmasta. Nykyisen kaltainen yksityisten yritysten markkinalogiikkaan pohjautuva talouspolitiikka uhkaa kuormittaa sosiaalityötä entisestään, kun yhteiskunnalliset sosiaaliset ongelmat, esimerkiksi tuloerojen kasvu ja eriarvoistuminen, lisääntyvät ja mutkistuvat. Asiantuntijoiden mukaan eriarvoistuminen johtaa vähitellen siihen, että yhteiskunta jakautuu siinä määrin kahtia, ettei parempiosainen puolisko välttämättä enää hahmota sitä todellisuutta, mitä osa väestöstä elää. Otteessa asiantuntija kuvailee ihmisten erilaistuvia todellisuuskäsityksiä:

”Siis tämänkään kaupungin valtuustossa istuvista ei taida lähiössä monikaan asua. Päättäjät asuu keskustoissa. Missä on se näkökulma tai katse sinne ihmisten arkielämään ja lähiöihin? Ja että se sosiaalityökin vetäytyy sinne omaan byrokraattiseen todellisuuteensa. Miten [hyvinvointialueella] pidetään huoli siitä, että miten jalkaudutaan sinne alueelle ja miten tutustutaan siihen todellisuuteen? Että tämmöset mua huoletta.” (H3)

Edellä otteessa asiantuntija on huolissaan siitä, mitä tapahtuu, jos päättäjät ja sosiaalityön asiantuntijat eivät näe tai tunnista alueiden asukkaiden ja asiakkaiden todellisuuksia. Ihmisten todellisuuskäsitykset rakentuvat asiantuntijoiden mukaan niissä arkisissa ympäristöissä, jossa ihminen elää ja toimii. Esimerkiksi hyvätuloisen omakotitaloalueella asuvan ihmisen käsitys ympäröivästä todellisuudesta ja hyvästä elämästä voi olla hyvin erilainen kuin kaupungin vuokra-asunnossa asuvan työttömän pitkäaikaissairaana ihmisen käsitykset. Vastaavasti poliitikkojen, aluetason päättäjien ja sosiaalityön asiantuntijoiden voi olla vaikea ymmärtää sellaisten alueiden ihmisen elämää, joista heillä ei ole riittävästi tuntemusta tai kokemusta. Nämä vääristyneet tai vinoutuneet todellisuuskäsitykset voivat osaltaan vaikuttaa siihen, millaisia päätöksiä asukkaiden ja asiakkaiden elämää koskien tehdään. Jos esimerkiksi sosiaalityöntekijä haluaa ymmärtää ja auttaa paremmin asiakkaitaan, tulisi hänellä olla hyvä tuntemus niistä arjen ympäristöistä, joissa asiakkaat elävät. Virastoista käsin tällaista asiakkaiden arjen todellisuuden ymmärtämistä voi olla vaikea saavuttaa. Myös sosiaalityöntekijöiden keskiluokkaistuminen haastaa yhden asiantuntijan mukaan sosiaalityön asiakkaiden ja esimerkiksi lähiöiden asukkaiden elämäntilanteiden ja elinolosuhteiden todellista ymmärtämistä.

Asiantuntijat näyttäisivät olevan huolissaan ihmisten eriytyvistä ja katoavista todellisuuskäsityksistä erityisesti siksi, että niiden nähdään vaikuttavat siihen, millä tavalla ihmiset suhtautuvat toisiinsa ja toistensa elämisen tapoihin. Heidän puheissaan on havaittavissa huolta siitä, miten nykyiset poliittiset päätökset voivat entisestään lisätä ihmisten välistä eriarvoisuutta ja yhteiskunnallista polarisoitumista. Yksi asiantuntijoista on huolissaan siitä, miten ihmisten todellisuuskäsitysten ”repeäminen” voi uhata jopa yhteiskuntarauhaa:

” Oon tosi huolissani siitä, että kun tuloerot kasvaa tässä maassa, niin todellisuuskäsitykset repeää ja se tulee aiheuttamaan meille yhteiskuntarauhan kannalta ongelmia.--- Ja siis kadotetaan se, ettei ymmärretä ympäröivää todellisuutta. Ihmisten todellisuuskäsitykset on aivan hassuja. Tai siis aivan ristiriidassa keskenään.” (H5)

Kuten edellinen ote osoittaa, todellisuuskäsityksen katoaminen liitetään asiantuntijoiden puheissa siis myös laajemmin yhteiskunnallisiin ongelmiin, jotka haastavat osaltaan myös sosiaalityötä ja yhteisösosiaalityötä. Toisaalta asiantuntijat näkevät todellisuuskäsityksen eriytymiseen liittyvät haasteet sellaisena, johon juuri yhteisösosiaalityön keinoin voidaan vaikuttaa. Mahdollistamalla paikkoja, jossa erilaiset ihmiset voivat kohdata, voidaan lisätä ihmisten välistä vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuutta. Tekemällä yhteisösosiaalityötä ihmisten arkisissa toimintaympäristöissä, voidaan oppia tuntemaan ihmisten elämisen ympäristöjä. Kun haasteet ja mahdollisuuden elinympäristössä tunnistetaan, voidaan niihin myös paremmin vaikuttaa.

Palveluiden keskittäminen ja niukat resurssit

Asiantuntijoiden yhteinen näkemys näyttäisi olevan, että eriarvoistumista ja yhteiskunnan polarisoitumista saattaa lisätä entisestään sosiaali- ja terveyspalveluiden liiallinen keskittäminen. Yksi asiantuntijoista pohtii, miten palveluiden keskittämisen myötä ihmiset ovat keskenään hyvin erilaisessa asemassa esimerkiksi palveluiden saavutettavuuden ja hoidon saannin suhteen:

”--- voi olla, että jatkossa kaikilla näillä muutoksilla asetamme myös tietyt alueet tai yhteisöt tai muut aika kohtuuttomaan tilanteeseen monella tavalla, niin kun niiden palveluitten saavutettavuuden ja monien asioiden suhteen.” (H8)

Asiantuntijoiden mukaan palvelujen keskittäminen isompiin kaupunkeihin jättää entistä enemmän näkymättömäksi niiden ihmisten elämät ja tarpeet, jotka asuvat kaukana palvelukeskuksesta. Heidän puheessaan palveluiden keskittäminen hahmottuu pitkän aikavälin prosessina, joka edelleen jatkuu nykyisillä hyvinvointialueilla. Asiantuntijoiden mukaan yhteisösosiaalityötä pitäisi olla tarjolla erityisesti juuri sellaisilla alueilla, joista palvelut puuttuvat:

”Mutta että mä haluaisin nähdä, että kaikissa kaupunginosissa ja esimerkiksi hyvinvointialueiden pienillä paikkakunnilla ja kylissä olisi tämmöstä työtettä.” (H3)

”Ja mä mietin sitä, että miten me saataisiin tämä (yhteisösosiaalityö) monistettua eri kaupunginisiin, eri lähiöihin. Että tää on se haaste.” (H6)

Ongelmaksi yhteisösosiaalityön tekemiselle muodostuu se, että sosiaali- ja terveyspalveluiden keskittämisen myötä vanhoista toimitiloista luovutaan. Asiantuntijat liittävätkin yhteisösosiaalityöhön yhteisöissä ja alueilla työskentelyn, sisältäen ajatuksen siitä, että on oltava fyysinen tila, jossa työtä tehdään (ks. luku 5.1). Tämä vaatii asiantuntijoiden mukaan riittäviä resursseja ja toimijoiden välistä yhteistyötä (ks. luku 5.1) Asiantuntijat pohtivat, millä tavalla yhteisösosiaalityöhön voidaan saada resursseja tilanteessa, jossa jo pelkästään sosiaalityön peruspalveluiden järjestäminen on taloudellisten säästötoimenpiteiden kohteena. Kysymys näyttäisi olevan pitkälti siitä, miten tärkeää ja arvokasta yhteisösosiaalityön nähdään oleva suhteessa olemassa oleviin sosiaalipalveluihin. Pelkona on, että uudenlaiseen työtoteeseen ei olla valmiita laittamaan rahaa tilanteessa, jossa jo pelkästään sosiaalityön peruspalveluihin kohdistetaan säästöpainetta.

Heikko asema palvelujärjestelmässä

Samalla kun yhteisösosiaalityö käy kamppailua resursseista ja arvostuksesta sosiaalityön sisällä, on asiantuntijoiden mukaan käynnissä myös kamppailu resursseista ja arvostuksesta sosiaalityön ja muiden julkisten palveluiden välillä. He näkevät, että sosiaalityön haasteena on

laajemminkin se, että sillä on heikko asema palvelujärjestelmässä. Syitä pohtiessaan asiantuntijat tuovat esille monia sosiaalialasta itsestään lähtöisin olevia tekijöitä. Seuraavassa otteessa asiantuntija pohtii syitä sille, miksi sosiaaliala on jäänyt terveydenhuollon jalkoihin hyvinvointialueuudistuksessa:

”Ja sitten vielä hyvinvointialueista, niin kun tässä on nyt tullut esille, että mun tulkintaa täällä suunnassa, että sosiaalityö on aika jaloissa. --- eli pitäis itseään tunkea sinne framille. Ja ainakin täällä suunnassa on ollut semmonen asetelma, että terveyssektorilla on ollut valmiit mallit ja tässä (hyvinvointialueiden) uudistuksessa on ollut niin kiire, että ne asiat on ikään kuin päätetty ennen kuin niistä on keskusteltu. Ja sitten tää sosiaalipuoli on niin hajanaisesti koottu, kun miettii, että kuinka monista pienistä kunnista tälläkin alueella tää kokonaisuus koostuu. Että ei ole yhtenäistä ääntä ja niitä liittolaisia, mitä tässä on peräänkuulutettu. Niitä ei oo ehkä osattu oikein hakea täällä ja se on varmaan ollut tässä se suuri ongelma.” (H4)

Otteessa asiantuntija paikantaa sosiaalialan haasteet erityisesti sosiaalipalveluiden pirstaleisuuteen ja yhtenäisen äänen puutteeseen. Asiantuntijat näyttävät olevan yhtä mieltä siitä, että sosiaalialaa vaivaa hajanaisuus, joka vaikeuttaa yhtenäisten rakenteiden rakentamista ja yhteen hiileen puhaltamista. Tämän nähdään vaikuttavan siihen, millainen kuva sosiaalialasta muodostuu ulospäin. Kun kuva sosiaalialasta on pirstaleinen, ei sosiaalialan ja erityisesti sosiaalityön roolia ja tehtävää välttämättä täysin tunnusteta ja tunnusteta. Asiantuntijat korostavatkin sosiaalialan ja sosiaalityön omaa roolia asemansa ja arvostuksensa parantamisessa.

5.2.2 Organisaatiotason haasteet

Hierarkkinen ja byrokraattinen organisaatorakenne

Asiantuntijoiden puheessa hyvinvointialueiden sosiaalipalveluiden hierarkkinen ja byrokraattinen organisaatorakenne näyttäytyy haasteena yhteisösosiaalityön tekemiselle ja kehittämiselle. Hierarkkisella organisaatorakenteella asiantuntijat tarkoittavat sitä, että organisaatiolla on monitasoinen johtoporras. Byrokraattisella organisaatorakenteella he puolestaan viittaavat siihen, että organisaatiossa on tarkasti määritellyt toimintarakenteet ja toimintamallit. Asiantuntijat pitävät nykyisenlaisia hyvinvointialueiden organisaatorakenteita ongelmallisina erityisesti kehittämisen ja vaikuttamisen näkökulmasta. Epäkohtiin vaikuttaminen ja kehittämisideoiden läpivieminen nähdään sitä haastavampana, mitä monitasoisempi johtoporras organisaatiossa on.

Hierarkkinen ja byrokraatiaan perustuva organisaatorakenne näyttäytyy asiantuntijoiden mukaan haastavana ja huolestuttavana myös siitä näkökulmasta, että sosiaalipalveluita koskeva

päätöksenteko, kehittäminen ja johtaminen ovat monilla hyvinvointialueilla muiden kuin sosiaalialan ammattilaisten hyppysissä:

”Ja kaiken maailman hallintotieteilijät tulee ja yrittää johtaa sosiaalityötä ja selittää ja piirtää meille lokeroita ymmärtämättä sitä, että se substanssi ja se sisältö on aivan eri, eikä se mene niihin lokeroihin. --- niin jotenkin se on haaste sosiaalityössä, että sen kehittämiseen puuttuvat ja käyttävät valtaa semmoset ihmiset, kenellä ei oo koulutusta, eikä ymmärrystä ja ne näkevät sen aivan eri vinkkelistä kuin siitä mitä varten se työ on olemassa.” (H5)

Kuten edellä oleva aineisto-ote osoittaa, joidenkin hyvinvointialueiden palvelurakenteiden suunnittelussa on käytetty esimerkiksi hallintotieteiden osaajia, joiden tehtävä on luoda selkeät mallit ja prosessit työn eri vaiheista. Asiantuntijat pitävät huolestuttavana, jos sosiaalityön prosessien ja rakenteiden suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat ihmiset, joilla ei ole tietoa tai ymmärrystä sen lähtökohdista. Yhteisösosiaalityön näkökulmasta huoli on siinäkin mielessä olennainen, koska sen järjestäminen on uuden lakimuutoksen myötä ajankohtaista. Asiantuntijat pelkäävät vääränlaisen tiedon käyttämisen – tai pikemminkin sosiaalityön käytännöistä ja tutkimustiedosta kumpuavan tiedon käyttämättä jättämisen – johtavan siihen, että sosiaalityö ammattina kaventuu yhä byrokraattisemmaksi asiantuntijatyöksi.

Hyvinvointialueiden organisaatorakenteiden tuottama haaste ei näytä olevan sosiaalityön kontekstissa aivan uusi, sillä osalla asiantuntijoista on usean vuosikymmenen ajalta kokemusta siitä, miten haasteellista sosiaalityön organisaatioissa on ollut neuvotella tilaa ja resursseja perinteisestä asiakastyöstä poikkeaville työotteille. Yksi asiantuntijoista kertoo, omasta kokemuksestaan seuraavasti:

”Mulle tuli aina kaikenlaista ongelmatiikkaa tässä tän meidän perinteisen sosiaalityön kanssa. Siellä tuli sellasia ihan käsittämättömiä keskusteluja siitä, että miten mä voin saada jotkut tunnit vapaaksi yhteisötyön tekemiseen tai saanko mä edes. --- on pitänyt rakenteisiin päin neuvotella sille työlle ja työajalle tilaa.” (H7)

Otteessa asiantuntija kertoo, miten hän on joutunut perustelemaan omaa työtään ja siihen käytettävää aikaa. Asiantuntijoilla on myös kokemusta siitä, ettei yhteisölliselle työotteelle ole neuvotteluista huolimatta annettu lainkaan resursseja, vaan työtä on pitänyt tehdä omalla vapaaajalla. Asiantuntijoiden mukaan julkinen sosiaalihuolto on jo vuosikymmeniä perustunut byrokralle ja sosiaalityöntekijöiden tarkoin rajautuneelle lakisääteiselle työnkuvalle, eikä yhteisöllisten työotteiden tekeminen ole ollut helppoa edes yhdyskuntatyön kulta-aikoina 1970- ja

80-luvuilla (vrt. Roivainen 2008, 32–34). Näyttää siltä, että yhteisöllisten menetelmien hyödyntäminen sosiaalityön organisaatioissa on vaatinut ja vaatii edelleen työntekijöiltä paljon sinnikkyyttä ja työn relevanssin perustelua.

Lakiperustaisuus työn pohjana ja haasteena

Asiantuntijoiden puheessa sosiaalityön lakiperustaisuus nähdään yhteisösosiaalityön tekemisen haasteena sosiaalityöntekijöiden työnkuvan rajautumisen takia. Lain painottaminen ja liiallinen korostaminen voivat kääntyä sosiaalityön tarkoitusta vastaan, kuten asiantuntija alla kuvailee:

”Mä tiedän, että siellä kentällä työntekijät myös paljon kipuilee sen kanssa, että on paljon virkavelvoitteita ja semmosia asioita, mitä vaan täytyy tehdä. Ja on ne tietyt asiakasmäärät ja laki ja niin edelleen. Ja sitten olis kuitenkin palava halu tehdä myös toisella tavalla ja päästä sosiaalityöllä muuttamaan maailmaa. Mutta että sit voi olla aika ahtaassakin raossa sen osalta, että mitä kaikkea voi tehdä ja mitä edes saa tehdä.” (H1)

Otteessa asiantuntija toteaa, että vaikka tahtoa ja halua olisi, niin virkavelvoitteet, asiakasmäärät ja laki voivat usein olla esteenä asiakastyöstä poikkeavan työn tekemiselle ja maailman muuttamiselle. Asiantuntijat ovat yhtä mieltä siitä, että lakiperustaisuuden käänköpuolena on se, että se rajoittaa ja kaventaa sosiaalityöntekijöiden työnkuvaa ja käytäntöjä. Yksi asiantuntijoista nostaa esille sosiaalityöntekijäpulan, joka voi johtaa siihen, että sosiaalityöntekijän tehtävänkuvaa pyritään muodostamaan ensisijaisesti niiden lakisääteisten tehtävien ympärille, jotka vain sosiaalityöntekijä voi lain mukaan tehdä. Asiantuntijat pitävät sosiaalityön lakiperustaisuutta myös välttämättömänä, koska sosiaalityöntekijöillä on harkintavaltaa ja kontrollia suhteessa asiakkaisiin ja heitä koskeviin tukiin ja palveluihin. Työnkuvan rakentuminen lain ympärille nähdään myös mahdollisuutena, kuten seuraava ote osoittaa:

”Et sit näkee tulevaisuudessa, että jos nyt vaikka näissä uusissa systeemeissä hyvinvointialueilla oliskin tunnistettu ja tunnustettu, ja koulutuksessakin jo se yhteisösosiaalityö. Niin sitten olisi helpompi hyvinvointialueen toimenkuvissa ja neuvotteluissa ja voisi sosiaalityöntekijä kysyä, että minkä verran mun työstä on tätä työtä.” (H7)

Edellä oleva ote kuvaa toiveikkuutta, jota sosiaalityön lakiperustaisuus herättää. Nyt kun yhteisösosiaalityöstä on tehty hyvinvointialueille lakisääteinen tehtävä, asiantuntijat pitävät lakisääteisyyttä mahdollisuutena päästä neuvottelemaan uusista työnkuvista esimerkiksi rekrytointitilanteissa. Toiveikkuudesta huolimatta osa asiantuntijoista suhtautuu epäilevästi uutta yhteisösosiaalityön lainkirjausta kohtaan, koska siinä yhteisösosiaalityön määrittely on jätetty laa-

jaksi ja tulkinnanvaraiseksi. Laki yhteisösosiaalityöstä ei esimerkiksi määrittele sitä, onko yhteisösosiaalityön tekeminen sosiaalityöntekijän tehtävä ylipäätään (ks. Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 7a §).

Työyhteisön tuen ja arvostuksen puute

Yhteisösosiaalityön tekeminen hyvinvointialueilla edellyttää asiantuntijoiden mukaan sitä, että yhteisösosiaalityön rooli ja tarve tunnistetaan ja tunnustetaan hyvinvointialueiden johdossa, lähiesihenkilötasolla ja työyhteisöissä yleisestikin. Heidän mukaansa on lähdettävä liikkeelle siitä, että työntekijöillä, työyhteisöillä ja työn hallinnon tasolla on riittävästi tietoa siitä, mitä yhteisösosiaalityö on:

”--- paljon ehkä ihan yleistäkin keskustelua tässä tarvittaisiin yhteisösosiaalityöstä – siis semmoista, että vietäis tätä, mitä nyt on tässä (haastattelussa) keskusteltu, niin tonne työyhteisöihin.” (H6)

Asiantuntijat arvioivat, että yhteisösosiaalityö on monelle sosiaalityöntekijälle ja sosiaalialana ammattilaiselle vieras tai etäinen työmuoto. Toisinaan yhteisöllisten työotteiden tekeminen voi näyttäytyä työyhteisöissä etuoikeutetulta puuhastelulta, kuten erä asiantuntija asian ilmaisee. Asiantuntijoiden kokemus on, että asiakastyöstä poikkeavan työn tekemistä on jouduttu perustelemaan ja sille on pitänyt luoda aikaa ja tilaa muun työn ohelle. Osalla asiantuntijoista on omakohtaisia kokemuksia siitä, ettei työyhteisössä katsota hyvällä, jos sosiaalityöntekijä pyrkii tekemään työssään jotain asiakastyötä erikoisempaa. Kaikenlainen ylimääräinen tekeminen ja innostus voi tuntua muusta työyhteisöstä vieraalta ja epätoivottavalta, erityisesti jos se syö asiakastyöhön käytettävää aikaa. Asiantuntijat näkevät ongelman erityisesti sosiaalityöntekijöiden kohdalla. Näyttää siltä, että sosiaalityön sisällä yhteisöllisten menetelmien hyödyntäminen liitetään sosiaaliohjaajien työnkuvaan. Tämä voi puolestaan johtaa työnjaollisiin ristiriitatilanteisiin, jos sosiaalityöntekijä alkaa tekemään sellaista työtä, joka mielletään kuuluvaksi ohjaajien tai muiden työntekijöiden työnkuvaan.

Asiantuntijoiden mukaan yhteisösosiaalityö pitäisi nähdä sosiaalihuollossa sosiaalityön työmenetelmänä, siinä missä perinteisempikin asiakastyö. Asiantuntijat peräänkuuluttavat selkeyttä työtehtäviin ja toimenkuvuihin, kuten seuraava ote osoittaa:

”Mun mielestä siinä pitäis olla – mä en tiää onks tää vanhanaikaista sanoa – toimenkuva tai joku semmoinen. Ja tietysti selvät roolit jaettu työyhteisössä.” (H7)

Asiantuntijat korostavat, että yhteisösosiaalityön tekeminen vaatii riittävästi aikaa, joustavuutta ja resursseja. Osa asiantuntijoista pitää tarpeellisena, että sosiaalityöntekijöiden työnkuvaan määritellään riittävän tarkasti, kuinka suuri osa työstä on asiakastyötä ja kuinka suuri osa on yhteisösosiaalityötä tai muuta vastaavaa asiakastyöstä poikkeavaa työtä. Näin voidaan välttyä työyhteisön sisäisiltä ristiriidoilta. Tärkeää on, että muut työntekijät tukevat yhteisösosiaalityön, rakenteellisen sosiaalityön tai muun asiakastyöstä poikkeavan työn tekemistä. Vähintään yhtä tärkeänä asiantuntijat näkevät, että työntekijät saavat tukea esihenkilöltä:

”Mä aattelen et on ollut edelleenkin varmaan aika paljon kiinni myös siitä, että minkälainen esihenkilö on, että minkälaiset ne toimintavapaudet on.” (H1)

”Mun mielestä [kaupunki] on ollut hieno paikka siitä, et mulla on ollut aina hienot esihenkilöt, jotka veivät eteenpäin sitä (yhteisötyötä) ja me saatiin se resurssi siihen sitten. Se tuki on niin vahva oltava.” (H7)

Otteista voi päätellä, että esihenkilön tuki on tärkeä erityisesti toimintavapauksien ja riittävien resurssien saamisen näkökulmasta. Vaikka esihenkilöt eivät voi aina suoraan tehdä myönnöksiä esimerkiksi työnkuvan muutoksiin, on esihenkilöillä valtaa vaikuttaa asioihin välillisesti esimerkiksi viemällä ehdotuksia eteenpäin seuraaville johtotasoille.

Kaiken kaikkiaan haastattelemani asiantuntijat tulkitsevat julkisen sosiaalihuollon palveluita niin, ettei sinne edes kovien yritysten jälkeen tunnu tulevan tilaa muunlaiselle työskentelylle kuin perinteiselle yksittäisten asiakkaiden ja perheiden kanssa tehtävälle työlle. Haastateltavat pohtivat, että osasy työyhteisön ja johtajien asenteelle on varmasti tietämättömyys siitä, että sosiaalityötä voisi tehdä myös muilla tavoilla. Tämä siirtää katseen sosiaalityön koulutuksen sisältöihin ja käytäntöihin.

5.2.3 Sosiaalityön profession tason haasteet

Sosiaalityön ammatillisuuden kaventuminen

Vaikka asiantuntijoiden puheiden perusteella iso osa yhteisösosiaalityön haasteista liitetään yhteiskunnan rakenteelliseen tasoon ja sosiaalityön organisaatioihin, myös sosiaalityöhön professiona eli ammatti- ja tieteenalana liitetään yhteisösosiaalityön kannalta haasteellisia piirteitä. Seuraavassa otteessa asiantuntija kuvaa sosiaalityön asiantuntijuuden ristiriitaista rakentumista:

”Mä itse näen, että sosiaalityö on hieman keskiluokkaistunut. Ja että halutaankin myös, että sosiaalityöntekijät on tämmöisiä viranomaisia asiantuntijoita. --- me halutaan koordinoida näitä prosesseja ja palveluita, me halutaan lakeja ja asiantuntijatyötä. Ja

totta kai se on asiantuntijatyötä, mutta pitäisi oikeesti olla kädet syvällä siellä asiassa, jotta voit tehdä sitä asiantuntijatyötä. Että se keskiluokkaistuminen ja se, että toivotaan sisäsiistiä toimistotyötä, niin se näkyy myös monella tavalla jo. Ja että mikä kuuluu sosiaalityölle ja ei – me (sosiaalityöntekijät) ollaan itekin nykyään kovia tekemään rajoja tähän. Tän mä näen, että on myös osa ongelmaa.” (H5)

Edellä otteessa asiantuntija kuvailee sosiaalityön ammatillisuuden kaventuneen tiettyihin palveluihin erikoistuneeksi asiantuntijatyöksi, jossa asiantuntijuus muodostuu erilaisten prosessien koordinoimisesta ja viranomaistehtävien toteuttamisesta. Hän painottaa sosiaalityöntekijöiden omaa myönteistä suhtautumista ja asennoitumista asiantuntijuuteen ja sen rajautumiseen toimistotyöhön. Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus näyttää siis muodostuvan paitsi ulkoapäin määrittävistä työelämän ja organisaatioiden rakenteista (ks. edellinen luku 5.2.2) myös sosiaalityöntekijöiden omista käsityksistä ja toiveista siitä, mitä sosiaalityöntekijän asiantuntijuus pitää sisällään. Yhteisösosiaalityön kannalta haasteellista on, jos asiantuntijuus määritetään sosiaalityön prosessien, palvelujen ja lain ympärille. Vaarana on, että muunlaista työtä ei haluta tehdä tai sitä ei nähdä edes kuuluvan osaksi sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuutta ja ammatillisuutta. Asiantuntijuuden rakentuessa toimistoissa jää näkemättä ja samalla ehkä myös ymmärtämättä asiakkaiden elämäntilanteet arkisissa ympäristöissä. Toisin sanoen virastoissa tehtävä toimistotyö kaventaa asiantuntijuutta erityisesti sen osalta, miten asiakkaiden ja ihmisten elämäntilanteita ymmärretään ja tulkitaan. Samalla sosiaalityön asiantuntijuudessa vähemmälle huomiolle jää sosiaalityön yhteiskuntaa ja rakenteita muuttava ulottuvuus.

Asiantuntijat pohtivat sosiaalihuollon palveluiden rajautumista ja kaventumista yksilöille ja perheille suunnattuihin tukiin ja palveluihin. Palvelut perustuvat havaittuihin ongelmiin ja niiden rajaamiseen ja erittelemiseen, mikä on johtanut sosiaalityön erikoistumiseen sosiaalityön eri osa-alueille. Yhteisösosiaalityö nähdään tässä kokonaisuudessa hyvin marginaalisena, kuten seuraavassa otteessa asiantuntija toteaa:

”Mutta kyllä mä puhuisin myös siitä, että yhteisösosiaalityö on ollut marginaalinen sosiaalityön sisällä. Hirveä huoli oli saada lastensuojelulle vahva status hyvinvointipalveluissa ja se näkyy yliopistokoulutuksessa ja kaikessa muussa. Tää (yhteisösosiaalityö) on ollut aina marginaalissa. --- Että jotenkin mieltii myös sitä lyhytnäköisyyttä sosiaalityössä itsessään, ettei nähty miten tää yhteiskunta muuttuu. Ja me tarvitaan tätä (yhteisösosiaalityötä) paljon enemmän kuin takavuosina. Siis todellakin tälle on suuri tarve.” (H3)

Edellä asiantuntija kuvailee, kuinka yhteisösosiaalityö tai sitä aikaisemmat sosiaalityön yhteisölliset menetelmät eivät ole missään vaiheessa saaneet tukevaa asemaa sosiaalityön sisällä.

Otteen perusteella näyttää siltä, että sosiaalityötä on pyritty kehittämään aina niiden ajassa ilmenevien ongelmien mukaisesti, eikä niinkään tulevaisuuden sosiaalisiin ongelmiin varautuen. Nyt yhteisösosiaalityölle näyttäisi asiantuntijoiden mukaan olevan enemmän tarvetta kuin mo-
neen vuosikymmeneen, ja tähän tarpeeseen vastaamiseksi ei olla kiinnitetty huomiota enna-
koivasti. Asiantuntijoiden mukaan yhteisösosiaalityön haasteena on, ettei sitä ole tunnustettu tai
tunnustettu riittävästi osaksi sosiaalityön ammatillisuutta. Se on luonteeltaan ennaltaehkäise-
vää, mikä on tehnyt siitä kenties vähemmän professionaalista ja vähemmän asiantuntijuuteen
perustuvaan sosiaalityöhön sopivaa.

Sosiaalityön koulutuksen kaventuminen ja työelämälähtöisyys

Sosiaalityön koulutus on asiantuntijoiden mukaan keskeinen edellytys ja haaste yhteisösosiaa-
lityön aseman ja roolin vahvistamisessa ja vakiinnuttamisessa. Koulutuksen suurimmiksi on-
gelmiksi yhteisösosiaalityön näkökulmasta paikantuvat koulutuksen kaventuminen ja työelä-
mälähtöisyys. Eräs asiantuntija kuvailee tilannetta seuraavasti:

*”Itse hieman huolestuneena seuraan tätä nykykeskustelua siitä, että kuinka työelämä-
lähtöisiä meidän pitäisi olla. Koska siinä on vaara sille, että jos siellä työelämässä ne
palvelujärjestelmän rakenteet eivät tunnista yhteisösosiaalityötä, ja jos koulutus yksin-
omaan pyrkii vastaamaan työelämän tarpeisiin, niin silloin tapahtuu se mille sosiaali-
työn pitäisi olla tieteenalana ja ammattikuntana koko ajan hyvin itsekriittinen eli se
kapeutuu se sosiaalityö. Meidän pitäisi todella pysyä sen suhteen hereillä, ettei me ka-
venneta sosiaalityön koulutusta johonkin tiettyyn lokeroon tai siiloon.”* (H8)

Koulutuksen työelämälähtöisyydellä asiantuntijat tarkoittavat sitä, että erityisesti julkisen sosi-
aalihuollon painotukset sosiaalityössä ohjaavat koulutuksen sisältöjä. Sosiaalihuollon palve-
luista esimerkiksi lastensuojelu, aikuissosiaalityö ja vammaissosiaalityö näyttäisivät olevan
kiinteä osa kaikkien sosiaalityötä opettavien yliopistojen koulutusta. Edellä asiantuntija toteaa,
että mikäli koulutuksen tehtävä on kouluttaa opiskelijoita ainoastaan työelämälähtöisesti, on
vaarana, ettei koulutuksessa anneta valmiuksia muunlaisiin työotteisiin, kuten yhteisösosiaali-
työhön. Työelämälähtöisyys on asiantuntijoiden mukaan perusteltua, mutta yliopistotasoisessa
koulutuksessa tulisi mahdollistaa myös muunlaisen asiantuntemuksen ja tietotaidon kerryttä-
minen:

*“--- Opiskeluaikana ne kokemukset olisivat tosi tärkeitä. Siis se kokemuksellinen näkö-
kulma siitä, että on asiakkaiden ja ihmisten rinnalla näkemässä ja oppii ymmärtämään
sitä heidän näkökulmaa, niin se on suuri lahja. --- Jos sä tuut sosiaalityöhön ilman mi-
tään kokemusta, niin silloin se toiseus, me-te, se on vaikeampi kynnys ylittää, kun että*

jos on itse ollut jossain paikassa, vaikka pakolaisleirillä tai jossain yhdistyksessä, ja on nähnyt sitä elämää.” (H7)

”Että kun sä olet opiskellut sosiaalityötä ja valmistunut sosiaalityöntekijäksi, niin sit puhutaan siitä ammatti-identiteetistä, että miten se on rakentunut, mitkä ainekset sitä ohjaa ja näin pois päin.” (H8)

Kuten otteissa edellä, asiantuntijat pitävät tärkeänä, että sosiaalityön opinnoissa ammatillisuutta rakentava opiskelija pääsisi näkemään konkreettisesti sitä elämää, mitä vaikeissa elämäntilanteissa olevat asiakkaat ja kansalaiset elävät. Tämän nähdään lisäävään kykyä ymmärtää heikommassa asemassa olevien ihmisten ja sosiaalityön asiakkaiden näkökulmaa. Asiantuntijoiden mukaan yhteisösosiaalityön tulisi olla sisällytetty opintoihin sekä teoriaopinnoissa että käytännön opetuksessa. Käytännönopetukseen asiantuntijat toivovat (mikäli sellaista ei vielä ole) harjoittelujaksoa, jossa pääsisi tutustumaan sellaisiin järjestöihin ja yhdistyksiin, jotka tekevät työtä erilaisten yhteisöjen kanssa. Asiantuntijoiden käymien keskustelujen perusteella näyttää siltä, että yhteisösosiaalityön opetus ja sen huomioiminen yliopistotasoisessa sosiaalityön koulutuksessa on hyvin vaihtelevaa eri yliopistojen välillä:

”Sitten mä mietin myös ihan tästä koulutusorganisaation näkökulmasta, että ei meilläkään täällä meidän opetussuunnitelmassa mitenkään painotu yhteisösosiaalityö. Ja kuitenkin pitäisi, koska täällähän kasvatetaan sosiaalityöntekijöitä, jotka tonne kentälle menee ja heidän pitäisi tehdä sitä rakenteellista työtä ja tunnistaa niitä ongelmia.” (H4)

”Ja sit kyllähän se on aina edelleenkin varmaan niin, että vaikka on se opetussuunnitelma, niin sit on opettajat, professorit, lehtorit ketkä opettaa, niin kuka on mihinkin keskittynyt ja mitä he itse tutkivat. Et se on aika paljon mun mielestä siitäkin kiinni edelleen, että kuka opettaa ja mitä, ja kuka on mistäkin innostunut tai mistä tekee tutkimusta.” (H2)

”Tän (yhteisösosiaalityön) pitäisi kuitenkin nyt kuulua ihan siihen jokaisen maisterin ja jokaisen sosiaalityöntekijän perusteisiin. Ammattikorkeakouluissahan tilanne on paljon parempi.” (H3)

Asiantuntijoiden mukaan osassa yliopistoissa yhteisösosiaalityö ei näy opetussuunnitelmassa ollenkaan, kun taas toisissa yliopistoissa siitä järjestetään erillisiä kursseja ja se huomioidaan myös käytäntökursseilla. Ammattikorkeakouluissa sitä vastoin nähdään olevan huomattavasti enemmän yhteisösosiaalityöhön liittyvää opetusta. Toisessa otteessa asiantuntija toteaa, että yliopiston opetushenkilökunnalla on myös vaikutusta siihen, millaisia kursseja yliopistoissa on tarjolla ja miten niitä painotetaan. Asiantuntijat ovat yhtä mieltä siihen, että yhteisösosiaalityön aseman vahvistaminen sosiaalityön sisällä edellyttää sitä, että yhteisösosiaalityötä opetetaan

yliopistoissa kaikille pakollisena opintojaksona. Ei riitä, että yhteisösosiaalityötä opetetaan vapaavalinnaisen kurssin muodossa. Tärkeää on, että tulevaisuuden sosiaalityöntekijöillä on kaikilla riittävästi tietoa ja ymmärrystä yhteisösosiaalityöstä ja sosiaalityön yhteisöllisistä menetelmistä.

Koulutus muovaa ammatti-identiteettejä ja ammatillisen itsetunnon rakentumista

Asiantuntijoiden mukaan yliopistojen sosiaalityön koulutuksella on merkittävä rooli opiskelijoiden ja tulevien sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin muovautumisessa ja ammatillisen itsetunnon rakentumisesta. He näkevät, että yhteisösosiaalityön tekeminen vaatii sinnikkäitä, rohkeita ja ennakkoluulottomia sosiaalityöntekijöitä, joilla on rohkeutta haastaa ja tehdä tilaa yhteisösosiaalityölle niin työyhteisöissä kuin laajemminkin. Osa asiantuntijoista on sitä mieltä, ettei yliopistoissa panosteta riittävästi opiskelijoiden ammatillisen itsetunnon vahvistamiseen tai ammatti-identiteettien rakentamiseen. Tämä näkyy erään asiantuntijan mukaan siinä, etteivät vastavalmistuneet sosiaalityöntekijät uskalla lähteä kehittämään tai muuttamaan maailmaa. Hän vertaa sosiaalityöntekijöitä sosionomitaustaisiin työntekijöihin, jotka uskaltavat tuoda mielipiteensä ja näkemyksensä esille ja ottaa roolia esimerkiksi yhteisöllisten menetelmien käytössä.

Asiantuntijat näkevät ammatti-identiteetin ja ammatillisen itsetunnon rakentumisen näkökulmasta ongelmana työelämälähtöisyyden. Työelämälähtöisyys ohjaa ja määrittää koulutuksen sisältöä, ja koulutuksen sisällön taas nähdään väistämättä vaikuttavan siihen, millaisia uusia sosiaalityöntekijöitä yliopistosta valmistuu ja mihin he työllistyvät. Erään yliopisto-opettajana toimivan asiantuntijan mukaan sosiaalityön koulutukseen hakeutuvista valtaosa tavoittelee työuraa asiakastyön parissa, mutta koulutukseen tulee joka vuosi myös sellaisia opiskelijoita, joilla on tahtoa muuttaa yhteiskunnan rakenteita, ja jotka ovat omaksuneet radikaalimman katselukannan sosiaalityöhön. Asiantuntijat jakavat yhteisen käsityksen siitä, että mikäli yliopistoissa ei huomioida riittävästi näitä kehittämis- ja vaikuttamisintoisia sosiaalityöntekijän alkuja, on vaarana, että opiskelijat hakeutuvat muihin opintoihin tai työllistyvät lopulta muualle kuin sosiaalityöhön.

Toisaalta vaikka koulutus onnistuisi tukemaan opiskelijoita ammatillisessa kasvussa kohti yhteisösosiaalityöntekijöitä tai rakenteellisen sosiaalityön ammattilaisia, voi seinä tulla vastaan myös sosiaalityön työelämässä, kuten asiantuntija seuraavassa otteessa hyvin kuvaa:

”Sit tietysti se mikä siinä on hirveen haastavaa, niin jos sä meet sillä orientaatiolla työelämään ja sit siel on koko aika vaan seinä vastassa. Niin kyl mä senkin ymmärrän. Ja silloin helposti tulee se puhe, mikä minun mielestä on myös hyvin tunnistettava, että nyt koulutus ei ole vastannut, tai et tavallaan siinä tulee se gappi. --- Ja sekin on tietysti kiinnostava, että minne jatkossa tulevaisuudessa ohjautuvat sen tyyppiset sosiaalityön pääaineesta valmistuneet töihin, joilla ei se yksilökohtainen työskentely resonoi, ei puhuttele. Hakeutuuko he sit järjestökentälle?” (H8)

Otteessa asiantuntija toteaa, että mikäli juuri sosiaalityön yksilökohtainen työ ei kiinnosta, ei kaikille vastavalmistuneille sosiaalityöntekijöille välttämättä löydy koulutusta vastaavaa työtä. Asiantuntijoiden mukaan ei riitä, että ainoastaan koulutuksessa huomioidaan asiakastyöstä poikkeavat sosiaalityön muodot ja valmistetaan opiskelijoita erilaisiin asiantuntijatehtäviin. Samaa aikana myös työelämän ja sosiaalityön organisaatioiden tulee muuttua ja laajentua. Jos kaikista valmistuvista sosiaalityöntekijöistä halutaan pitää kiinni ja työllistää julkiseen sosiaalihuoltoon, tulisi sosiaalityöntekijöille löytyä työpaikkoja sosiaalityön sisältä esimerkiksi kehittäjäsosiaalityöntekijöinä ja yhteisösosiaalityöntekijöinä.

Kaiken kaikkiaan asiantuntijat kuvaavat yhteisösosiaalityön tekemisen haasteita monipuolisesti erilaisista näkökulmista. Yhteisösosiaalityöstä keskustellessaan asiantuntijat nimeävät haasteita, jotka olen analyysissäni paikantanut erilaisille tasoille: rakenteelliselle tasolle, organisaation tasolle ja sosiaalityön profession tasolle. Rakenteellisella tasolla yhteisösosiaalityötä haastaa erityisesti tehokkuusajattelu, ihmisten todellisuuskäsitysten eriytyminen ja katoaminen, palveluiden keskittäminen ja niukat resurssit sekä sosiaalityön heikko asema palvelujärjestelmässä. Rakenteellisen tason haasteet ovat yhteiskunnallisen tason haasteita, joita yhteisösosiaalityö kohtaa kuuluessaan sosiaalityön menetelmäkenttään. Organisaatiotason haasteet paikantuvat sosiaalityön organisaatioiden (hyvinvointialueiden) hierarkkiseen ja byrokraattiseen organisaatorakenteeseen, työn lakiperustaisuuteen ja työyhteisön tuen ja arvostuksen puutteeseen. Organisaatiotason haasteet kiinnittyvät erityisesti julkisen sosiaalihuollon palveluista vastaaviin toimijoihin eli hyvinvointialueisiin. Sosiaalityön profession tasolla yhteisösosiaalityön tekemisen haasteena on asiantuntijoiden puheiden perusteella sosiaalityön ja sen yliopistokoulutuksen kaventuminen ja työelämälähtöisyys sekä koulutuksen vaikutus ammatti-identiteetin ja ammatillisen itsetunnon rakentumiseen. Sosiaalityön yliopistotasoisella koulutuksella nähdään olevan merkittävä potentiaali yhteisösosiaalityön ja muiden sosiaalityön asiakastyöstä poikkeavien työmenetelmien kehittämisessä ja juurruttamisessa osaksi sosiaalityötä.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

6.1 Tutkimustulokset ja päätelmät

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkimuksen kohteena on ollut yhteisösosiaalityö ja sen tekemisen edellytykset. Olen lähestynyt tutkimusaihetta yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden näkökulmasta, heidän ajatuksiaan ja näkemyksiään aiheesta tarkastellen. Olen pyrkinyt tutkielmassani vastaamaan seuraavaan tutkimuskysymykseen: miten yhteisösosiaalityön asiantuntijat jäsentävät yhteisösosiaalityötä ja sen tekemisen edellytyksiä? Tutkimustani varten keräsin laadullisen haastatteluaineiston, joka koostui kolmesta ryhmähaastattelusta. Ryhmähaastatteluihin osallistui yhteensä kahdeksan asiantuntijaa eri puolilta Suomea. Haastattelemi asiantuntijat edustivat yhteisösosiaalityön asiantuntemusta eri näkökulmista; kehittämisen, johtamisen, tutkimuksen, opetuksen ja käytännön työn näkökulmista. Osalla haastateltavista oli kokemusta myös yhdyskuntatyöstä ja yhteistyöstä. Vastauksia tutkimuskysymykseen etsin aineistosta teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin.

Yhteisösosiaalityön asiantuntijat muodostivat yhteisiä käsityksiä yhteisösosiaalityön edellytyksistä. Edellytyksiä olen tutkimuksessani tarkastellut kahdesta näkökulmasta: työn lähtökohtien ja haasteiden näkökulmasta. Lähtökohdilla olen pyrkinyt kuvaamaan niitä asiantuntijoiden antamia työn tavoitteita tai työn tekemisen perusedellytyksiä, jotka jäsentävät yhteisösosiaalityötä. Yhteisösosiaalityön tekemisen haasteilla puolestaan olen pyrkinyt kuvaamaan niitä yhteisösosiaalityön toimintaympäristön muodostamia haasteita, jotka tulisi ottaa huomioon yhteisösosiaalityötä suunnitellessa ja toteutettaessa. Kaiken kaikkiaan tarkoitukseni on ollut kuvailla asiantuntijoiden antamia merkityksiä yhteisösosiaalityöstä ja sen edellytyksistä niin, että tutkimustulokset voisivat tukea yhteisösosiaalityön toiminnan edellytyksien hahmottamista ja sitä kautta kehittämistä. Tavoitteeni on ollut jäsentää yhteisösosiaalityön edellytyksiä ja ottaa osaa keskusteluun siitä, millaista yhteisösosiaalityö voisi uusilla hyvinvointialueilla olla.

Tutkielmani tulosten perusteella voidaan todeta, että asiantuntijat pitävät yhteisösosiaalityötä tärkeänä ja olennaisena osana sosiaalityötä. Yhteisösosiaalityön merkitys nähdään erityisesti yhteisöjen ja alueiden asukkaiden hyvinvoinnin turvaamisessa ja sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyssä. Lisäksi yhteisösosiaalityö nähdään mahdollisuutena laajentaa sosiaalityön katsekantaa ja ammatillisuutta yksilötyötä laajemmalle. Yhteisösosiaalityön tekeminen edellyttää tiettyjen peruslähtökohtien huomioonottamista ja toimintaympäristön haasteiden tunnistamista. Seuraavaksi käyn läpi tutkielmani tuloksia aikaisemman tutkimuksen valossa.

Yhteisösosiaalityön tekemisen lähtökohdista

Tutkielmani perusteella yhteisösosiaalityön tekemisen lähtökohtia ovat osallisuuden vahvistaminen, luottamuksen rakentaminen, työn pitkäjänteisyys, fyysinen tila työn tekemiselle ja yhteistyö järjestöjen, yhdistysten ja seurakuntien kanssa. Lisäksi keskeinen lähtökohta yhteisösosiaalityölle on, että työtä tehdään yhteiskunnallisen muutostyön orientaatiolla ja rakenteellisen sosiaalityön keinoilla. Asiantuntijat paikansivat yhteisösosiaalityön lähtökohtia kaiken kaikkiaan hyvin samalla tavalla kuin suomalaisessa yhteisösosiaalityön tutkimuskirjallisuudessa (esim. Roivainen 2008; Roivainen ym. 2019). Tämä ei sinänsä ole kovin yllättävä havainto, koska osa haastateltavista on tehnyt uraa nimenomaan sosiaalityön yhteisöllisiä menetelmiä tutkien, teoretisoiden ja kehittäen. Toisaalta haastatteluryhmissä oli mukana myös sellaisia osallistujia, jotka eivät aivan suoraan ole tutkineet tai kehittäneet yhteisösosiaalityötä, mutta joilla on kokemusta yhteisösosiaalityöstä, yhteisötyöstä ja yhdyskuntatyöstä käytännössä. Tutkimuksessani mielenkiintoinen havainto onkin, että asiantuntijat tunnistivat samat yhteisösosiaalityön peruslähtökohdat riippumatta heidän työ- tai koulutustaustoistaan. Yhteisösosiaalityön nähdään rakentuvan tietyistä peruslähtökohdista, jotka heijastavat Jane Addamsin setlementtityön periaatteita (ks. luku 3.1).

Tutkielmani mukaan yhteisösosiaalityö on sosiaalityötä, jossa työskentelyn kohteena ja kumppanina ovat erilaiset yhteisöt. Asiantuntijat esittivät, että yhteisösosiaalityötä tulisi tehdä sellaisten yhteisöjen kanssa ja sellaisilla asuinalueilla, jossa on eniten tarvetta yhteisösosiaalityölle. Mainintoja saivat maahanmuuttajayhteisöt, ikääntynyt väestö ja muut yhteisöt, joissa on muuta väestöä enemmän huono-osaisuutta. Timo Kauppinen ja Susanna Mikkola (2022) ovat tutkimuksessaan havainneet, että suomalaisten kaupunkien välillä on eroa siinä, missä huono-osaisimmat ihmiset tulotasolla tarkasteltuna asuvat. Toisissa kaupungeissa keskusta-alueet ovat lähiövyöhykettä pienituloisempia, kun taas toisissa kaupungeissa tilanne on päinvastainen. Kauppinen ja Mikkola havaitsivat tutkimuksessaan, että pienituloisuus on yleistynyt suurissa kaupungeissa niissä lähiöissä, jotka on rakennettu 1970–1990-luvuilla. Tässä yhteydessä maahanmuuttajilla on ollut kasvava merkitys suurten kaupunkien lähiöiden pienituloisuudessa, vaikkakaan pienituloisuuden muutoksissa ei näytä olevan kyse maahanmuuttajien pienituloisuudesta. (Kauppinen & Mikkola 2022, 71.) Yhteisösosiaalityön vaikuttavuuden kannalta ei siis ole aivan yhdentekevää, missä yhteisösosiaalityötä tehdään. Työn järjestämistä suunniteltaessa onkin tärkeää, että hyvinvointialueilla tunnistetaan väestörakenteen alueellinen jakautuminen ja alueiden erilaiset sosiaaliset ongelmat. Yhteiskuntapolitiikka ja alueiden kehittäminen

vaikuttavat tutkimusten mukaan merkittävästi siihen, miten ja missä määrin väestörakenne eriytyy alueellisesti (esim. Ilmonen 2016; Kauppinen & Mikkola 2022). Mervi Ilmoisen (2016, 115) mukaan huono-osaisten lähiöiden kehittämisessä keskeinen tekijä on yhteiskuntapolitiikka ja sen myötä köyhyyden, työttömyyden ja etnisen integraation ratkaiseminen. Huono-osaisten lähiöiden ja asuinalueiden parantamisessa tulisi pyrkiä vahvistamaan alueen identiteettiä sen omasta taustasta käsin, asukkaiden kokemuksia, näkemyksiä ja ideoita kuunnellen. (Emt.,115.) Tässä yhteisöosiaalityöllä olisikin nähdäkseen erityinen rooli ja paikka.

Osallisuuden vahvistaminen on asiantuntijoiden nimeämä yhteisöosiaalityön lähtökohta, joka on tunnistettavissa Jane Addamsin settlementityöstä (ks. luku 3.1) ja jota on pidetty tärkeänä myös suomalaisessa yhteistyössä (esim. Matthies 2008, 78–79), yhdyskuntatyössä (esim. Roivainen ym. 2019, 288–289) ja yhteisöosiaalityössä (esim. Juhila 2006, 126–127; Puurunen & Roivainen 2012, 20–21). Tutkielmani perusteella osallisuus sisältää ajatuksen siitä, että työn tavoitteita määritellään yhdessä alueiden asukkaiden ja yhteisöjen kanssa, heidän tarpeistaan ja toiveistaan ja näkemyksistään käsin. Osallisuuden vahvistamisessa on tarpeellista huomioida se, miten osallisuuden kokemus syntyy. Osallisuudella viitataan ihmisen kykyyn vaikuttaa omiin elinoloihinsa ja yhteisöönsä sekä osallistua päätöksentekoon ja toimintaan erilaisissa yhteiskunnallisissa konteksteissa. Osallisuus perustuu ajatukseen siitä, että jokaisella ihmisellä on oikeus ja mahdollisuus tulla kuulluksi, arvostetuksi ja kohdelluksi tasa-arvoisesti yhteiskunnassa. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Schneider, Valtari & Keto-Tokoi 2017, 5.) Osallisuuden avulla tavoitellaan esimerkiksi hyvinvointierojen kaventamista, aktiivista kansalaisuutta ja toimivaa demokratiaa. Osallisuutta pyritään usein lisäämään osallistamisella, joka viittaa osallisuuden mahdollisuuksien luomiseen osallisuuden kokemuksen vahvistamiseksi. Osallisuuden kokemusta ei voi kuitenkaan kiinnittää ihmiseen ulkopäin, vaan osallisuuden kokemus syntyy ihmisen itseohjautuvuudesta ja todellisista mahdollisuuksista tulla kuulluksi itseään ja ympäristöään koskevissa asioissa. (Leemann, Nousiainen, Keto-Tokoi & Isola 2022, 94–95.) Yhteisöosiaalityössä osallisuuden vahvistaminen tulee tapahtua siis erityisesti osallisuuden kokemuksia mahdollistamalla erilaisin keinoin, kuten yhteiskehittämisellä (vrt. Pohjola, Kempainen, Niskala & Peronius 2019b, 35–36) tai kansalaisraadeilla (vrt. Roivainen 2016b). Samalla yhteisöosiaalityön tehtävän voi paikantaa myös osattomuuden ehkäisemisessä. Heikko osallisuuden kokemus tai osattomuus liittyy yhteiskunnallisesti marginaaliseen asemaan ja hyvinvoinnin vajeisiin sekä syrjäytymiseen tai sen uhkaan (Leemann ym. 2022, 107). Yhteisöosiaalityöllä voidaan tavoittaa niitä ihmisiä ja yhteisöjä, jotka syystä tai toisesta ovat jääneet palvelujen ulkopuolelle tai jotka eivät koe arjessaan riittävästi osallisuuden kokemuksia.

Tutkielmani mukaan yhteisöjen kanssa työskentely edellyttää luottamuksen rakentamista paikallisiin ihmisiin ja yhteisöihin. Myös sosiaalityön tutkimuksessa laajemminkin luottamuksen rakentaminen nähdään tärkeänä tavoitteena asiakastyössä (esim. Metteri 2012; Niskala 2008). Erityisesti valta-asetelman (esim. Metteri 2012; Turtiainen 2022) ja sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden (esim. Robbins & Cook 2018) on nähty vaikeuttavan luottamuksen rakentamista sosiaalityöntekijöihin ja viranomaisiin. Lisäksi työn pitkäjänteisyys näyttäytyy sosiaalityön asiakastyössä rakennettavan luottamuksen kannalta olennaisena (esim. Niskala 2008). Aikaisemman tutkimuksen ja tutkielmani perusteella on perusteltua sanoa, että luottamuksen rakentaminen edellyttää työntekijöiden läsnäoloa ja pysyvyyttä yhteisöjen ja ihmisten arjessa. Työn ajallinen pitkäjänteisyys toteutuu paitsi työntekijöiden pysyvyydellä myös riittäväillä resursseilla työn jatkuvuuden takaamiseksi. Projekti- ja hanketyön lyhytaikaisuuden ei nähdä mahdollistavan riittävää työn ajallista pitkäjänteisyyttä. Yhteisösosiaalityön tulisi voida vakiinnuttaa paikansa hyvinvointialueen sosiaalipalveluista siinä missä lastensuojelu ja aikuissosiaalityökin on erottamaton osa sosiaalityötä.

Tutkielmani osoittaa, että keskeinen yhteisösosiaalityön tekemisen edellytys on konkreettisen tilan tai paikan olemassaolo. Tilan tulee sijaita ihmisten ja yhteisöjen keskuudessa, koska se mahdollistaa muiden yhteisösosiaalityön lähtökohtien toteutumisen, kuten yhteisöjen tuntemisen, luottamuksen rakentamisen ja osallisuuden vahvistamisen. Tila mahdollistaa työajoiltaan ja menetelmiltään joustavamman työn tekemisen. Tilan merkitys on korostunut kautta yhteisösosiaalityön historian aina Jane Addamsin settlementityöstä (esim. Puurunen 2016) suomalaiseen yhdyskuntatyöhön (esim. Anunti 1985) ja nykyaikaisempaan yhteisösosiaalityöhön (esim. Eräsaari 2017). Tila liittyy olennaisena osana luottamuksen rakentamiseen, vaikkakin esimerkiksi Jorma Sipilä (1985, 132) huomauttaa, ettei sosiaalityön virastoissa välttämättä kyetä synnyttämään tarvittavaa luottamusta asiakkaan ja työntekijän välille. Myös Kirsi Juhila ja Suvi Raitakari ovat tutkimuksessaan (2022) havainneet, että sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä luottamusta on helpompi rakentaa muissa tiloissa kuin toimistossa, esimerkiksi kotikäynneillä, joissa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen epätasainen valtasuhde tasoittuu. Nähdäkseni tilan sijoittaminen lähelle asiakkaita, asukkaita ja yhteisöjä voi yhteisösosiaalityösäkin toimia tuttuuden ja turvallisuuden luoja, kun ihmiset tuntevat paikan ja sen ympäristön.

Vaatus tilasta on nykyaikana jokseenkin ongelmallinen, koska tiloista ollaan pikemminkin luopumassa kuin hankkimassa niitä lisää. Esimerkiksi Varsinais-Suomen hyvinvointialue aikoo karsia kolmanneksen toimitiloistaan vuoteen 2026 mennessä (Hirvonen 2023). Toisaalta esimerkiksi kunnille on hyvinvointialueuudistuksen myötä jäänyt tyhjiä toimitiloja ja monissa

kunnissa pohditaan toimenpiteitä tyhjien tai vajaakäyttöisten sote-rakennusten osalta (ks. Verma 2023, 57). Parhaimmillaan olemassa olevia tiloja voitaisiin sopeuttaa paikalliseen tarpeeseen, jolloin tilaa voisi löytyä myös yhteisösosiaalityön toimijoille. Tämä pitäisi kuitenkin tehdä jollakin tapaa yhteistyössä, kunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, koska hyvinvointialueet eivät näytä olevan valmiilta hankkimaan lisätiloja vuokraamalla. Esimerkiksi Etelä-Savon hyvinvointialue aikoo alentaa merkittävästi vuokratustannuksiaan niin, että kaikki vuokrasopimukset aiotaan irtisanoa ja neuvotella uusiksi (Parkkonen 2024).

Kolmannen sektorin toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö näyttäytyy olennaisena muutenkin kuin tilasta keskustellessa. Asiantuntijat pitävät yhteisötyötä tekevien yhdistysten, järjestöjen ja seurakuntien kanssa tehtävää yhteisötyötä yhteisösosiaalityön suunnittelun ja järjestämisen perustana. Näin välttään päällekkäin tekemiseltä ja mahdollistetaan kaikkien toimijoiden tietojen, taitojen ja resurssien hyödyntämisen kaikkia toimijoita hyödyttävällä tavalla. Myös Anssi Liikamaan tuoreen pro gradu -tutkielman (2023) keskeinen johtopäätös on, että yhteisösosiaalityön tekeminen edellyttää yhteisötyötä ja yhteistyörakenteiden luomista järjestöjen kanssa. Liikamaa (2023) ehdottaa, että yhteisösosiaalityön tekemisen rakenne voitaisiin luoda osaksi valmista organisaatiota, kuten osaamiskeskuksia tai sotealueita, luomalla alueilla järjestöjen kanssa yhteistyöhön keskittyviä työtehtäviä. Tällainen toimintarakenne tulisi osaksi laajempaa rakenteellista sosiaalityötä. Liikamaan tutkielmassa sosiaalityön ja sosiaalityöntekijän rooli yhteisösosiaalityössä paikantuu ennen kaikkea koordinoijana, kehittäjänä ja järjestöyhteistyön tekijänä, kun taas oman tutkielmani tulokset korostavat paikallisuutta ja alueilla työskentelyä kolmannen sektorin toimijoiden, yhteisöjen ja alueiden asukkaiden kanssa. Tutkielmani mukaan yhdistykset, seurakunnat ja järjestöt ovat jo monin paikoin sijoittuneet erilaisille asuinalueille ja erilaisten yhteisöjen, kuten maahanmuuttajayhteisöjen keskelle. Ollakseen yhteisösosiaalityötä, tulee myös sosiaalityöntekijöiden olla paikalla ja tavoitettavissa näissä tiloissa, pysyvän säännöllisesti ja pitkäjänteisesti. Läsnäolo paikallisissa tiloissa ei kuitenkaan nähdäkseni estä sosiaalityöntekijän roolia yhteisösosiaalityön koordinoinnissa ja kehittämisessä.

Tutkielmani tulosten perusteella yhteisösosiaalityössä tavoitteiden saavuttaminen edellyttää sosiaalityön yhteiskunnallisen muutostyön orientaation omaksumista. Lena Dominellin (2010, 160–166) mukaan yhteisöjen kanssa tehtävä sosiaalityöllä (engl. *community social work*) on mahdollista tehdä muutostyötä samanaikaisesti paikallisella ja globaalilla tasolla. Esimerkiksi kaupungin lähiöympäristön muuttaminen luonnoltaan monimuotoisemmaksi voi lisätä paitsi alueen viihtyvyyttä ja asukkaiden hyvinvointia niin myös globaalimmalla tasolla sillä on mer-

kitystä maapallon ekologiselle kestävyydelle. Myös globaalin markkinatalouden suunnat näkyvät paikallisella tasolla. Esimerkiksi globaalit investoinnit ja voitontavoittelu näkyvät konkreettisesti kansalaisten työpaikkoina tai niiden sulkemisena ja yhä eriarvoisempana vaurastumisena. Muutostyön keinoina voidaan hyödyntää rakenteellisen sosiaalityön menetelmiä ja vaikuttamisen keinoja. Esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön tietotyö eli tiedon systemaattinen kerääminen ja tiedon välittäminen eteenpäin (vrt. Pohjola 2011) näyttäytyi asiantuntijoiden puheessa olennaisena yhteisösosiaalityön vaikuttamisen keinona.

Yhteisösosiaalityön tekemisen haasteista

Tutkielmani mukaan yhteisösosiaalityön tekeminen edellyttää sen toimintaympäristön haasteiden tunnistamista. Yhteisösosiaalityön haasteet paikansin yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden puheista kolmelle tasolle: rakenteelliselle tasolle, organisaation tasolle ja sosiaalityön profession tasolle. Rakenteellisen tason haasteet kuvaavat sellaisia ilmiöitä, jotka liittyvät yhteiskunnan rakenteisiin ja yhteiskunta- ja talouspolitiikkaan. Niiden voi ajatella lävistävän yhteiskuntaa kaikilla eri osa-alueilla. Rakenteelliselle tasolla asiantuntijat näkevät yhteisösosiaalityön haasteena erityisesti tehokkuusajattelun, joka näkyy sosiaalityössä työn mittaamisena, todentamiseksi, aikapaineena ja palveluiden tuotteistamisena (vrt. Juhila 2009). Yhteisösosiaalityön tekeminen vaatii aikaa ja pitkäjänteisyyttä, joka on päinvastaista markkinalogiikan mukaiselle tehokkuusajattelulle.

Toinen keskeinen haaste yhteisösosiaalityölle on ihmisten todellisuuskäsitysten eriytyminen ja katoaminen. Ihmisten välinen eriarvoistuminen ja yhteiskunnallinen polarisaatio jakaa ihmisiä erilaisiin todellisuuksiin. Mikko Leinon (2022, 247–249) mukaan taustoiltaan ja elämäntilanteiltaan samankaltaiset ihmiset asettuvat usein asumaan samoille alueilla, mikä voi johtaa siihen, että tietyt asenteet ja maailmankatsomukset ovat yliedustettuna tietyillä alueilla ja toisenlaiset näkemykset hallitsevat toisilla alueilla. Sen seurauksena ihmiset eivät välttämättä enää pysty ymmärtämään toistensa elämäntilanteita, mikä voi asiantuntijoiden mukaan lisätä sosiaalisia ongelmia ja vaarantaa yhteiskuntarauhaa. Yhteisösosiaalityön kannalta haasteena on erityisesti sosiaalityöntekijöiden, poliittisten päättäjien ja muiden julkista valtaa käyttävien ihmisten etäännyminen heikoimmassa asemassa olevista ihmisistä. Vaarana on, että näiden ihmisten elämän arkiset todellisuudet jäävät huomioimatta heitä koskevia suunnitelmia tehdessä ja päätöksiä toteutettaessa. Erityisen haastavana nähdään sellaisilla alueilla asuvien ihmisten tilanteet, joissa lähimmät sosiaali- ja terveyspalvelut ovat pitkän matkan päässä ja vaivoin saavutettavissa. Palveluiden keskittäminen palvelukeskuksiin näyttäytyy yhteisösosiaalityön haasteena

myös siinä mielessä, ettei hyvinvointialueilla ole riittävästi tai ollenkaan työtiloja siellä, missä työtä kannattaisi tehdä. Rakenteellisella tasolla yhteisösosiaalityötä haastaa myös sosiaalityön heikko asema nykyisessä palvelujärjestelmässä. Heikko asema näkyy esimerkiksi sosiaalihuollon palveluita koskevassa päätöksenteossa ja siinä, ettei sosiaalisen merkitystä tunnisteta aina riittävästi esimerkiksi lainsäädännössä (Pohjola 2021).

Tutkielmani perusteella organisaatitasolla haasteita yhteisösosiaalityölle ovat hyvinvointialueiden hierarkkinen ja byrokraattinen organisaatiorakenne, työn lakisääteisyys ja työyhteisön tuen ja arvostuksen puute. Hyvinvointialueiden organisaatiorakenne haastaa erityisesti siitä näkökulmasta, ettei kehittäminen, vaikuttaminen ja omasta työstä ja työnkuvasta neuvottelemine ole helppoa (vrt. Ruonakangas & Kannasoja 2023). Työn lakisääteisyys puolestaan rajaa sosiaalityöntekijöiden työnkuvaa virkavelvoitteisiin ja muunlainen työ jää työpaikoilla esimerkiksi sosiaaliohjaajien tehtäväksi. Jos sosiaalityöntekijän työtehtäviin nähdään kuuluvan ainoastaan virkavelvoitteiden täyttäminen ja lakisääteisten tehtävien tekeminen, voi roolista poikkeaminen aiheuttaa ristiriitaa työyhteisön sisällä. Tutkielmani mukaan olisikin tärkeää selventää ja laajentaa sosiaalityöntekijöiden tehtävää suhteessa yhteisösosiaalityön tekemiseen. Työyhteisön tukea voidaan lisätä selkeyttämällä työnkuvia ja määrittämällä työtehtäviin myös muunlaisia työtehtäviä kuin asiakastyötä. Uusi lainkirjaus yhteisösosiaalityöstä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7§) voi asiantuntijoiden mukaan toimia apuna sosiaalityöntekijöiden työkuviista neuvotellessa, vaikkakaan se ei suoraan määrittele yhteisösosiaalityötä sosiaalityöntekijöiden tehtäväksi. Tässä myös esihenkilöllä nähdään olevan tärkeä rooli tuen ja arvostuksen antajana. Organisaatioihin tulisi viedä tietoa yhteisösosiaalityöstä, rakenteellisesta sosiaalityöstä ja muista sosiaalityön osa-alueista, jotka eivät ole näkyvässä roolissa sosiaalityön asiakastyössä. Tiedon ja ymmärryksen lisäksi tarvitaan asennemuutosta ja tahtotilaa toimia toisin.

Sosiaalityön profession tasolla yhteisösosiaalityön haasteena on tutkielmani perusteella sosiaalityön ja sen yliopistokoulutuksen kaventuminen ja työelämälähtöisyys sekä koulutuksen vaikeus ammatti-identiteetin ja ammatillisen itsetunnon rakentumiseen. Yhteisösosiaalityö ei näytä koskaan saaneen riittävää tunnustusta tai arvostusta suomalaisen sosiaalityön sisällä, jotta se olisi vakiinnuttanut asemansa sosiaalityön työelämässä tai koulutuksessa (vrt. Roivainen ym. 2019, 301). Nykyajan sosiaalityöntekijät ovat erilaisiin palveluihin erikoistuneita asiantuntijoita, jotka koordinoivat erilaisia prosesseja ja palveluita ja soveltavat lakia asiakastyön haasteissa. Yhteiskunnallinen muutostyö ja rakenteisiin vaikuttaminen tunnistetaan sosiaalityöhön kuuluvaksi, mutta käytännön sosiaalityössä ne eivät juurikaan ole näkyvissä. (Vrt. Sipilä 2011, 136–143.) Tämä asiantuntijuus muovaa käsityksiä sosiaalityön ammatista ja ammatillisuudesta,

eikä yhteisösosiaalityö ainakaan vielä näytä kuuluvan tähän kapeaan ammatillisuuden kuvaan. Myöskään sosiaalityön koulutuksessa ei riittävällä tavalla oteta huomioon sosiaalityön erilaisia menetelmiä ja tehtäviä. Koulutus on työelämälähtöistä, joka kuvaa koulutuksen ja työelämän tiivistä suhdetta. Työelämälähtöisyys muoaa koulutuksen rakennetta ja sitä, millaisia tulevia sosiaalityöntekijöitä koulutus valmistaa ja millaisia työtehtäviä tekemään. Koulutus ei siis välttämättä kykene vastaamaan niihin tarpeisiin, joita yhteisösosiaalityön tai esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön tekeminen vaatisi. Sosiaalityön koulutus ja työelämä näyttää tutkielmani perusteella muodostavan kehän, jossa erityisesti työelämä määrittää koulutusta.

Yhteisösosiaalityön toimintaympäristön haasteissa näyttäisi olevan paljon yhtäläisyyksiä rakenteellisen sosiaalityön kohtaamien haasteiden kanssa. Rakenteellinen sosiaalityö on yhteisösosiaalityön tapaan sosiaalityön asiakastyöstä poikkeava marginaalisempi menetelmä, jossa yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin vaikuttaminen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen ovat olennaista. Esimerkiksi Santra Ruonakangas ja Sirpa Kannasoja (2023) ovat tutkineet rakenteellisen sosiaalityön tekemistä estäviä tekijöitä. Heidän kyselytutkimuksessaan sosiaalityöntekijöitä on pyydetty kuvailemaan rakenteellisen sosiaalityön tekemisen suurimpia esteitä. Tutkimuksessa rakenteellisen sosiaalityön tekemisen esteet paikantuvat yhteiskunnalliselle tasolle, organisaatiotasolle ja profession tasolle. Yhteiskunnallisen tason esteitä rakenteellisen sosiaalityön tekemiselle on yhteiskunnassa vallitseva asenneilmapiiri ja arvopohja, joka ei ole suosiollinen rakenteellisen sosiaalityön tekemiselle. Tällä Ruonakangas ja Kannasoja viittaavat erityisesti NPM:n eli uuteen julkisjohtamiseen (engl. *New Public Management*), jonka yritysmaailmasta kumpuava toimintalogiikka näkyy sosiaalityössäkin palveluiden pilkkomisena ja tehostamisena. Myös taloudelliset tehokkuusvaatimukset ja työn resursointiin liittyvät haasteet nousivat tutkimuksessa esille, aivan kuten tässäkin tutkielmassa yhteisösosiaalityön kohdalla. Yhteiskunnallisen tason esteenä tutkimuksessa nousi myös päätöksentekijöiden tiedon puute ja sosiaalityön heikko asema sosiaali- ja terveystaloustieteiden järjestelmässä, jotka omassa tutkimuksessaan paikantui erityisesti organisaatiotasolla ilmeneviin haasteisiin. (Ruonakangas & Kannasoja 2023, 119–123.)

Tutkielmani tulosten perusteella organisaatiotasolla yhteisösosiaalityön tekemistä haastavat hyvinvointialueiden hierarkkinen ja byrokraattinen organisaatorakenne, lakiperustaisuus työn pohjana ja haasteena sekä työyhteisön tuen ja arvostuksen puute. Ruonakangas ja Kannasoja (2023) rakenteellisen sosiaalityön tekemisen esteiksi organisaatiotasolla määrittyivät vastaavasti vaikuttamismahdollisuuksiin liittyvät haasteet, joustamattomat käytännöt,

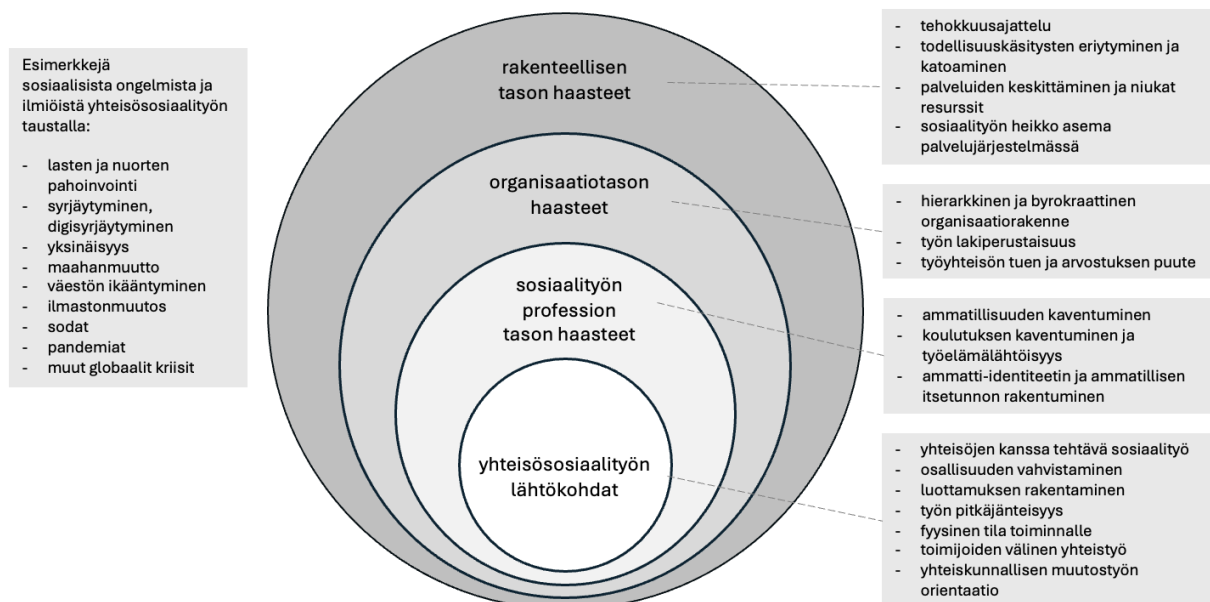
byrokraattinen organisaatorakenne sekä rakenteellisen sosiaalityön organisointiin ja resursointiin liittyvät puutteet ja haasteet. Sosiaalityön profession taso haastaa tutkielmani perusteella yhteisösosiaalityötä erityisesti siitä näkökulmasta, että sosiaalityön ammatillisuus ja koulutus ovat kaventuneet ja koulutus pyrkii vastaamana työelämävaatimuksiin, joissa yhteisösosiaalityötä ei ole huomioitu. Rakenteellisen sosiaalityön kohdalla profession tason haasteet paikantuvat osaamisen ja koulutuksen sekä rohkeuden ja motivaation puutteeseen. Lisäksi Ruonakankaan ja Kannasojan tutkimuksessa sosiaalityön profession tason haasteisiin nähtiin lukeutuvat työyhteisön tuen puute eli esimerkiksi kollegoiden tuen puute ja yksilökohtaiseen työskentelyyn painottuvan toimintakulttuurin. (Ruonakangas & Kannasoja 2023, 123–134.)

Kaiken kaikkiaan Ruonakankaan ja Kannasojan tutkimuksen (2023) tulokset ovat hyvinkin paljon linjassa tutkielmani tulosten kanssa. Rakenteellisen sosiaalityön ja yhteisösosiaalityön tekemisen haasteet kietoutuvat siihen sosiaalityössä tunnistettuun ongelmaan, että julkinen sosiaalityö keskittyy kaikilla eri tasoilla lähtökohtaisesti vain yksilökohtaiseen työhön ja palvelujen tuottamiseen. Sosiaalityön kehityskulku yksilökeskeiseen työotteeseen on jättänyt vähemmälle huomiolle yhteisösosiaalityön ja rakenteellisen sosiaalityön sekä muiden marginaalisempien työotteiden roolin sosiaalityössä. Sekä yhteisösosiaalityö että rakenteellinen sosiaalityö näyttävät sosiaalityön ammatillistumisen kehityskulussa jääneen jokseenkin enemmän sosiaalipolitiikan kuin sosiaalityön puolelle (vrt. Kokkonen, Liukko, Muurinen & Santalahti 2022, 158–159; Turunen 2008). Näin voi väittää ainakin sillä perusteella, että sosiaalityön velvoite yhteisösosiaalityöhön ja rakenteelliseen sosiaalityöhön on tullut sosiaalihuollon lainsäädännön eli sosiaalipolitiikan kautta. Rakenteellinen sosiaalityö on yhteisösosiaalityöhön verrattuna kehityksessä edellä, sillä 2014 säädetyin lain (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 7§) jälkeen se on vakiinnuttanut paikkaansa myös sosiaalityön yliopistokoulutuksessa. Rakenteellisen sosiaalityön opintojakso näyttäisi olevan kaikkien sosiaalityötä pääaineena opettavien yliopistojen pakollisissa opintojaksoissa, jonka lisäksi sosiaalityön yliopistokoulutuksen yksiköiden muodostama yhteistyöverkosto Sosnet järjestää rakenteellisen sosiaalityön erikoistumiskoulutusta. Rakenteellisesta sosiaalityöstä myös puhutaan enemmän ja se näyttää olevan hyvin tunnistettu ja tunnustettu työmuoto, vaikkakaan sen tekemiselle ei näytä riittävän aika ja resurssit asiakastyöhön keskittyvässä sosiaalityössä (ks. Ruonakangas & Kannasoja 2023). Nyt myös yhteisösosiaalityöhön on velvoite lainsäädännössä. Vaikka se ei suoraan velvoita sosiaalityöntekijöitä työmuodon hyödyntämiseen, on kehityssuunta kuitenkin siinä määrin oikea, että lakisääteisyys voi johtaa työmenetelmän kehittämiseen ja tunnistettavuuteen, kuten rakenteellisen sosiaalityön kohdalla.

Nähtäväksi jää, saako rakenteellinen sosiaalityö ja yhteisösosiaalityö jalansijaa sosiaalityön kentältä niin, että ne voidaan nähdä osana sosiaalityötä kuten sosiaalityön asiakastyö.

Yhteisösosiaalityön edellytykset

Olen tiivistänyt tutkimukseni tulokset seuraavaan kuvioon (Kuvio 1). Kuviossa yhteisösosiaalityön tekemisen haasteet ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat muodostavat kokonaisuuden yhteisösosiaalityön edellytyksistä. Ulommaisin suurin ympyrä kuvaa yhteisösosiaalityöhön paikantuvia rakenteellisen tason haasteita. Toiseksi uloin ympyrä kuvaa toimintaympäristön haasteita, jotka liittyvät sosiaalityön organisaatioihin ja niiden yhteisösosiaalityötä haastaviin ominaisuuksiin. Organisaatiotason sisällä oleva ympyrä kuvaa puolestaan sosiaalityön profession tason haasteita. Kuvion ytimessä oleva ympyrä kuvaa yhteisösosiaalityön lähtökohdista, eli niitä yhteisösosiaalityön ominaisuuksia, joita asiantuntijat pitävä kaikkein olennaisimpina työn onnistumisen kannalta. Kuvion taustan voi ajatella sisältävän kaikkia niitä yhteiskunnallisia ja sosiaalisia ilmiöitä, joihin yhteisösosiaalityö jollakin tapaa liittyy. Globaaleja yhteisösosiaalityöhön liittyviä ilmiöitä tutkielmani mukaan ovat ainakin sodat, pandemiat, ilmastonmuutos ja maahanmuutto. Väestön ikääntyminen, lasten ja nuorten pahoinvointi, syrjäytyminen ja yksinäisyys nähdään suomalaiseseen yhteiskuntaan kiinnittyvinä ongelmina, joiden ratkaisemisessa yhteisösosiaalityöllä voisi olla oma paikkansa.

Kuvio 1. Yhteisösosiaalityön lähtökohdat ja toimintaympäristön haasteet.

Kuvion 1 tasoja tulee tarkastella niin, etteivät ne ole irrallisia toisistaan vaan kuvaavat jatkuvaa vuorovaikutusta rakenteelliselta tasolta organisaatiotasolle, sosiaalityön profession tasolle ja yhteisösosiaalityön lähtökohtiin asti. Rakenteellisen tason haasteet vaikuttavat siihen, millaisia haasteita yhteisösosiaalityö kohtaa organisaatiotasolla ja profession tasolla. Rakenteellisen tason haasteet haastavat myös yhteisösosiaalityön lähtökohtien toteuttamista. Toisaalta taas esimerkiksi profession tason haasteilla on yhtymäkohtia siihen, millaisia haasteita yhteisösosiaalityö kohtaa rakenteellisella tasolla. Jos sosiaalityö ammattikuntana ei kykene vaikuttamaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin, eivät nuo rakenteet myöskään muutu sosiaalityölle tai sen asiakkaille suotuisammaksi.

Tutkielmani keskeisimpänä havaintona pidän sitä, että vastauksia yhteisösosiaalityön tekemisen haasteisiin voi hakea yhteisösosiaalityön lähtökohdista. Esimerkiksi rakenteellisiin ja organisaatiotason resurssikysymyksiin voi vastata liittoutumalla yhteisötyötä tekevien järjestöjen kanssa. Resurssikysymyksiä voivat olla esimerkiksi fyysisen tilan vaade tai työn ajallinen pitkäjänteisyys. Toisaalta yhteisöjen osallisuutta vahvistamalla voidaan saada kansalaistasolla liikehdintää, jolla voidaan yrittää parantaa esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouden saatavuutta. Yhteisösosiaalityö voi myös toimia eräänlaisena lähidemokratian vahvistajana (vrt. Roivainen 2008, 25) ja erilaisten ja eri tavalla ajattelevien ihmisten yhdistäjänä, mikä voi auttaa erilaisten todellisuuksien ymmärtämisessä. Yhteisösosiaalityöllä nähdään asiantuntijoiden puheessa olevan mahdollisuus lujittaa yhteisöjä ja niiden valmiutta toimia erilaisissa tulevaisuuden kriisitilanteissa, kuten sodissa tai pandemioissa. Edwin Lemertin yhteisöreaktiteoriassa (1951) jokaisella yhteisöllä tai yhteiskunnalla nähdään olevan toleranssi sen suhteen, minkälaisia poikkeusoloja tai kriisejä ne ovat valmiita sietämään ja kuinka kauan (viitattu lähteessä Harrikari, Raitakari, Kivipelto & Hekkala 2023, 16). Tätä yhteisöjen toleranssia tai resilienssiä voidaan yhteisösosiaalityön lähtökohtien keinoin pyrkiä vahvistamaan. Yhteisöjen ja alueiden viihtyvyyttä voidaan myös pyrkiä parantamaan, jotta alueiden välinen eriarvoisuus tasoittuu ja ihmisille mahdollistetaan viihtyisä, terveellinen ja turvallinen asuin ympäristö. Yhteisösosiaalityön kiinnittyminen yhteiskunnallisen muutostyön ja rakenteellisen sosiaalityön orientaatioon mahdollistaa muutoksen moottorina toimimisen monissa ajankohtaisissa ilmiöissä.

6.2 Pohdinta

Tutkielmaa kirjoittaessani olen törmännyt kriittisempiin katselukantoihin yhteisöihin, yhteisöllisyyteen ja yhteisölliseen sosiaalityöhön liittyen. Ne ovat avanneet omat silmäni sille, mikä merkitys on esimerkiksi sillä, millaisiin yhteisöihin työtä kohdistetaan ja minkä takia. Pidän

selvänä, että yhteisöllisessä toiminnassa on voimaa ja se voi olla sosiaalityön kontekstissa todellinen muutostyön mahdollistaja. Sosiaalityössä pitää kuitenkin olla todella varovainen siinä, miten työtä yhteisöjen kanssa tehdään ja millä keinoilla yhteisöjen hyvinvointia tai osallisuutta pyritään parantamaan. Aivan keskeisenä näen tutkielmani tulosten valossa sen, että yhteisösosiaalityön tavoitteet perustuvat alueiden asukkaiden ja yhteisöjen näkemyksille, kokemuksille, tarpeille ja toiveille. Ennen kaikkea yhteisöjen kanssa toimiminen ja yhteisöllisten menetelmien hyödyntäminen perustuu vapaaehtoisuudelle. Vain tällä tavalla voidaan aidosti lisätä osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisöissä. Yhteisösosiaalityöllä voidaan tukea yhteisöjen muodostamista ja yhteisöllisen toimintavoiman löytämistä tiettyjen asioiden muuttamiseksi tai parantamiseksi.

Yhteisösosiaalityöstä käydyn tieteellisen keskustelun perusteella näyttää siltä, että yhteisösosiaalityöltä vaaditaan vahvan roolin ottamista yhteiskunnallisessa muutostyössä, osana rakenteellista sosiaalityötä. Kiinnostavaa on, missä määrin hyvinvointialueet ovat valmiita tukemaan toimintaa, joka voi lopulta kuitenkin olla heidän omien intressiensä vastaista. Yhteisösosiaalityön keinoin voidaan tukea alueiden asukkaiden ja yhteisöjen äänen esiin tuomista ja vaikuttamista, joka voi tarkoittaa esimerkiksi kriittisiä näkemyksiä hyvinvointialueiden tai poliittisten toimijoiden toimia kohtaan. Yhteisösosiaalityö on nähdäkseni monella tapaa solmukohdassa, koska sen pitäisi pystyä asemoitumaan riittävän vahvaksi tueksi ihmisille ja yhteisöille, mutta samalla sen tulisi toimia osana sosiaalityön byrokratian pyörivää pyörää hyvinvointialueen hyppysissä. Tutkimuksen yhtenä keskeisimmistä tuloksista näen ehdottomasti sen, että yhteisösosiaalityön mahdollisuudet lähtevät kumppanuudesta kansalaisyhteiskunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Vähäisissä resursseissa on tärkeää nähdä olemassa oleva ja toimivaksi todettu. Yhteistyötä on tehty pitkään kolmannen sektorin toimijoiden keskuudessa – siellä on valtava määrä tietoa ja menetelmiä, jotka sopivat myös yhteisösosiaalityöhön. Keskeistä on pohtia sitä, miten virallinen sosiaalityö ja kolmas sektori voivat tehdä sellaista yhteistyötä, jonka tuloksena syntyisi yhteisösosiaalityön kokonaisuus ja paras tapa tehdä yhteisösosiaalityötä.

Ajattelen, että koko tutkielmani taustalla on lopulta kyse sosiaalityön kannalta vaikeasta kysymyksestä: mikä on sosiaalityötä. Sosiaalityön ammatillisuus on kaventunut ja tiivistynyt lakisääteisiä virkavelvoitteita täyttäväksi työksi. Samalla marginaalisemmat teemat, kuten yhteisö(sosiaali)työ, näyttävät ulkoistuneen pitkälti kolmannen sektorin toimijoiden tehtäväksi. Tutkielmani tulokset haastavat sosiaalityötä ja sosiaalityöntekijöitä reflektoimaan käsityksiään sosiaalityön ammatillisuudesta. Sosiaalityötä pidetään yhteiskunnallisena työnä, mutta toimissaan toimistoissa asiakastyön asiantuntijoina, jää yhteiskunnallinen ulottuvuus liian helposti

työn ja ammatillisuuden ulkopuolelle. Nähdäkseni tarvitaan yhtä aikaa muutosta sosiaalityön koulutuksessa ja sosiaalityön työyhteisöissä ja organisaatioissa. Jos sosiaalityön nykyisenlaisesta ammatillisuudesta pidetään tiukasti kiinni, on yhteisösosiaalityön vaikeaa – ellei jopa mahdotonta – saada tilaa sosiaalityön kentältä.

Edellä pohtimistani uhkakuvista huolimatta uskon muutoksen mahdollisuuteen. Toiveikkautta lisäävät onnistumiset yhteisösosiaalityön kentällä. Tutkielmaa tehdessäni olen lukenut ja kuulut useista onnistuneista kokemuksista hankkeiden ja projektien muodossa. Myös esimerkiksi Hervannan yhteisökeskus L8 ja Pirkanmaalla kehitettävä yhteisösosiaalityö luovat toivoa yhteisösosiaalityön kehittämistä ja vakiinnuttamisesta muillakin hyvinvointialueilla. Paljon on kuitenkin työtä edessä ja aivan ensi sijassa yhteisösosiaalityöstä tarvittaisiin lisää tutkimusta. Erityisen tärkeää olisi tutkia yhteisösosiaalityön käytäntöjä ja menetelmiä: mikä toimii ja mitä kannattaa jatkaa. Lisäksi järjestöjen kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja sen onnistumisen edellytyksistä olisi tärkeää saada lisää tietoa ja oppia yhteisösosiaalityön tekemiseen. Jotta yhteisöllisyyttä voitaisiin mahdollisimman tehokkaasti hyödyntää, tarvitaan monipuolisesti tietoa yhteiskunnan ja yhteisöllisyyden muutoksesta, luottamuksen ja yhteisen vastuun rakentamisen ehdoista sekä ihmisten arkisten elinympäristöjen tuen tarpeista.

Tämän tutkielman rajoitteena on aineiston pieni koko. Aineisto koostui kolmesta ryhmähaastattelusta, joihin osallistui yhteensä kahdeksan haastateltavaa (n=8). Osallistujamäärä tuntui haastattelujen alkaessa kovin pieneltä, mutta näin jälkeen päin pidän aineiston kokoa riittävänä haastatteluaineiston lievän saturaation takia. Saturaatiolla eli kylläntymisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa aineisto alkaa toistamaan itseään eli haastattelut eivät tuota tutkimusongelman kannalta enää mitään uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99). Tutkimusongelman kannalta keskeisimmissä teemoissa ja kysymyksissä haastateltavat tuottivat hyvin samankaltaisia vastauksia riippumatta ryhmästä. Käyttäessäni haastatteluissa puolistrukturoitua teemahaastattelua, olen ohjannut asiantuntijoiden keskustelua tiettyjen teemojen ympärille (ks. liite 1). Toisin sanoen aineisto olisi voinut näyttää hyvin erilaiselta, jos haastattelu olisi toteutettu eri tavalla, esimerkiksi tarkkoja ennalta määriteltyjä kysymyksiä esittämällä. Myös valinta pitää haastattelut ryhmähaastatteluina yksilöhaastattelujen sijaan on voinut vaikuttaa siihen, millainen aineisto analyysini kohteena oli. Yksilöhaastattelut olisivat voineet ilmentää enemmän mahdollisia eroavaisuuksia asiantuntijoiden näkemyksissä ja mielipiteissä. Kuitenkin, koska tutkielmani tarkoituksena oli muodostaa yhtenäinen kuva siitä, mitä merkityksiä asiantuntijat yhteisösosiaalityölle antavat, on ryhmähaastattelu ollut tähän tutkielmaan oivallinen valinta. Tutkiel-

mani tarkoitus on ollut kuvata ja ymmärtää yhteisösosiaalityötä ja sen edellytyksiä asiantuntijoiden antamien merkityksien avulla. Tutkielmani tulokset eivät siis ole yleistettävissä, vaan ne kuvaavat ainoastaan asiantuntijoiden antamia merkityksiä ja omia tulkintojani näistä merkityksenannoista.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Anunti, Päivi (1985) Yhdyskuntatyön tilanne Suomessa 1980. Teoksessa Leena Lahti-Kotilainen (toim.) Yhdyskuntatyö käytännössä. Helsinki: Heloffset Oy, 15–22.
- Aro, Jari (2011) Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys*. Tampere: Tampere University Press, 35–60.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2012) Thematic analysis. Teoksessa H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (toim.) *APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* American Psychological Association, 57–71.
- Carroll, Tuula (2023) Eteenpäin sosiaalityön tiekartalla 2023-2025. Missä mennään tiekartalla? Päijät-Hämeen hyvinvointialue. https://paijat-sote.fi/wp-content/uploads/2023/12/missa-mennaan-tiekartalla_esitys.pdf. (Luettu 23.5.2024)
- Coleman, James S. (1990) *Foundations of Social Theory*. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Dominelli, Lena (2010) *Social Work in a Globalizing World*. Cambridge: Polity Press.
- Eräsaari, Leena (2011) Sosiaalipalvelut käynnöksen jälkeen. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 181–203.
- Eräsaari, Leena (2016) Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus, 109–123.
- Eräsaari, Leena (2017) Yhteisön paikka maailmassa. Teoksessa Sanna Väyrynen, Kaisa Kostamo-Pääkkö & Pekka Ojaniemi (toim.) *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä*. Kolmas painos. Kuopio: Unipress, 35–52.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue (2021) *Yhteinen sote-keskus – Etelä-Pohjanmaa*. Päivitetty hankesuunnitelma. https://www.hyvaep.fi/uploads/2023/01/hankesuunnitelma-taydennyshakua-varten_optimized.pdf. (Luettu 23.5.2024)
- Harrikari, Timo & Raitakari, Suvi & Kivipelto, Minna & Hekkala, Marja (2023) *Johdanto: Kriisiyhteiskunnan ihmisen arki ja sosiaalityö*. Teoksessa Suvi Raitakari, Timo Harrikari, Marja Hekkala & Minna Kivipelto (toim.) *Sosiaalityö kriisessä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa*. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja No. 151. Jyväskylä: SoPhi, , 5–30.
- Hautamäki, Antti (2005) *Yhteisöllisyyden paluu*. Helsinki: Gaudeamus.

- HE 197/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi. Helsinki 2022. [Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi - Valtioneuvosto](#). (Luettu 25.5.2024)
- Helsingin kaupunki (2024) Sosiaali- ja terveystalvelujen yhdyskuntatyöntekijät. <https://www.hel.fi/fi/paatoksenteko-ja-hallinto/osallistu-ja-vaikuta/tukea-yhdessa-tekemiseen/sosiaali-ja-terveyspalvelujen-yhdyskuntatyontekijat>. (Luettu 23.5.2024)
- Heikkilä, Heikki & Ahva, Laura & Siljamäki, Jaana & Valtonen, Sanna (2011) Syytä huoleen. Sosiaaliset verkostot medeian ja maailman tulkitsijoina. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Tampere: Tampere University Press, 140–166.
- Hirvonen, Heinimäija (2023) Varha aikoo karsia kolmanneksen toimitiloistaan – päätöksiin vaikuttavat kiinteistön kunto, käyttöaste ja vuokran suuruus. Yle. https://yle.fi/a/74-20058595?fbclid=IwAR3cC97gS5lavJ8WQfltzaXV5U8WEfz3ProOZhGc-jKROS_wn6NwpQmAXY. (Viitattu 27.5.2024)
- Ilmonen, Mervi (2016) Tulevat lähiöt: segregatiota vai gentrifikaatiota? Teoksessa Markku Norvasuo (toim.) Lähiö ja kaupunki – asuinalueen rajat muutoksessa. Aalto-yliopiston julkaisusarja TT3. Espoo: Aalto-yliopisto, 101-117. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-60-6787-2>.
- Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna (2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpäperi 33. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>.
- Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (2002) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: SoPhi.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2009) Sosiaalityön selontekovelvollisuus. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 17(4), 296–312. <https://journal.fi/janus/article/view/50532>.
- Juhila, Kirsi & Raitakari, Suvi (2022) Kotikäyntityön rajat ja rajattomuus mielenterveys- ja päihdekuntoutuksessa. Teoksessa Suvi Raitakari, Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen (toim.) Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus. Tampere: University Press, 123–152.
- Julkunen, Raija (2006) Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu. Helsinki: Stakes.
- Kalliola (2024) Yli sata vuotta samalla tontilla. <https://kalliola.fi/tarinamme/historia/>. (Viitattu 3.4.2024)
- Kananoja, Aulikki & Karjalainen, Pekka (2017) Hyvinvoinnin edistäminen ja yhteistyö sosiaalipolitiikan uusissa rakenteissa. Teoksessa Aulikki Kananoja, Martti Lähteinen &

- Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos.* Helsinki: Tietosanoma, 156–169.
- Kangaspunta, Seppo (2011) *Traditionaalista yhteisöstä verkkoyhteisyyteen.* Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys.* Tampere: Tampere University Press, 15–34.
- Karjalainen, Pekka & Metteri, Anna & Strömberg-Jakka, Minna (2019) *Tiekartta 2030. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys.* Helsinki: Sosiaali- ja Terveysministeriö.
- Kauppinen, Timo M. & Mukkila, Susanna (2022) *Suurten kaupunkien lähiöalueet erilaistuvat sosioekonomiselta asemaltaan.* Teoksessa Sakari Karvonen, Laura Kestilä & Paul Saikkonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2022.* Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 54–74.
- Kokkonen, Tuomo (2019) *Politiikka sosiaalityön yhteiskunnallisen paikan määrittäjänä.* Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö.* Tampere: Vastapaino, 57–80.
- Kokkonen, Tuomo & Liukko, Eeva & Muurinen, Heidi & Santalahti, Ville (2022) *Paikkansa ottava rakenteellinen sosiaalityö.* Teoksessa Eeva Liukko, Heidi Muurinen, Tuomo Kokkonen & Ville Santalahti (toim.) *Vaikuttava rakenteellinen sosiaalityö.* Helsinki: Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos.
- Korkiamäki, Riikka (2016) *Sosiaalinen pääoma käsitteena ja sosiaalisina käytäntöinä.* Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat.* Tallinna: United Press Global, 71–85.
- Korkiamäki, Riikka & Nylund, Marianne & Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene (2008) *Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa.* Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS -kustannus, 9–20.
- Koskiahho, Briitta (2014) *Kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa etsimässä.* Tallinna: United Press Global.
- Koskinen, Simo (2003) *Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset.* Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut.* Jyväskylä: PS-kustannus, 206–236.
- Leemann, Lars & Nousiainen, Marko & Keto-Tokoi, Anna & Isola, Anna-Maria (2022) *Osallisuuden kokemus aikuisväestössä.* Teoksessa Sakari Karvonen, Laura Kestilä & Paul Saikkonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2022.* Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 94–130.
- Lehtonen, Heikki (1990) *Yhteisö.* Tampere: Vastapaino.
- Leino, Mikko (2022) *Asuinympäristöt erilaistuvat, yhteiskunta polarisoituu: Kuinka alueellinen eriarvoistuminen ja asuinalueiden eriytyminen edistävät yhteiskunnan kahtiajakautumista?.* *Politiikka*, 64(3). <https://doi.org/10.37452/politiikka>.

- Liikamaa, Anssi (2023) Yhteisösosiaalityön mahdollisuuksia muuttuneissa yhteisöllisyyksissä. Pro gradu –tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue (2023) Aikuisten sosiaalipalveluiden kehittäminen. https://innokyla.fi/sites/default/files/2023-02/20230208_L%C3%A4nsi-Uusimaa_pdf.pdf. (Luettu 23.5.2024)
- Maffesoli, Michel & Sulkunen, Pekka & Määttänen, Mika (1995) Maailman Mieli: yhteisöllisen tyylin muodoista. Helsinki: Gaudeamus.
- Matthies, Aila-Leena (1993) Ekologinen lähestymistapa sosiaalityössä. Teoksessa Riitta Granfelt, Harri Jokiranta, Synnöve Karviainen, Aila-Leena Matthies & Anneli Pohjola (toim.) *Monisärmäinen sosiaalityö*. Jyväskylä: Gummerus, 231–252.
- Matthies, Aila-Leena (2008) Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS -kustannus, 61–79.
- Metteri, Anna (2012) Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Acta Universitatis Tamperensis 1778. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Niskala, Asta (2008) Salatusta suhteesta kahden kimppaan – analyysi sosiaalityön prosessin rakentumisesta. Acta Universitatis Lapponiensis 150. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Niskala, Asta & Kostamo-Pääkkö, Kaisa & Ojaniemi, Pekka (2016) Kehittäjäasiakastoiminta – Asioihin vaikuttamista kokemusten kautta. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. Tallinna: United Press Global, 131–154.
- Närhi, Kati & Matthies, Aila-Leena (2016) Ekososiaalinen ajattelu yhteistyössä. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. Tallinna: United Press Global, 95–107.
- Närhi, Kati & Rantamäki, Niina & Kannasoja, Sirpa & Kokkonen, Tuono & Ruonakangas, Santra (2023) Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Rantamäki, Niina & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylä: Sophi, 6–20. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0>.
- Parkkonen, Markku (2024) Eloisa aikoo hakea säästöjä vuokrasta – Parhaimmillaan säästöjä voisi tulla jopa 5 miljoonaa euroa vuodessa. Länsi-Savo. <https://www.lansi-savo.fi/paikalliset/6798222>. (Luettu 27.5.2024)
- Perkiö, Elina & Kiviranta, Joonas & Nuorala, Laura (2022) Sosiaalinen raportti. Yhteisösosiaalityö Tampereella 2022. <https://tampere.cloudnc.fi/download/noname/%7Bbc2055d3-d4af-4adf-ab0e-a545a3d00e5e%7D/6948954>. (Luettu 23.5.2024)

- Pietilä, Ilkka (2017) Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino, 111–130.
- Pohde, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue (2022) Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalveluiden järjestämssuunnitelma 2023-2025. https://pohde.fi/wp-content/uploads/2022/11/pohde_sosiaali-ja_terveystalveluiden_jarjestamssuunnitelma_aluevaltuuston_hyvaksyma_24-10-2022.pdf. (Luettu 23.5.2024)
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.): Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry., 207–224.
- Pohjola, Anneli (2017) Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Sanna Väyrynen, Kaisa Kostamo-Pääkkö & Pekka Ojaniemi (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Kolmas painos. Kuopio: Unipress, 15–34.
- Pohjola, Anneli (2021) Sosiaalinen soten sivuraiteilla. Kirjoitus Sosiaalityön tiedeblogissa 3.3.2021. https://sosiaalityontiedeblogi.home.blog/2021/03/03/sosiaalinen-soten-sivuraiteilla/#_edn4.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (2019a) Murroksen ajan sosiaalityö paikkaansa jäsentämässä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 11–20.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (2019b) Sosiaalityö osana yhteiskunnallista kehityskulkua. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 23–54.
- Puohiniemi, Martti (2006) Täsmäelämän ja uusyhteisöllisyyden aika. Vantaa: Limor kustannus.
- Puurunen, Piia (2016) Yhteisöt ja yhteistyön aatehistoriallista taustaa. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. United Press Global, 21–36.
- Puurunen, Piia & Roivainen, Irene (2011) Jane Addams, setlementtityön ja kansalaiskeskeisen sosiaalityön uranuurtaja. Teoksessa Petri Ruuskanen, Katri Savolainen & Mari Suonio (toim.) Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. Kuopio: UNIPress, 15–38.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi & Räsänen, Jenni-Mari (2018) Responsibilisation, social work and in-clusive social security in Finland. European Journal of Social Work 22(2), 264–276.
- Raunio, Kyösti (2009) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

- Robbins, Rachel & Cook, Kate (2018) 'Don't Even Get Us Started on Social Workers': Domestic Violence, Social Work and Trust—An Anecdote from Research. *The British journal of social work* 48 (6), 1664–1681.
- Roivainen, Irene (2001) Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina: Uusi yhteistyö -projektin loppuraportti: Kolmen setlmentin kokemuksia. Helsinki: Suomen Settlementiliitto ry.
- Roivainen, Irene (2002) Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Yhteisöllinen ajattelu ja sosiaalityö. Teoksessa Kirsi Juhila, Hannele Forsberg & Irene Roivainen (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö*. SoPhi: Jyväskylä, 217–232.
- Roivainen, Irene (2008) Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS -kustannus, 25–42.
- Roivainen, Irene (2016a) Nykyjäsenyksiä yhteisöistä. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. United Press Global, 63–70.
- Roivainen, Irene (2016b) Kohti keskustelevaa demokratiaa: kansalaisraadit sosiaalityön kehittämisen välineenä? Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. United Press Global, 175–192.
- Roivainen, Irene & Kostianen Tuula & Metteri, Anna (2019) Yhteisösosiaalityötä muuttuvassa toimintaympäristössä. Teoksessa Anneli Pohjola, Tarja Kemppainen, Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino, 277–301.
- Roivainen, Irene & Ranta-Tyrkkö, Satu (2016) Yhteisöt ja sosiaalityö: johdantoa aiheeseen. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat*. United Press Global, 7–19.
- Ruonakangas, Santra & Kannasoja, Sirpa (2023) Rakenteellisen sosiaalityön tekemistä estävät tekijät. Teoksessa Kati Närhi, Sirpa Kannasoja, Tuomo Kokkonen, Rantamäki, Niina & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. Jyväskylä: SoPhi 154, 117–134. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9712-0>.
- Saastamoinen, Mikko (2011) Intensiivistyvä yksilöllistyminen ja sosiaalisuuden muuttuvat muodot. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys*. Tampere: Tampere University Press, 61–91.
- Satakunnan hyvinvointialue (2021) Satakunnan tulevaisuuden sote-keskus. Päivitetty hankesuunnitelma. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2022-09/P%C3%A4ivitetty%20hankesuunnitelma%20Satakunnan%20tulevaisuuden%20sote-keskus%2015102021%20%282%29.pdf>. (Luettu 23.5.2024)
- Siirto, Ulla & Tuuri, Kaija (2015) Yhteistyön menetelmät sosiaalialalla. Teoksessa Pirjo Näkki & Terttu Sayed (toim.) *Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla*. Helsinki: Edita, 127-141.

- Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet: tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. <https://erepo.uef.fi/handle/123456789/10477>.
- Sipilä, Jorma (1989) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301> (viitattu 20.4.2024)
- Szreter, Simon & Woolcock, Michael (2004) Health by Association? Social Capital, Social Theory, and the Political Economy of Public Health.” International Journal of Epidemiology 33 (4), 650–667, <https://doi.org/10.1093/ije/dyh013> .
- Toikko, Timo (2005) Sosiaalialan työn ideat: johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.
- Toivonen, Mari (2008) Mansikkapaikka on kuin... hengähdyspaikka arjen keskellä. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS -kustannus, 141–151.
- Tuomi, Janne & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turtiainen, Kati (2014) Kunnioittamisesta sosiaalihuollossa – esimerkkinä pakolaisten parissa tehtävä työ. Teoksessa Haverinen Riitta, Kuronen Marjo & Pösö Tarja (toim.) Sosiaalihuollon tila ja tulevaisuus. Vastapaino: Tampere.
- Turunen, Päivi (2008) Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjoismaiden sosiaalityötä. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS -kustannus, 43–59.
- Tutkimuseettinen lautakunta (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 17.4.2024.
- Törrönen, Maritta (2016) Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 39–56.
- Varha, Varsinais-Suomen hyvinvointialue (2023) Varsinais-Suomen hyvinvointialueen palvelustrategia. https://www.varha.fi/sites/default/files/2024-03/varsinais-suomen-hyvinvointialueen-palvelustrategia_aluehallitus_200324_150ppi_0.pdf. (Luettu 23.5.2024)
- Verma, Ira (2023) Sote-tilojen käyttötarkoituksen muutos. Käytöstä poistuvien tilojen kehittäminen resurssiviisaasti. KAKS – Kunnallisalan kehittämissäätiön julkaisu 61. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2023/11/61-verma-sote-tilojen-kayttotarkoituksen-muutos.pdf>. (Luettu 27.5.2024)
- Vinnurva, Jukka (2008) Yhteisöllisen ja rakenteellisen sosiaalityön kokemuksia Hervannasta. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.)

Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS -kustannus, 85–98.

Väärälä, Reijo (2011) Sosiaalinen murroksessa – kuka meitä ohjaa? Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) Sosiaalipolitiikka – Hukassa vai uuden jäljillä? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 30–46.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Yhteisösosiaalityön käsite

- Mitä yhteisösosiaalityö on?
- Millä käsitteillä kuvaisitte yhteisösosiaalityötä?
- Millaisena arvioisitte yhteisösosiaalityön käsitteen sopivuutta/toimivuutta kuvattaessa nykyajan yhteisösosiaalityötä?
- Millaisia haasteita tai ongelmia yhteisösosiaalityön käsitteessä on?
- Millaisia muita vaihtoehtoisia käsitteitä yhteisösosiaalityölle on tai voisi olla?
- Millaisen muutoksen näette tapahtuneen yhteisösosiaalityön käsitteessä?

Yhteisösosiaalityön nykytila

- Kuka yhteisösosiaalityötä tekee?
- Millainen rooli sosiaalityöntekijöillä on yhteisösosiaalityössä?
- Miten yhteisösosiaalityö eroaa yhteisötyöstä? Mitä yhteisötyö on? Kuka yhteisötyötä tekee?
- Miten yhteisösosiaalityö eroaa yhdyskuntatyöstä? Mitä yhdyskuntatyö on?
- Millaisia ovat yhteisösosiaalityön tekemisen esteet ja haasteet?
- Millaiset asiat edistävät yhteisösosiaalityön tekemistä?
- Millaisiin ilmiöihin yhteisösosiaalityö liittyy?
- Millaisia muutoksia yhteisösosiaalityössä on tapahtunut ajan saatossa?

Yhteisösosiaalityön menetelmät

- Miten yhteisösosiaalityötä tehdään?
- Millaisia tavoitteita yhteisösosiaalityöllä on?
- Millaisia työmenetelmiä yhteisösosiaalityössä voitaisiin hyödyntää?
- Millä tavalla työkäytännöt ovat muuttuneet?

Yhteisösosiaalityön toimintaympäristö

- Miten yhteisösosiaalityötä tulisi järjestää hyvinvointialueilla?
- Millaiset tekijät mahdollistavat yhteisösosiaalityön tekemisen hyvinvointialueilla?
- Millaiset yhteisöt/ryhmät/asuinalueet hyötyisivät yhteisösosiaalityöstä eniten?
- Millaisia yhteistyöverkostoja yhteisösosiaalityön tekeminen vaatii?
- Millaisen fyysisen ympäristön tai tilan yhteisösosiaalityön tekeminen vaatii?

Tulevaisuuden näkymät

- Millaisena näette yhteisösosiaalityön aseman sosiaalityön kentällä tulevaisuudessa?
- Millaisiin haasteisiin ja tarpeisiin yhteisösosiaalityö voi tulevaisuudessa vastata?
- Millainen on mielestänne yhteisösosiaalityön rooli hyvinvointialueiden asukkaiden tulevaisuudessa?

- Millainen rooli sosiaalityöntekijöillä on yhteisösosiaalityössä tulevaisuudessa?
- Millainen merkitys yhteisöillä on tulevaisuudessa?
- Millaisiin tulevaisuuden ilmiöihin yhteisösosiaalityö liittyy?
- Millaisia tavoitteita antaisitte yhteisösosiaalityölle tulevaisuudessa?

Muuta: Onko jotain, mitä en ole huomannut kysyä yhteisösosiaalityöstä?

Liite 2. Haastattelukutsu

Hei yhteisösosiaalityön asiantuntija,

Olen sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija Turun yliopistosta. Teen pro gradu -tutkielmaani yhteisösosiaalityöstä. Tutkimukseni tarkoitus on tuottaa tietoa yhteisösosiaalityöstä, sen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Tavoitteena on paikantaa yhteisösosiaalityön rooli ja tehtävä suomalaisessa sosiaalityössä.

Haastattelut toteutetaan ryhmähaastatteluina, jotka pyritään järjestämään helmikuun ja maaliskuun 2024 aikana. Haastattelun kesto on noin 90 minuuttia. Haastattelut pidetään etäyhteydellä Teams-tapaamisina. Haastatteluista tallennetaan äänitallenne, joka litteroidaan tutkimuksen aineistoksi. Litteroitu aineisto pseudonymisoidaan eli haastateltavia ei voi tunnistaa tutkimusraporttiin sisällytettävistä aineiston lainauksista tai kuvauksista. Haastattelun tallenteet ja litteroitu aineisto hävitetään tutkielman valmistuttua. Tavoitteena on, että tutkimusraportti valmistuu viimeistään toukokuussa 2024.

Ilmoittautuminen haastatteluun tapahtuu vastaamalla tähän sähköpostiviestiin. **Ilmoitathan osallistumisestasi haastatteluun sähköpostitse minulle viimeistään maanantaihin 12.2.2024 mennessä.**

Ilmoittautumisen jälkeen lähetän kaikille ilmoittautuneille sähköpostitse tietosuojaselosteen ja linkin haastattelun ajankohdan valintaan. Haastattelun kysymykset on mahdollista saada luettavaksi ennen haastattelua, jotta haastatteluun voi halutessaan valmistautua. Haastatteluihin osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osallistumisen voi keskeyttää missä tutkimusprosessin vaiheessa tahansa.

Haastattelukutsu on lähetetty valikoiden henkilöille, joilla on kokemusta tai tietoa yhteisösosiaalityöstä. Jos tiedossasi on henkilö/henkilöitä, jolla on kokemusta tai tietoa yhteisösosiaalityöstä, kuulen siitä mielelläni.

Kiitos jo etukäteen kaikille tutkimukseen osallistuville!

Laitathan minulle viestiä, mikäli sinulle herää kysymyksiä tai ajatuksia haastatteluun tai tutkimusaiheeseen liittyen.

Ystävällisin terveisin,

Nea Luoma
Sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Turun yliopisto

Tutkielman ohjaaja:
Kirsi Günther
Dosentti, sosiaalityön yliopistonlehtori
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Turun yliopisto